

TATTVA

**A Bhaktivedanta Hittudományi Főiskola
és a
Bhaktivedanta Kulturális és Tudományos Intézet Alapítvány
tudományos folyóirata**

**Isten arcai
Az inkarnáció fogalma a gaudīya
vaiṣṇavizmusban**

Budapest, 2005.

TATTVA

A Bhaktivedanta Hittudományi Főiskola
és a
Bhaktivedanta Kulturális és Tudományos Intézet Alapítvány
tudományos folyóirata.

A szerkesztőség címe
1062 BUDAPEST, Andrássy u. 53.
Tel/Fax: (1) 321-77-87

Felelős szerkesztő:
Mahārāṇī devī dāsī (Banyár Magdolna)

Szerkesztőbizottság:
Aṣṭa Sakhī devī dāsī (Dr. Szabó Csilla)
Gaura-Kṛṣṇa dāsa (Dr. Tóth-Soma László)
Kṛṣṇa-līla devī dāsī (Dr. Danka Krisztina)
Rādhānātha dāsa (Dr. Sonkoly Gábor)

E szám szerkesztője:
Prema-vinodīni devī dāsī (Németh Orsolya)

Borítóterv:
Sundara-rūpa dāsa (Jakab Sándor)

Számítógépes tördelés:
Tóth Sándor

Budapest, 2005

ISSN 1418-4060

Tartalom

Isten arcai

Az inkarnáció fogalma a gaudīya vaiṣṇavizmusban

Előszó • 5

Gaura Kṛṣṇa dāsa (Dr. Tóth-Soma László):

Inkarnáció-elmélet a bengáli vaiṣṇavizmus vallási hagyományában • 9

Kṣīra-cora dāsa (Csák Csaba):

Idő vagyok, világok hatalmas pusztítója • 31

Śyāmasundara dāsa (Bakaja Zoltán):

Harer nāmaiva kevalam - A szent név filozófiája • 41

Mahārāṇī devī dāsī (Banyár Magdolna):

Varṇāśrama-dharma: a védikus társadalom alapelvei és működése • 57

H. H. Śivarāma Swami:

Varṇāśrama: megoldás korunk társadalmi problémáira • 69

Aṣṭa Sakhī devī dāsī (Dr. Szabó Csilla):

Az emberek közül pedig a király vagyok” – Az eszményi védikus uralkodó • 85

Premamoya dāsa (Németh Péter):

A Bhāgavata-purāṇa a tudásszerzés legtokéletebb forrása • 109

Isten arcai

Az inkarnáció fogalma a gaudīya vaiṣṇavizmusban

A szanszkrit *avatāra* szót általában a latin eredetű 'inkarnáció' szóval szokták magyarrá fordítani. Ha mélyebbre ásunk a szavak jelentésébe és a mögöttük rejlő filozófiai tartalmakba, azt kell látnunk, hogy a „megtestesülésre”, hús-vér testre utaló inkarnáció valójában nem fedí pontosan szanszkrit megfelelőjét. Az *avatāra* ugyanis Isten „alászállására” utal, vagyis arra, hogy az Úr saját lelki testében a lelki világból az anyagi világba látogat. A *vaiṣṇava* teológia kifejti, hogy Istennek nem kell testet öltenie, hiszen már van neki – mégpedig egy olyan teste, ami nem különbözik tőle magától, s ami mindennek, a világmindenség minden egyéb testének az eredete. A lélek eredeti otthona Vaikuṅṭha, azaz a lelki világ, ahol nem csupán Isten, hanem minden egyéni lélek (*jīva*) örök lelki testtel rendelke-

zik. Inkarnálódni, testet öltetni tehát voltaképpen csak azoknak az egyéni lelkeknek kell, akik elhagyják eredeti otthonukat, s az anyagi világban „próbálnak szerencsét”. Isten azonban továbbra is gondjukat viseli: nem csupán azért, hogy mindent megteremt, ami az anyagi világban való létezéshez szükséges, hanem időről-időre alászáll, ellátogat az anyagi univerzumokba, hogy hazahívja, hazasegítse az itt raboskodó lelkeket. A *Bhagavad-gītā* 4.7. versének „*srjāmi*” szavához (*yadā yadā hi dharmasya glānir bhavati bhārata / abhyutthānam adharmasya tadātmānaṁ srjāmy aham*) Śrīla Prabhupāda a következő magyarázatot fűzi:

„A *srjāmi* szónak nagy jelentősége van. Nem értelmezhetjük »teremtés«-ként, hiszen az előző vers szerint az Úr formája, azaz teste nem jött létre – valamennyi formája örökké létezik. A *srjāmi* szó tehát azt jelenti, hogy az Úr eredeti valójában nyilvánul meg. Noha az Úr előre meghatározott időben, azaz Brahmā napjában egyszer, a hetedik Manu huszonnyolcadik korszakának Dvāpara-yugája végén jelenik meg, mégsem kötik az efféle szabályok, mert teljesen szabadon, tetszése szerint cselekedhet. Saját akaratából jelenik meg tehát, valahányszor túlsúlyba kerül a vallástalanság, és hanyatlás mutatkozik az igazi vallás terén.”

Isten alászállásainak, kiterjedéseinek különböző aspektusaival jelenlegi kötetünk első tanulmánya, Tóth-Soma László (Gaura Kṛṣṇa dāsa) „Az inkarnáció tana a gauḍīya-vaiṣṇavizmus vallási hagyományában” c. írása foglalkozik. Ebben kifejti a négy *vaiṣṇava sampradāya* jellegzetességeit és a közöttük lévő különbségeket, majd részletesen bemutatja a gauḍīya-vaiṣṇavizmus inkarnáció-tanát, azaz Isten alászállásainak, *avatāráinak* különböző típusait. A tanulmány végén jól áttekinthető összefoglaló táblázatok könnyítik meg az olvasó dolgát a cikk terminus technicusai közötti tájékozódásban.

Eónokban, mérhetetlenül hosszú időintervallumokban mérhető azonban az, amikor Isten személyesen látogat el egy-egy univerzumba. Mindent átható energiái révén mégis állandóan jelen van életünkben. *Raso 'ham apsu kaunteya prabhāsmi śaśi-sūryayoḥ / pranavaḥ sarva-vedeṣu śabdaḥ khe pauruṣam nṛṣu* (Ó, Kuntī fia! Én vagyok a víz íze, a nap és a hold fénye, az om szótag a védikus mantrákban, a hang az éterben és az emberi képesség) – olvashatjuk a Bhagavad-gītā 7.8. versében. Csak Csaba (Kṣīra-cora dāsa) tanulmánya „Idő vagyok, világok hatalmas pusztítója” címmel Isten e láthatatlan jelenvalóságának egyik aspektusával, az idővel foglalkozik – Kṛṣṇa ugyanis maga jelenti ki a Bhagavad-gītā 11.32-es versében, hogy ő az idő is (*kālo 'smi*).

Az előszavunk elején idézett Gītā-vers (4.7) szerint, valahányszor eluralkodik a vallástalanság, Isten alászáll, hogy visszaállítsa a vallásos rendet. Akkor hát, hol kérik az isteni közbelépés a jelenlegi korban, amikor a vallástalanság túlsúlya mindenél szembetűnőbb? – teszi fel a kérdést kötetünk harmadik cikkének szerzője, Bakaja Zoltán (Śyāmasundara dāsa). A tanulmányból kiderül, hogy a korszak sajátságaihoz alkalmazkodva Isten most szent neveinek alakjában jelenik meg a társadalomban, melyeket minden energiájával felruház. Így *nāmāvatāra*, vagyis szent nevének inkarnációja formájában hajtja végre küldetésének elsődleges célját, a feltételekhez kötött lelkek felszabadítását.

Következő három tanulmányunk ugyanazon téma köré csoportosul: a *varṇāśrama* társadalmát mutatják be különböző szempontok szerint. A szentírások leírják, hogy az emberi társadalom négy osztálya és életrendje (*varṇāja* és *āśramāja*) Isten kozmikus testéből, az anyagi világ léte alatt fennálló *virāt-rūpából* jött létre, az ő tervei alapján, a lelki világbeli társadalom egyfajta evilágbeli leképeződéseként. Banyár Magdolna (Mahārāṇī devī dāśī) a *dharmasāstrák* és a puránikus irodalom alapján azt vizsgálja cikkében, hogyan is működött annak idején a *varṇāśrama*, az ideális emberi társadalom, s milyen tulajdonságok és tevékenységek jellemezték tagjait. Śivarāma Swami „Varṇāśrama: megoldás korunk társadalmi problémáira” c. tanulmányában nagyon is gyakorlati szempontok alapján tesz izgalmas és tanulságos összehasonlítást az ideális *varṇāśrama*-modell és korunk modern társadalmá között. A tanulmány végén közölt Krisna-völgyi példából kiderül, az ideális *varṇāśrama* nem csupán távoli eszmény, hanem kézzelfogható valóság, amennyiben akadnak olyan vállalkozó szellemű emberek, akik hajlandóak az életükké tenni a szentírásokban megfogalmazott elveket. Az *avatārakkal* foglalkozó tanulmányok sorát Szabó Csilla (Aṣṭa Sakhī devī dāśī) cik-

ke zárja, melynek címe: „»Az emberek közül pedig a király vagyok« – Az eszményi védikus uralkodó”. A szerző azt vizsgálja, hogy a *varṇāśrama* társadalmi rend egyik legfontosabb képviselőjének, a *kṣatriya* királynak milyen jellemvonásokkal kellett rendelkeznie és milyen kötelességeknek kellett eleget tennie ahhoz, hogy megfelelhessen hivatásának. Hiszen Kṛṣṇa kijelenti: „az emberek közül a király vagyok”, azaz a védikus társadalomban vagy ő maga, vagy egy felhatalmazott képviselője tölti be a király szerepét.

A megbízható információ forrásának kérdését már Szabó Csilla is érintette cikkében. Kötetünk utolsó, „A Bhāgavata-purāṇa a tudásszerzés legtökéletesebb forrása” c. tanulmánya ezt fejti ki részletesen, érvelésével valójában módszertani alapot teremtve az eddigiekhez. A szerző, Németh Péter (Premamoya dāsa) azt bizonyítja be meggyőzően a gauḍīya-vaiṣṇavizmus egyik legnagyobb teológus-filozófusa, Jīva Gosvāmī alapján, hogy miért tekinthetjük a Bhāgavata-purāṇát az emberi megismerés leghitelesebb eszközének. Cikkével valójában az előző tanulmányok számos megállapítását legitimálja.

E számunk tehát Isten inkarnációival foglalkozik. A gauḍīya-vaiṣṇavizmus szentírásai és teológusai egyhangúlag kijelentik, hogy Isten megszámlálhatatlan alkalommal és formában jelenik meg az anyagi világban. A Śrīmad-Bhāgavatam tizenegyedik énekében (16.40) Kṛṣṇa maga mondja: „Létezzék bármilyen hatalom, szépség, hírnév, gazdagság, alázat, lemondás, szellemi élvezet, vagyon, erő, tolerancia vagy lelki tudás, az csupán az Én fenségem kiterjedése.” Nyilvánvaló tehát, hogy a téma kimeríthetetlen, melynek csupán egy-egy aspektusát villanthattunk fel jelenlegi számunkban. Reméljük, ez azért elég volt ahhoz, hogy kedvet csináljunk az olvasónak e mély és izgalmas téma további tanulmányozásához.

A Szerkesztő

Inkarnáció- elmélet a bengáli vaiṣṇavizmus vallási hagyományában

Gaura Kṛṣṇa dāsa
(Dr. Tóth-Soma László)

A gauḍīya-vaiṣṇavizmus és a négy vaiṣṇava sampradāya

A vaiṣṇavizmus egy olyan vallási forma, melyben Viṣṇu az imádat tárgya, akit a hívek a legfőbb, legvégső lényként, Istenként imádnak. A vaiṣṇavizmus követőit *vaiṣṇaváknak* (Viṣṇu-imádóknak) nevezik. A vaiṣṇavizmus eredetéről kétféle felfogás létezik. A vallási hagyomány szerint a vaiṣṇavizmus keletkezése nem köthető semmilyen konkrét dátumhoz, hiszen az imádat tárgya Viṣṇu, aki örökkévaló, kezdet és vég nélküli. Ebben az értelemben a vaiṣṇavizmust örök vallásnak (*sanātana-dharma*) tekintik. A másik felfogás szerint a vaiṣṇavizmus mint szisztematikus vallási forma, a hindu vallás egyik ága egy adott időpontban jött létre.

A vaiṣṇavizmus eredetét és korát kutatva nyilvánvalóvá válik, hogy Viṣṇu imádata a hinduizmuson belül – legalábbis ami az erről szóló írásos emlékeket illeti – ugyanolyan ősi, mint a legrégebbi védikus szövegek, például a *Ṛg-veda* (Gonda, 1993; O’Flaherty, 1982; Oldenberg, 1993), melyben Viṣṇu mint a legfelsőbb lény (*mahā-puruṣa*), minden istenek Istene, minden igazságok Igazsága stb. szerepel. Ő a ṛta csírája (*ṛtasya garbham*), a világot irányító alapvető erkölcsi elv (*Ṛg* 154.4), a *yajñák*, az áldozatok megtestesülése (*Śatapatha-brāhmaṇa*, I.9.3.9), valamint a *dikṣā*, az avatás őrzője (*Aitareya-brāhmaṇa* I.4). Az *upaniṣadokban* is található utalás Viṣṇu imádatára (Keith, 1925), bár a vaiṣṇavizmust mint rendszerezett vallási formát sem a Védákra, sem az *upaniṣadokra* nem lehet visszavezetni – jóllehet Viṣṇu imádatának gyökerei már a védikus időszakban megtalálhatók (Gonda, 1993; Brown, 1931, 1965, Goswami, 1956).

A közkeletű nézetek szerint a vaiṣṇavizmus szisztematikus formája a négy fő, egymástól jól elkülöníthető hagyományban, azaz *sampradāyában* mintegy Kr. u. 1000 óta létezik (Jaiswal, 1967). Fontos azonban megjegyezni, hogy *Kavikarṇapūra Gauraganoddeśa-dīpikā* (21) című művében kijelenti, hogy a vaiṣṇavizmus e négy ágáról már a *Padma-purāna* is említést tesz, mely szentírást a mai indológia legkésőbb a Kr. u. 7–8. századra datálja (O’Flaherty, 1982). A modern tudomány hagyományosan a *Śrī-sampradāyát* tekinti a legrégebbinek a négy fő tanítványi láncolat – a *Śrī-*, a *Haṁsa-*, a *Brahma-* és a *Rudra-sampradāya* – közül (Aiyanger, 1920). A vaiṣṇavizmus vallási hagyományában e tanítványi láncolatok mindegyikét isteni eredetűnek és igen ősinek tartják. Legfontosabb tanítóik (*ācāryáik*) – akik ismét rendszerbe foglalták *sampradāyájuk*

tanait és újraértelmezték a *Vedānta-sūtrát*, s akiket ezért tanítványi láncolatuk alapítóinak tekintenek – természetesen jóval később, a Kr. u. 10. század környékén éltek.

A hagyomány szerint a *Śrī-sampradāya* Lakṣmītól, a szerencse istennőjétől ered, legkiemelkedőbb képviselője Rāmānuja (1017–1137). A *Hamsa-sampradāya* a négy Kumārától, azaz gyermekszenttől (*Sanaka, Sananda, Sanātana* és *Sanat-kumāra*) származik, képviselője pedig Nimbārka (11. század). A *Brahma-sampradāya* már nevében is utal eredetére, alapítója pedig Madhvācārya (1199–1278) volt. A *Rudra-sampradāyát* természetesen magától Śivától eredeztetik, *ācāryája* pedig Viṣṇusvāmī (13. század), illetve később Vallabha (1401–1479) volt (Radhakrishna, 1997, Puruṣatraya, 1999). A vaiṣṇava iskolák jellemzőit az 1. sz. táblázat tekinti át részletesen.

A hindu vallásfelfogás szerint a lelki felemelkedést és az élet tökéletességét keresők számára elengedhetetlen, hogy hivatalos beavatást nyerjenek a fent említett hiteles *sampradāyák* valamelyikébe, sőt, ez még azok számára is követelmény, akik saját *sampradāyát* kívánnak alapítani (S. K. De, 1942). Śaṅkarának a *Bhagavad-gītához* fűzött magyarázatai alapján S. K. De azt is kijelenti, hogy aki egyetlen *sampradāyához* sem tartozik, azt a társadalomnak mellőznie kell, ugyanúgy, mint az örülteket.

Az általános nézet szerint a legkiemelkedőbb *ācārya*, a vaiṣṇavizmus *gauḍīya* ágának megalapítója és a bengáli vaiṣṇavizmus megújítója, Śrī Caitanya (1486–1534) Madhvācārya iskolájához, a *Brahma-sampradāyához* tartozott (Candrapal, 1933, Cakravartī, 1985).

A Caitanya avatásáról szóló legkorábbi beszámoló Kavikarṇapūra *Gaura-ganoddeśa-dīpikájában* olvasható. A szerző leírja, hogy e négy közül Caitanya a *Brāhma-mādhva-sampradāyához* kapcsolódott *dīkṣā-guruja*, Īśvara Purī, valamint *parama-guruja*, Mādhavendra Purī révén (Cakravartī, 1985). Baladeva Vidyābhūṣana – a *gauḍīya* vonal egyik legfőbb 18. századi szerzetes-filozófusa – a *Sūkṣma-ṭikāban*, *Govinda-bhāṣya* c. művéhez fűzött szövegmagyarázatában, valamint *Prameya-ratnāvalī* c. művében hasonlóan nyilatkozik a négy *sampradāyáról*, s ő is Madhvával kapcsolja össze Caitanya Mahāprabhu *guru-paramparáját*.

Ezzel kapcsolatban B. B. Majumdar (1959) megemlíti még Narahari Cakravartī *Bhakti-ratnākara*, Devakīnandana *Brhad-vaiṣṇava-bandanā*, Viśvanātha Cakravartī *Śrī Gauragaṇasvarūpa-candrikā*, Manohara Dāsa *Anurāgavallī*, Gopāla Guru *Padya*, Lāla Dāsa *Bhakta-mālā*, Īśāna Nāgara *Advaita-prakāśa* és *Murāri-vilāsa* c. művét. Ezek a munkák szintén részletesen beszélnek Caitanyának a *Madhva-sampradāyához* fűződő kapcsolatáról.

Az alapító

Śrī Caitanya Mahāprabhu 1486 februárjában, teliholdkor született a Gangesz-parti Navadvīpában, Nyugat-Bengálban. Apját Jagannātha Miśrának, anyját Śacidevinek

hívták. Jagannātha Mísra ősei a radzsasztháni Dzsaiurból származtak, és Śrīhaṭṭāban (a mai Syllhet) telepedtek le. Jagannātha Navadvīpában folytatta tanulmányait, és ott is telepedett le, még mielőtt feleségül vette volna Śacīt. Az emberek jámbor, alázatos és művelt *brāhmaṇának* ismerték. Jagannātha Mísra első nyolc gyermeke mindjárt születése után meghalt. A kilencedik gyermek, akit Viśvarūpának hívtak, fiatalokorában elhagyta a szülői házat, és a lemondott szerzetesek rendjébe (*sannyāsa*) lépett, majd nem sokkal később meghalt. Így Caitanya maradt szülei egyetlen élő gyermeke. Noha neve Viśvambhara volt, bőrének arany színe miatt az emberek gyakran Gaurának, Gaurāṅgának szólították. A Śrī Kṛṣṇa Caitanya nevet a lemondottak rendjébe való belépésekor kapta.

Ismert életrajzírói szerint Caitanya a valóságban Kṛṣṇa volt, aki azért jelent meg a Földön, hogy a jelenlegi Kali-kor embereit saját példáján keresztül az Isten iránti szeretetteljes odaadás (*bhakti*) útjára tanítsa. Ezzel kapcsolatban a *Śrīmad-Bhāgavatam* (11.5.32) híres versét idézik, mely, mint mondják, megjövendöli Śrī Caitanyának Kṛṣṇa *avatārjaként* való megjelenését. Caitanya fő küldetése az volt, hogy elterjessze a szentírások jelenlegi korszakra vonatkozó utasítását (*yuga-dharma*), Isten neveinek éneklését (*hari-nāma-saṅkīrtana*). Caitanya Mahāprabhu életrajzírói és követői körében elterjedt az a nézet, hogy Mahāprabhu személyisége Śrī Kṛṣṇa és Rādhā isteni alakjának rejtelmes kombinációja. Bensője eszerint Kṛṣṇa valója volt, külseje (melynek köszönhetően Gaurának, Gaurāṅgának hívták), illetve Kṛṣṇa iránti odaadása pedig Rādhāra, a megtestesült istenszeretetre emlékeztetett (*Tattva-sandarbhā* 2). A *gauḍīya-vaiṣṇava* szerzők több szentírási részt is idéznek arra vonatkozóan, hogy Istennek a *Śrīmad-Bhāgavatam* (10.8.13) által említett, Kali-korbéli inkarnációja sárga vagy arany bőrszínnel, *sannyāsiként* jelenik meg azzal a céllal, hogy elterjessze a *nāma-saṅkīrtanát*, a felszabadulás egyetlen eszközét a jelenlegi korszak emberei számára (ŚBh. 11.5.32; *Mahābhārata*, Dāna 1.9).

Források

Śrī Caitanya egyetlen filozófiai művet sem hagyott hátra, melyben tanításait megörökítette volna; mindössze nyolc *ślokát* (*Śikṣāṣṭakam*) írt, melyeket az Isten iránti odaadás mély érzései hatnak át. Láncolatának filozófiáját és tanításait legfőbb tanítványai és követői, Rūpa, Sanātana, Gopāla Bhaṭṭa, Raghunātha Dāsa és Jīva Gosvāmī, valamint később Kṛṣṇadāsa Kavirāja és Baladeva Vidyābhūṣana fejtették ki műveikben. Az iskola filozófiai klasszikusait Jīva *Sat-sandarbhāja* (hat filozófiai esszé: *Tattva-sandarbhā*, *Bhagavat-sandarbhā*, *Paramātmā-sandarbhā*, *Kṛṣṇa-sandarbhā*, *Bhakti-sandarbhā* és *Prīti-sandarbhā*) valamint a szerző ehhez fűzött saját, *Sarvasaṁvādinī* c. kommentárja alkotják. Igen fontos még Baladevának Vyāsa *Vedānta-sūtrájához* fűzött *Govindabhāṣya* c. magyarázata és *Prameya-ratnāvalī* c. munkája is. Ezek a művek egytől egyig a Vē-

dák, az *upaniṣadok*, a *purāṇák* és a *Bhagavad-gītā* tanításaival összhangban íródtak. E szent szövegek közül a *gaudīyák* a *Śrīmad-Bhāgavatamot* (*Bhāgavata-purāṇa*) – melyet Śrī Caitanya a Vyāsa által írott *Vedānta-sūtra* természetes magyarázatának tekintett – és a *Bhagavad-gītā*t tartják a legfontosabb és leginkább mérvadó szentírásoknak (Kennedy, 1925).

A gaudīya-vaiṣṇava teológia és Madhva dvaitavāda tana

Ahogy azt korábban említettük, Śrī Caitanya Madhvācārya iskolájához tartozott *dikṣā-guruja*, Ísvara Purī és *parama-guruja*, Mādhavendra Purī révén (Cakravartī, 1985). Természetes hát, hogy számos hasonlóság van Madhvācārya és Śrī Caitanya Mahāprabhu filozófiája között. Baladeva Vidyābhūṣana a *Prameya-ratnāvalīban* (I.5) a következőképpen foglalta össze ezeket: 1) Viṣṇu a legvégső valóság; 2) az összes Vēda Viṣṇuról szól; 3) a világ valóságos; 4) különbség van Viṣṇu és a világ között; 5) az élőlények Viṣṇu örök szolgálói; 6) az élőlényeknek különböző, egymással hierarchikus kapcsolatban álló kategóriái vannak; 7) a *mukti* Viṣṇu személyes szolgálatának elérését jelenti; 8) Viṣṇu imádata az egyetlen eszköz, mellyel el lehet érni a felszabadulást; 9) az igazi tudás megszerzésének három módszere (*pramāṇa*) a közvetlen érzékszervi tapasztalás (*pratyakṣa*), a következtetés (*anumāna*) és a hiteles forrásokból származó információ (*śabda*). Mivel Śrī Caitanya a vaiṣṇavizmus *gaudīya* vonalának alapító *ācāryája* és a bengáli vaiṣṇavizmus megújítója volt, mi sem természetesebb annál, hogy az ő és Madhva tanításai között vannak érdekes különbségek is. O. B. L. Kapoor a következőképpen foglalja össze filozófiájuk legfontosabb különbségeit: 1) Madhva a *dvaita-vāda*, azaz a dualizmus tanát vallotta, míg Caitanya az *acintya-bhedābheda-vāda*, azaz a felfoghatatlan, egyidejű egység és különbözőség tanát (ami természetszerűleg magában foglalja a dualizmus elvét is). 2) Madhva szerint az odaadás végső célja Nārāyaṇa, míg Caitanya kijelenti, hogy az imádat legfőbb tárgya Kṛṣṇa, akinek Nārāyaṇa részleges kiterjedése csupán. 3) Madhva szerint az odaadás azt jelenti, hogy az ember a *varṇāśrama-dharmával* összhangban végzett tetteit felajánlja az Úrnak. Caitanya úgy vélte, az odaadás abban nyilvánul meg, ha az ember a *śuddha-bhakti* (a tiszta vegyítetlen odaadás) kedvéért elhagyja a *varṇāśrama-rendszert*. 4) Madhva azt állítja, hogy a végső cél az ötféle felszabadulás egyikének elérése Vaikuṇṭhán, Caitanya ezzel szemben azt tanítja, hogy a cél Kṛṣṇa szeretetteljes szolgálata. 5) Caitanya szerint a vajai *gopīk* (tehénpásztorlányok) nem közönséges *jīvák*, hanem Kṛṣṇa belső energiájának (*svarūpa-śaktijának*) megnyilvánulásai voltak, akik örökkön örökké az ő önzetlen szolgálatát végzik. Madhva ezzel szemben azt állítja, hogy a *gopīk* a Svargalokáról, azaz a mennyei bolygókról származó leányok (*apsarā-stri*) voltak, akik azzal a szándékkal imádták Kṛṣṇát, hogy saját érzéki vágyaikat kielégítsék. 6) Madhva úgy vélte, Kṛṣṇa legmagasabb rendű híveit Brahmā képviseli, míg Caitanya azt állítja, hogy

Vraja *gopījainak* odaadása a legkiválóbb, s még Brahmā is arra vágyik, hogy lábuk porát érinthesse. Madhva azon állítását, mely szerint a *gopik apsarā-strik* voltak, Sanātana és Jīva Gosvāmī kategorikusan elutasítja.

A *Gauḍīya-* és a *Mādhva-sampradāya* közti viszonyt éppen ezért sokszor jellemzik egyfajta azonosságként a különbözőségben (*bhedābheda*): azonosságként a *guru-paramparā*, különbözőségként (és egyidejű azonosságként is) a tanok tekintetében. A Śrī Caitanya által képviselt *sampradāyát* eredete és tanításai miatt a Brahmātól Madhvācāryán keresztül alászálló láncolatnak tekintik, mely teljes valójában (mint *Brāhma-mādhva-gauḍīya-sampradāya*) Śrī Caitanya Mahāprabhu és követői filozófiai tanaiban bontakozott ki.

Jīva Gosvāmī a szentírások alapján azt hangsúlyozza műveiben (pl. *Bhagavat-sandarbhā, Anuccheda* 15–16), hogy a kapcsolat Isten, az élőlény és a megnyilvánult világ között a felfoghatatlan és egyidejű különbözőség és azonosság viszonya (*acintya-bedhābheda*). Ellentétben tehát Rāmānuja minősített monizmusával (*viśiṣṭādvaita-vāda*), Viṣṇusvāmī és Vallabha tiszta monizmusával (*śuddhādvaita-vāda*), valamint Madhva szélsőséges dualizmusával (*dvaita-vāda*), Śrī Caitanya vonalának célja az volt, hogy szintézist teremtsen a monizmus és a dualizmus felfogása között, s egyúttal új megvilágításba helyezze Nimbārkának a természetes és egyidejű különbözőségről és azonosságról vallott tanát (*svabhāvika-bedhābheda-vāda*).

Ezt a fajta megközelítést a *Manu-smṛti* is támogatja (Aiyangar, 1949). Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura szerint Śrī Caitanya valójában mind a négy vaiṣṇava filozófiai irányzat lényegét hirdette, amikor a négy *sampradāya* mindegyikéből átvett két-két elemet. Madhvācāryától a következő két lényeges dolgot vette át: 1) Śaṅkara *māyāvāda* filozófiájának teljes tagadását és 2) Kṛṣṇa *mūrtijának* mint örök lelki lénynek az imádatát. Rāmānujától 3) a *karma* és a *jñāna* szennyeződésétől mentes *bhakti*, valamint 4) a *bhakták* szolgálatának eszméjét vette át. Viṣṇusvāmī tanításaiból két fő elemet olvasztott be saját rendszerébe: 5) a Kṛṣṇára való teljes ráhagyatkozást és 6) a *rāga-bhakti* útját. Végezetül pedig Nimbārkától szintén két kiváló elvet kapott: 7) annak felismerését, hogy Rādhā menedékébe kell ajánlanunk magunkat, valamint 8) a *gopik* Kṛṣṇa iránti szeretetének nagyrabecsülését.

A *gauḍīya-vaiṣṇavák* számára Śrī Kṛṣṇa, a Legfelsőbb Valóság a legmagasabb rendű cél (*sambandha*). A *bhakti*, azaz a Śrī Kṛṣṇa iránti vegyítetlen odaadás a legjobb eszköz arra, hogy az ember elérje őt (*abhidheya*). A *prema*, vagyis a Śrī Kṛṣṇa iránti természetfeletti szeretet az ő szolgálatának legfőbb feltétele (*Caitanya-caritāmṛta, Madhya-līlā* 20.124–125). E tan értelmében a Személyes Abszolút, azaz a Parabrahman (Kṛṣṇa) magában foglalja a forma (*nirviśeṣa*) és tulajdonságok nélküli (*nirguṇa*) Brahmant is. Ez csak úgy lehetséges, hogy felfoghatatlan hatalmánál fogva Ő képes egy magasabb rendű szintézisben összebékíteni az összebékíthetlent (Kapoor, 1985).

Az Abszolút tana

Śrī Caitanya iskolájának Istenre vonatkozó tanításai a *Śrīmad-Bhāgavatam* egyik versén alapulnak (1.2.11), melyről azt tartják, tartalmazza a *saṁbandha* nevű filozófiai tan lényegét (mely a lélek és a világ Abszolúthoz való viszonyát írja le):

*vadanti tat-tattvavidastatvam yajjñānam advayam
brahmeti paramātmēti bhagavān iti śabdiate*

„Az Abszolút Igazságot, e kettősségektől mentes szubsztanciát, az Abszolút Igazság ismerője három fokozatban érti meg: mint Brahmant, mint Paramātmāt és mint Bhagavānt.”

Ez a vers a Legfelsőbb Lény alapvető egységét írja le, mely felette áll a három kategóriabeli különbség megnyilvánulásainak (*advayam*) – nevezetesen: *sajātīya-bheda*, azaz ugyanazon kategóriához tartozó dolgok közötti különbség, *vijātīya-bheda*, azaz különböző kategóriákhoz tartozó dolgok közötti különbség, és *svagata-bheda*, azaz különbség ugyanazon a dolgon belül annak lényege és formája, azaz alkotóelemei között – melyek bizonyos értelemben nem alkalmazhatóak rá (Kapoor, 1977).

Egy másik értelemben azonban igenis alkalmazhatóak bizonyos különbségek az Abszolútra. Habár *Sarva-saṁvādinī* c. magyarázatában Jīva Gosvāmī kijelenti, hogy Kṛṣṇa *advaya-jñāna-tattva*, mivel nincs benne jelen sem a *sajātīya*-, sem a *vijātīya*-, sem a *svagata-bheda*, hiszen ő természeténél fogva tökéletes (*svayam-siddha*), ebből még korántsem lehet azt a következtetést levonni, hogy az Abszolútban egyáltalán ne létezne különbség (*Tattva-sandarbhā, Anuccheda* 51.1–10). Amikor Jīva Gosvāmī azt mondja, hogy Kṛṣṇában nem létezik önmagában létező különbség (*svayamsiddha bheda*), az közvetve azt jelenti, hogy másféle, nem-önmagában-létező különbség (*anyasiddhabheda*) viszont létezik benne.

Az abszolút valóság mindenképp fölötte, lényegi különbségek nélkül létezik, önmagát azonban számtalan különféle alakban nyilvánítja meg. Ezért az azonosság mellett megjelenik néhány különbség is. Kṛṣṇa és *avatārāi* között például *anyasiddha-sajātīya-bheda*, Kṛṣṇa és a *māyā* között *anyasiddha-vijātīya-bheda*, Kṛṣṇa és a *jīvāk* között pedig *anyasiddha-svagata-bheda* áll fenn. A fentiek egytől egyig a felfoghatatlan és egyidejű azonosság és különbözőség filozófiai kategóriájába tartoznak.

A *gauḍīya-vaiṣṇava* felfogás szerint ez az Abszolút három fokozatban: mint Brahma, Paramātmā és Bhagavān nyilvánul meg, attól függően, hogy a transzcendentális-ták a *jñāna*, a *yoga* vagy a *bhakti* útján törekszenek-e felé (Cc. Madhya 24.79–80). Az Abszolút e három aspektusáról beszél a *Śrīmad-Bhāgavatam* fent idézett verse. A három forma közül az utóbbiak felülmúlják és magában foglalják az őket megelőzőeket, ebből

következően Bhagavān tölti be a legmagasabb rendű helyzetet e megnyilvánulások hierarchiájában, felülmúlva és magában foglalva mind a Brahmant, mind a Paramātmāt (*Bhagavat-sandarbha, Anuccheda* 81, 87–93; *Paramātma-sandarbha, Anuccheda* 109.7).

A *gauḍīya-vaiṣṇavák* Bhagavānt mint a Legfelsőbb Személyt Kṛṣṇával azonosítják, és kijelentik, hogy ő minden inkarnáció forrása, minden létező végső nyugvóhelye, korlátlan nagyság, kiválóság, végtelen hatalom és megszámlálhatatlan isteni rasa, azaz boldog hangulat birtokosa (Cc. Ādi 2.106–107; 5.142). Ebben a vonatkozásban a *Bhāgavatam* következő versét idézik elsődleges hiteles forrásként: *ete cāmśa-kalā puṁsaḥ / kṛṣṇastu bhagavān-svayam* (ŚBh. 1.3.28). A vers hangsúlyozza, hogy Kṛṣṇa azonos Bhagavānnal, az Istenség Legfelsőbb Személyiségével, aki az összes inkarnáció forrása. Parabrahman-Śrī Kṛṣṇa e korlátlan formáinak jelentős szerepe van Caitanya filozófiájában (Cc. Madhya 8.134).

A gauḍīya-vaiṣṇavizmus inkarnáció-elmélete

Ahogy az imént említettük, a Parabrahman korlátlan formái fontos szerepet játszanak a caitanyai filozófiában (Cc. Madhya 20.284; 21.47). E formák mindegyike kapcsolatban van a Legfelsőbbel, ugyanúgy, ahogy a részek kapcsolódnak az egészhez. Mivel azonban a Parabrahmanon belül nincs különbség, a rész nem olyan, mint egy nagyobb sziklából levágott kődarab. Sőt, a rész egyenlő az egészszel, mivel ugyanazzal a teljes hatalommal, tudással és mindent-áthatósággal rendelkezik. Ennek ellenére mégis résznek hívják, mivel a Parabrahman belső, lelki energiája (*svarūpa-śakti*) nem nyilvánul meg teljes mértékben benne, az egészet pedig éppen azért nevezik egésznek, mert a *svarūpa-śakti* a maga teljességében nyilvánul meg benne.

Az *avatāra*, azaz Isten, Kṛṣṇa alászállása a Śrī Caitanya-féle iskola szerint nem egyetlen, hanem számos, és nem egyféle, hanem számtalanféle. A *Śrīmad-Bhāgavatamban*, a bengáli vaiṣṇavák legfőbb szentírásában, Rūpa Gosvāmī *Samkṣepa-Bhāgavatāmṛtájában*, mely Śrīla Sanātana Gosvāmī *Bṛhad-bhāgavatāmṛtájának* összefoglalása, valamint Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmī *Caitanya-caritāmṛtájában* úgyszintén találunk Isten különböző *avatārāira* vonatkozó leírásokat.

S. Bhaṭṭācārya (1961) szerint Isten a transzcendentális birodalom első immanenciájaként (*ādyāvatāra*) a kizárólagos letéteményese annak a privilégiumnak, hogy ő az örök forrása az összes alászállásnak (*avatārānak*), melyek időről időre megjelennek Istenből, majd miután elvégezték küldetésüket, újból visszatérnek belé.

Jīva Gosvāmī *Kṛṣṇa-sandarbha* c. művében hosszú és részletes fejtegetést közöl arról a tanról, mely szerint Kṛṣṇa azonos Bhagavānnal. Itt és most nem áll szándékunkban ismertetni az egész okfejtést, hiszen a jelen cikk azzal a céllal íródott, hogy Kṛṣṇa sze-

mélyiségének különféle aspektusait Caitanya és követői elképzelései alapján bemutassa. A következőkben azt fogjuk részletesen ismertetni, hogy Kṛṣṇa miként jelenik meg a transzcendencia birodalmában és az anyagi világban saját *avatārái* alakjában.

Śrī Kṛṣṇa különböző megnyilvánulásait Caitanya a *gauḍīya-vaiṣṇava* inkarnáció-elmélet alapján részletesen kifejti Sanātana Gosvāmīhoz intézett tanításaiban. Caitanya Kṛṣṇa különböző formáit három fő kategóriába sorolja (lásd 2. sz. táblázat): *svayam-rūpa*, *tadekātmā-rūpa* és *āveśa-rūpa* (Cc. Madhya 20.165). Jīva Gosvāmī e három kategóriát a következőképpen definiálja (*Kṛṣṇa-sandarbhā, Anuccheda* 6–27):

- 1) *svayam-rūpa*: önmegnyilvánult forma, mely megnyilvánulását tekintve semmilyen más formától nem függ. Létét nem befolyásolják anyagi tulajdonságok, és ugyanabban az időben több helyen is megjelenhet.
- 2) *tadekātmā-rūpa*: lényegét és létét tekintve azonos a *svayam-rūpával*, megjelenését és tulajdonságait tekintve azonban másképpen nyilvánul meg.
- 3) *āveśa-rūpa*: ez Kṛṣṇának egy „áthatott” formában való megjelenése, melynek során egy kiválasztott és inspirált *jīvāt* saját hatalmával hat át. Sanaka, a négy Kumāra egyike például a Legfelsőbbről szóló tudás megtestesülése, akit Kṛṣṇa saját tudásának egy részével ruházott fel, Śeṣa energiáját képviseli, Nārada pedig odaadásának megnyilvánulása. Nyilvánvalóan sem Sanaka, sem Śeṣa, sem pedig Nārada nem azonos Kṛṣṇával, mégis az ő részleges képviselőinek tekintik őket, mivel fel lettek hatalmazva ezekkel az energiákkal.

A *svayam* formát további két kategóriába lehet osztani: a szigorú értelemben vett *svayam-rūpára* és a *svayam-prakāśára*. A *svayam-rūpa* formában, mely Isten belső formája, Kṛṣṇa egy vajjai tehénpásztorfiú. Vrajendranandana-Śrī Kṛṣṇa ő, a nem-duális tudat. Minden tekintetben azonos Bhagavānnal, mivel korlátlan energiák, korlátlan tulajdonságok és isteni fenségek birtokosa. Őt tartják minden létező végső forrásának, és ő minden ok elsődleges oka (*Brahma-saṁhitā* 5.1).

A *Brahma-saṁhitā* (5.30–32, 37) leírja, hogy Vrajendranandana-Śrī Kṛṣṇának lelki teste van, s szépsége leírhatatlan. Isteni alakja, melynek színe olyan, akár egy kék felhő, méretét és formáját tekintve egyaránt fiatal fiúra emlékeztet. Szemei olyanok, mint a nyíló lótvuszvirágok, fejét gyönyörű pávatoll ékesíti. Elbűvölőbb millió szerelemistennél is, és csodálatosan játszik fuvoláján. Ő a világon a legkedvesebb. Noha a testét most emberi fogalmakkal írtuk le, annak a külsőleges hasonlóságokon kívül semmi köze egy emberi testhez. Különleges tulajdonságainak egyike éppen az, hogy teste *sat*, *cit* és *ānanda* elemekből áll, és sugárzóan ragyog. Minden szerve képes betölteni az összes többi szerv funkcióját, és mindegyikük megnyilvánul és fennmarad a lelki és az anyagi univerzumokban egyaránt.

Kṛṣṇa, hogy megmutassa hatalmát, időnként egyszerre több helyen is megjelenik, s eredeti formája és e formák között semmilyen különbség nincs. E megnyilvánult for-

mákat *svayam-prakāśānak* nevezik. Két aspektusuk van: a *prābhava-prakāśa* és a *vaibhava-prakāśa*.

A *prābhava-prakāśa* forma egyik példája az, amikor Kṛṣṇa egyidejűleg jelent meg sok hasonló formában, miközben különálló formáinak mindegyike a *rāsa-lilā* megszámlálhatatlan *gopijainak* egyikével táncolt (Cc. Madhya 20.170). Ezek a formák nem olyanok, mint Saubharī anyagi testeinek csoportja (*kāyavyūha*), aki a misztikus yoga gyaorlásával szerzett hatalmánál fogva ötven különböző alakot öltött, és feleségül vette Māndhātā király ötven leányát.

Vaibhava-prakāśa formájában Kṛṣṇa mint Balarāma jelenik meg, aki csak test-színében különbözik Kṛṣṇától (*varṇa-mātra-bheda*) – ő fehér –, ettől eltekintve azonban minden másban azonos vele. A *vaibhava-prakāśa* formák olykor kétkarú alakban jelennek meg, mint Vāsudeva, Devakī fia Mathurāban, olykor pedig négykarú formában, mint Vāsudeva Dvārakāban. Az előbbi *vaibhava-prakāśa*, az utóbbi azonban *prābhava-vilāsa* (lásd *tadekātma-rūpa*, 3. és 4. számú táblázat). Vannak különbségek Kṛṣṇa *svayam-rūpa* és *vaibhava-prakāśa* formáinak külső megjelenésében. Míg *svayam-rūpa* formájában Kṛṣṇa *gopaként* (tehénpásztorfiúként) jelenik meg, addig Vāsudeva *ksatriyákra* jellemző külső vonásokkal rendelkezik. *Svayam-rūpa*-Kṛṣṇa túlszárnyalja Vāsudevát szépség (*saundarya*), pompa (*aiśvarya*), kedvesség (*mādhurya*) és humor (*vaidagdhyā-vilāsa*) tekintetében egyaránt (Cc. Madhya 20.178–180).

A *tadekātma-rūpa* két kategóriába osztható (3. sz. táblázat): *vilāsa* (a kiterjesztett tevékenységek kedvéért megnyilvánuló isteni formák) és *svāmśa* (részleges formák) (Cc. Madhya 20.183–184). Kṛṣṇa e formáit, melyek hatalmukat tekintve szinte egyenlők vele, *vilāsa*-formának nevezik, a kevesebb hatalommal felruházott formákat (Matsya, Varāha stb.) pedig *svāmśa*-formának. A *vilāsa*-formák szintén besorolhatók a *prābhava* és a *vaibhava* kategóriákba. A *prābhava-vilāsa* formák közül a legfőbbek Vāsudeva, Saṅkarṣana, Pradyumna és Aniruddha (Cc. Madhya 20.185–186). Négyüket együttesen *ādi-caturvyūhának* is nevezik, mely korlátlan számú alacsonyabb rendű *caturvyūhák* forrása. Örök lelki lakhelyük Dvārakā és Mathurā (Cc. Madhya 20.189–190).

Vāsudeva a maguk teljességében testesíti meg a hat isteni fenséget (szépség, erő, hírnév, gazdagság, tudás és ragaszkodásnélküliség) (Lakṣmī-tantra 4.14; ŚBh. 3.26.23). Saṅkarṣana a tudás és az erő megtestesülése, ő indítja el a kozmikus pusztítást, és ő irányítja az *ahaṅkārát*, a hamis egót (ŚBh. 3.26.25). Pradyumna az intelligenciát irányítja, s az erényt és a fenséget testesíti meg, melyek révén kozmikus szinten elindítja a teremtést, egyéni szinten pedig az álmokat (ŚBh. 3.26.27). Aniruddha irányítja az elmét. Kozmikus szinten fontos szerepet játszik az univerzum fenntartásában, míg egyéni szinten az ébrenlét állapotáért felelős (ŚBh. 3.26.28). A teremtés, fenntartás és pusztítás kozmikus szintű megnyilvánulásai Brahmā, Viṣṇu és Śiva tevékenységei folytán következnek be; ezekről majd később lesz szó.

Az eredeti *caturvyūhából* huszonnégyszemélyiség terjed ki (3. sz. táblázat), akiket mind másként hívnak, annak alapján, hogyan tartják isteni fegyvereiket négy kezük-

ben (Cc. Madhya 20.191). E huszonnégy forma a *vaibhava-vilāsa* kategóriába tartozik, akiknek megjelenését Kṛṣṇa a következőképpen irányítja: Kṛṣṇa megjelenik Nārāyaṇa-formájában a lelki égen (*Paravyoma*) második *caturvyūhájával*, azaz Vāsudevával, Saṅkarṣanával, Pradyumnával és Aniruddhával együtt, akik Vaikuṅṭhán a dvārakāi és mathurāi *ādi-caturvyūha* kiterjedései (Cc. Madhya 20.192–193). A második *caturvyūha* mindegyik isteni személyisége további három, *prakāśa-vigrahának* nevezett formában nyilvánul meg: Vāsudeva Keśavaként, Nārāyaṇaként és Mādhavaként; Saṅkarṣana Govindaként (aki nem azonos a vrajai Govindával), Viṣṇuként és Madhusūdanaként; Pradyumna Trivikramaként, Vāmanaként és Śrīdharaként; Aniruddha pedig Hṛṣīkeśaként, Padmanābhaként és Dāmodaraként (Cc. Madhya 20.194–197).

E tizenkét személyiség az év különböző hónapjainak uralkodó istenségei. Keśava a *mārga-śiṛṣa* hónap istensége, Nārāyaṇa a *pausa* hónapé, Mādhava a *māghāé*, Govinda a *phālgunāé*, Viṣṇu a *caitrāé*, Madhusūdana a *vaiśākhāé*, Trivikrama a *jyeṣṭhāé*, Vāmana az *āśāḍhāé*, Śrīdhara a *śrāvaṇāé*, Hṛṣīkeśa a *bhādrāé*, Padmanābha az *āśvīnāé*, Dāmodara pedig a *kārttika* hónapé (Cc. Madhya 20.198–202).

A második *caturvyūha* mindegyik istenségének van két *vilāsa-mūrtija* is. Vāsudeva *vilāsa-mūrtijai* Adhokṣaja és Puruśottama; Saṅkarṣanāé Upendra és Acyuta; Pradyumnāé Nṛsimha és Janārdana; Aniruddhāé pedig Hari és Kṛṣṇa (ez utóbbi nem azonos a vrajai Kṛṣṇával) (Cc. Madhya 20.204–206). Ezek a személyiségek a lelki égben (*Paravyoma*) laknak, de *mūrti*-alakban az anyagi világ bizonyos helyein is megjelennek (Cc. Madhya 20.212). Keśava például Mathurában, Puruśottama Nilācalában, ahol Jagannāthának hívják, Mādhava Prayāgában, Madhusūdana Purīban, Viṣṇu Viṣṇu-kāñcīban, Hari Māyāpurban, Vāsudeva, Padmanābha és Janārdana pedig Ānandāraṇyában (Cc. Madhya 20.216–217). Azért jelennek meg az anyagi világban, hogy elpusztítsák a bűnöket, helyreállítsák az erényt, s hogy örömet szerezzenek híveiknek (Cc. Madhya 20.219). Ezen istenségek közül néhány, pl. Viṣṇu, Trivikrama, Nṛsimhadeva és Vāmana *avatāraként* is megjelenik az anyagi világban (Cc. Madhya 20.220).

Kṛṣṇa svāmīsa formájának megszámlálhatatlan *avatārája* van, melyek hat fő kategóriába oszthatók: *puruṣa-avatārák*, *līlā-avatārák*, *guṇa-avatārák*, *manvantara-avatārák*, *yuga-avatārák* és *śaktyāveśa-avatārák* (Cc. Madhya 20.296–297; 300–303). Ez utóbbiakat – mivel Kṛṣṇa részleges, „áthatott” formáiról van szó – gyakran sorolják az *āveśa-rūpa* kategóriába (4. sz. táblázat).

Itt kell megjegyeznünk, hogy a latin *inkarnáció* (*in-carno* – „hússá válás”, megtestesülés) kifejezés nem a legmegfelelőbb fordítása a szanszkrit *avatāra* szónak (Narang, 1984). Az *avatāra* szó szerint Isten valamely alászálló formáját jelenti. Amikor a *Paravyomában* lakó *mūrti* alászáll az anyagi világba, *avatāranak* hívják. Az *avatārák* a *prakṛti* (anyagi természet) befolyása fölött állnak, és alászállásukkor sohasem öltenek magukra fizikai testet, ellentétben azzal, amit az *inkarnáció* szó sugall, hanem megőrzik transzcendentális mivoltukat.

A *Viṣṇu-purāṇa* egyik verse (6.8.59) és a *Sātvata-tantra* alapján Śrīla Jīva Gosvāmī *Laghu-bhāgavatāmṛta* c. művében (*Pūrva* 5.86–100) három *puruṣa-avatārát* különböztet meg: Kāraṇodakaśāyī-Viṣṇut, Garbhodakaśāyī-Viṣṇut és Kśīrodakaśāyī-Viṣṇut, azaz az első, a második és a harmadik *puruṣát*. Az első *puruṣa* hozza mozgásba a *prakṛtit* a teremtés érdekében, s áthatja az univerzumok összességét (*samaṣṭibrah-māṇḍāntaryāmī*). A *Ṛg-veda* (*Puruṣa-sūkta*) *sahasra-śirṣa-puruṣának* nevezi. A második *puruṣa* az egyes univerzumokban (*vyasṭibrahmāṇḍāntaryāmī*), a harmadik pedig az egyes teremtményekben lakik (*vyasṭijivāntaryāmī*), s ő az univerzum irányítója is.

A következő kategória a *lilā-avatāraké*, akik különböző kedvteléseket végeznek. Számuk végtelen, de a legfontosabbak közülük Matsya (hal), Kūrma (teknős), Varāha (vadkan), Nṛsiṃha (ember-oroszlán), Vāmana (törpe), Rāmacandra, Buddha és Kalki (Cc. Madhya 20.297–298). Noha megszámlálhatatlanul sok van belőlük, a *purāṇák* általában huszonkettő vagy huszonnégy fontosabb *lilāvatāráról* tesznek említést, s Rūpa Gosvāmī is – ugyanezen adatokra támaszkodva – huszonnégy fontos *avatārát* ismertet a *Laghu-bhāgavatāmṛtában* (4. sz. táblázat). Ezen *avatārak* mindegyike más-más korban jelenik meg, s a szentírások kijelentik, hogy híveik vágyának megfelelően, az adott helyzet megkívánta módon szállnak alá. Megjelenhetnek az anyagi természet kötőerőinek irányítóiként, a *yugák* és a *manvantarák* isteni *avatāráiként* is.

A *lilā-avatārak* természetével kapcsolatban Bhattacharya (1961) a következőket írja:

„A *guṇa-avatārakkal* vagy az egyéni elme rejtett zugaiban megjelenő *vyūhakkal* ellentétben a *lilā-avatārak* eljönnek és velünk élnek. Az emberek természetes jámborságán meghatódva mindenféle alakot öltenek – ember, állat, hal, s még sok másféle alakot –, pusztán azért, hogy eleget tegyenek híveik vágyának. A *lilā-avatāra* közönséges halandóként viselkedik, hogy elnyerje bizalmunkat, s ezáltal belénk plántálja az eszményi élet elveit. [...] Színész gyanánt különféle jelmezekbe bújik, tűzijátékot rendez, mint egy varázsló, s akár a szél, szabadon eljut mindenhová. A *lilā-avatāra* elpusztítja a gonoszokat, megvigasztalja a jókat, és visszaállítja az adott kornak megfelelő erkölcsi egyensúlyt, a Védák által kijelölt módon. [...] Elégedettséggel eltelve, hogy korlátlan hírneve többé-kevésbé kigyógyította az emberiséget mentális bajaiból, a *lilā-avatāra* úgy távozik ebből a világból, hogy hátrahagyja maga után dicsőségének örökké lobogó lángját, valamint elbűvölő formáját és szavait, hogy azok szüntelen ihletforrásként az emberiség közös örökségévé legyenek.”

A *guṇa-avatārak* az anyagi természet három kötőerejének irányítói. Viṣṇu, Brahmā és Śiva a három *guṇa* – *sattva*, *rajas* és *tamas* – uralkodó istenségei, akik a *garbhodakaśāyī-puruṣából* terjednek ki. Brahmā a teremtést irányítja, Viṣṇu a fenntartást, Rudra (Śiva) pedig a világ pusztítását (Cc. Madhya 20.301). Viṣṇu szerepét, aki az univerzum fenntartásáért felelős, a harmadik *puruṣa-avatāra*, Kśīrodakaśāyī-Viṣṇu tölti be.

Brahmā feladatát általában egy igen emelkedett és odaadó lélek (*jīva*) látja el, akinek elméjét a szenvedély kötőereje (*rajo-guṇa*) uralja, s akit Garbhodakaśāyī-Viṣṇu felhatalmaz a teremtésre. Amikor nincs olyan *jīva*, aki betölthetné ezt a posztot, Kṛṣṇa ön maga egy részét nyilvánítja meg Brahmāként. Rūpa Gosvāmī a *Laghū-bhāgavatāmṛtāban* felsorolja, hányféle módon jelenhet meg Brahmā az anyagi világban a Legfelsőbb Úr parancsára. A különböző teremtésekben és univerzumokban Brahmā Kṛṣṇa akaratóból többféleképpen is megjelenhet: megszülethet a Garbhodakaśāyī-Viṣṇu köldökéből kihajtó lótusz virágából, de megszülethet vízből, fényből és levegőből is.

Rudra szerepét ezzel szemben sohasem töltheti be *jīva*, mivel ő Kṛṣṇa részleges megnyilvánulása (Cc. Madhya 20.305–307). A *Brahma-saṁhitā* szerint Govinda (Kṛṣṇa) azért ölti fel Rudra (Śiva) alakját, hogy véget vessen a világ működésének. Az Úr mentes az anyagi kötőerők befolyásától, és saját akaratóból ölti magára a *tamas*, azaz tudatlanság e formáját. Rudra megjelenésével kapcsolatban Rūpa Gosvāmī három alternatívát sorol fel. Rudra megjelenhet Brahmā homlokából, Viṣṇu homlokából vagy a Saṅkaršana szájából kitorő tűzből. A *Vāyu-purāṇa* alapján Rūpa Gosvāmī leírja, hogy Rudrának van egy másik formája is, Sadāśiva, aki nem a *tamas* terméke. Baladeva Vidyābhūšana hozzáteszi, hogy ez a Rudra-megnyilvánulás valójában Kṛṣṇa *vilāsa*-formája (Narang, 1984).

A Brahmā posztjára kijelölt, igen magas rendű lelkeket (*jīvākat*) *jīva-koṭi Brahmānak* hívják. Rudrához hasonlóan Viṣṇu pozícióját sem töltheti be soha *jīva*. Amikor Kṛṣṇa magára ölti Rudra alakját, azért tesz így, hogy a *tamo-guṇāt* a világ elpusztítására használja, a *māyāval* való kapcsolat révén. Rudra ennek során elveszíti tisztán transzcendentális jellegét, mert kapcsolatba kerül a *māyāval*, hasonlóan ahhoz, amikor a tej veszíti el jellemző karakterét, amikor savval keveredik és túróvá alakul. Emiatt Rudrát nem tekintik sem Kṛṣṇa megnyilvánulásának, sem közönséges *jīvānak* (*jīva-tattvānak*), hanem önálló kategóriának, *śiva-tattvānak* (Cc. Madhya 20.308–310).

Brahmāt és Rudrát egyaránt *bhakta-avatārānak* tekintik, más szóval Kṛṣṇa híveinek kategóriájába tartoznak, s az ő irányítása alatt állnak (Cc. Madhya 20.317). Viṣṇu azonban, akit a *śuddha-sattva*, a tiszta jóság transzcendentális helyzete jellemez, Kṛṣṇa belső valójának (*svarūpa-ākāra*) megnyilvánulása. Noha egyike a *guṇa-avatārāknak*, a *śuddha-sattva* szintjén áll, így nem szennyezi be a *māyā*. Hatalom és dicsőség tekintetében ezért Kṛṣṇához hasonló.

A *manvantara-avatārāk* onnan kapták nevüket, hogy minden egyes *manvantarāban* megjelennek. Brahmā egy napjában tizennégy *manvantara* van, egy évében ötezer negyven, egész élete alatt pedig, mely saját időszámításával mérve száz évig tart, ötszáz negyven ezer (Cc. Madhya 20.320–321). A *Caitanya-caritāmṛta* szerint (Madhya 20.324–328), a Brahmā egy napja alatti tizennégy *manvantarāban* megjelenő tizennégy *avatāra* a következő: Yajña, Vibhu, Satyasena, Hari, Vaikuṅṭha, Ajita, Vāmana, Sārvabhauma, Ṛṣabha, Viśvakṣena, Dharmasetu, Sudhāmā, Yogeśvara és Bṛhad-bhānu.

A négy *yugának*, azaz korszaknak megfelelően négy *yuga-avatāra* van, akik különböző színűek, és azért jelennek meg, hogy megtanítsák a feltételekhez kötött lelkeknek a szentírások által az adott *yugára* előírt vallásgyakorlatot. A *Satya-yuga* avatárája fehér, négykarú, s fakéregből és őzbőrből készült ruhát visel. *Brahmacāriként* jelenik meg, aki mellkasán átvetve szent zsinórt visel, kezében imagyöngyöket (*japamālā*), botot és vizesedényt, ún. *kamaṇḍalut* tart (ŚBh. 11.5.21). A *Satya-yugában* az emberek elméje nyugodt, senkivel szemben nem táplálnak ellenséges érzelmeket, hanem kedvesek minden élőlényhez. A korszak *yuga-avatárája* az elme és az érzékek irányítása által végzett meditációra tanítja őket (ŚBh. 11.5.22). A *Satya-yugában* Kṛṣṇát Haṁsa, Suparṇa, Vaikuṅṭha, Dharma, Yogeśvara, Amala, Īśvara, Puruṣa, Avyakta és Paramātmā alakjában imádják (ŚBh. 11.5.23).

A *Tretā-yuga avatárája* vörös és négykarú. Haja aranszínű, testén szent zsinórt visel. Kezeiben áldozati kanalat és más áldozati eszközöket tart (ŚBh. 11.5.24). Ebben a korszakban az emberek jámborak és jól ismerik a Védákat. A Legfelsőbb Urat a Védák tudományának művelésével és áldozatok (*yajña*) bemutatásával imádják. Ezt a gyakorlatot a *yuga-avatāra* vezeti be, akit Harinak, Viṣṇunak, Yajñának, Pṛṣṇigarbhának, Sarvadevának, Urukramának, Vṛgākapinak, Jayantának és Urugāyanak hívnak.

A *Dvāpara-yuga avatárája* sötét színű és sárga ruhát visel. Mellkasát a Śrīvatsa-jel ékesíti, nyakában a Kaustubha-drágakő lóg. Kezében isteni jelvényeit tartja: kagylókürtöt, korongot, buzogányt és lótuszvirágot. Bevezeti Kṛṣṇa, az eredeti Istenség Személyisége szertartásos imádatát mint az önmegvalósítás legfőbb folyamatát (ŚBh. 11.5.27–28).

A *Kali-yuga avatárájának* teste is sötét színű, mely arany fényben ragyog. A *saṅkīrtanára*, Kṛṣṇa szent neveinek együttes éneklésére buzdítja az embereket, és a *prema* tanát hirdeti (Cc. Madhya 20.343–347; ŚBh. 11.5.23). A *gauḍīya-vaiṣṇavák* dicsőnek tartják a a Kali-kort, mert ebben a korszakban a Védák által leírt legmagasabb rendű életcél pusztán Isten szent neveinek éneklése által elérhető.

Ahogy korábban említettem, Caitanya követői szerint a *Kali-yuga pīta-avatárája* nem más, mint Śrī Kṛṣṇa Caitanya. Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmī szerint ezt hallgatólagosan maga Caitanya is elismerte, amikor Sanātana Gosvāmī megkérte, fedje fel előtte a *pīta-avatāra* kilétét (Cc. Madhya 20.364–366). Ezt a tényt más alkalmakkor is elismerte, amikor például Vṛndāvana Dāsa Ṭhākura előtt kijelentette apja *brāhmaṇa* barátjának:

„Azért jelentem meg a Földön, hogy elterjesszem a *saṅkīrtana* folyamatát. Mindenhol prédikálni fogom a *saṅkīrtanát*, és bekopogok minden ajtón, hogy beavassam az embereket az istenszeretet vallásába” (CBh. I.3.293–294).

A Śrī Caitanya isteni mivoltával kapcsolatos meggyőződés már saját korában elterjedt, s számos követője terjeszti ezt a nézetet mind a mai napig az egész világon.

Az *āveśa-rūpa* kategóriába tartozó avatārákat *śaktyāveśa-avatāráknak*, Isten által felhatalmazott személyiségeknek hívják. Kétfajta isteni felhatalmazás létezik: az egyik elsődleges, mivel közvetlenül Bhagavāntól ered (*bhagavad-āveśa*), a másik másodlagos, mert Bhagavān energiájától származik (a szó valódi értelmében vett *śaktyāveśa*). Az első csoportba tartozó *avatārák* istenségnek, míg a második csoportba tartozók Isten híveinek illetve szolgálóinak tekintik magukat. Vyāsadeva és Rṣabhadeva közvetlenül Bhagavān által felhatalmazott *avatārák*. A másodlagos, *śaktyāveśa-avatārákat* Bhagavān különböző *śaktijai*, energiái hatalmazza fel (*śaktyāveśa*). Catuḥsant (a négy Kumārát) például arra hatalmazza fel Bhagavān tudás-energiája (*jñāna-śakti*), hogy a transzcendentális tudást terjesszék, Nārada't *bhakti-śaktija* hatalmazza fel, hogy az odaadó szolgálatról prédikáljon, Pṛthut *pālana-śaktija* hatalmazza fel arra, hogy uralkodjon a teremtmények fölött és védelmezze őket, Paraśurāmát a *duṣṭanāśana-śakti* hatalmazza fel, hogy elpusztítsa a démonokat és a gonosztevőket, *Jiva-Brahmāt* a *ṣṛṣṭi-śakti* hatalmazza fel teremtőenergiával, hogy megteremtse a kozmikus megnyilvánulást, Śeṣát a *svasevana-śakti* hatalmazza fel a Legfelsőbb Úr személyes szolgálatára, Anantát pedig a *bhū-dhāraṇa-śakti*, arra, hogy pályáján tartsa az univerzum összes bolygóját (Cc. Madhya 20.368–373).

Mivel az *avatārák* a Legfelsőbb megnyilvánulásai, egytől egyig tökéletesek. A különböző *avatārákban* azonban a tökéletesség eltérő mértékben nyilvánul meg. Ez alapján az *avatārák* a következőképpen csoportosíthatók: *pūrṇák* (tökéletesek) azok, akikben csak néhány isteni tulajdonság jelenik meg; *pūrṇatarák* (tökéletesebbek) azok, akikben minden isteni tulajdonság megnyilvánul, de csak részlegesen; *pūrṇatamák* (legtökéletesebbek) pedig azok, akikben minden isteni tulajdonság maradéktalanul megmutatkozik. A *Caitanya-caritāmṛta* szerint (Madhya 20.398–401) ebben az értelemben Kṛṣṇa *pūrṇatama* Vṛndāvanában, *pūrṇatara* Mathurában, és *pūrṇa* Dvārakában.

Összefoglalás

Befejezésül kijelenthetjük, hogy a *Gauḍīya-vaiṣṇava-sampradāya* véleménye szerint, összhangban Nimbārka és Vallabha felfogásával, Kṛṣṇa a legvégső valóság. Ő nem Viṣṇu egyik inkarnációja, ahogy azt Śaṅkara és Rāmānuja gondolta, hanem Viṣṇu és az összes többi *avatāra* és félisten forrása. Habár ő egy, sok helyen és számos alakban jelenik meg egyszerre. Minden alakja és megnyilvánulása valóságos (nem illuzórikus), örökkévaló és tökéletes. Energiái ezzel szemben eltérő mértékben jutnak kifejezésre a különféle megnyilvánulásokban.

Minden alak, amit Isten magára ölt, természetfeletti (*aprākṛta*), és a közönséges földi formáktól eltérően nem durvafizikai anyagból áll (*apārthiva*). Más szóval még emberi léte is mentes a tökéletlenségektől, mivel lényegi valója az öröklét, a tiszta tudat és a boldogság. Testük természetéből adódóan az *avatārák* mentesek a bűntől, az öregedéstől

és a haláltól. Isten a forrása mindennek, beleértve minden élőlényt és élettelen dolgot az univerzumban. Ő a világ hatóoka és anyagi oka egyaránt, s ebben az értelemben azonos teremtésével, ugyanakkor különbözik is a kozmikus megnyilvánulástól. Az Isten, az élőlények és a megnyilvánult világ közötti kapcsolat ezért a felfoghatatlan és egyidejű különbözőség és azonosság fogalmával írható le (*acintya-bedhābedha*).

Felhasznált irodalom

- Aiyanger, K. S.:** *Early History of vaiṣṇavizmus in South India*. Oxford University Press, 1920.
- Aiyanger R. K. W.:** *Aspects of the Social and Political Sysytem of Manusmṛti*. Lucknow, 1949.
- Baladeva, V.:** *Govinda-bhāśya. Commentaries on the Vedānta-sūtras of Badarāyaṇa*. Translated by Rai Bahadur Srisa Chandra Vasu. Oriental Reprint of Munshiram Manoharlal, New Delhi, 1979.
- *Prameya-ratnāvali*. Translated by Rai Bahadur Srisa Chandra Vasu. Oriental Reprint of Munshiram Manoharlal, New Delhi, 1979.
- Bhaktivedānta Swami, A. C.:** *Bhagavad-gītā As It Is*. (translation and commentary) Bhaktivedānta Book Trust, London, 1991.
- *Śrīmad-Bhāgavatam*. (Translation and commentary) Bhaktivedānta Book Trust, London 1994.
- Bhaktivinoda Ṭhākura:** *Śrī Caitanya Mahāprabhu: his Life and Precepts*. Śrī Gauḍīya Maṭha, Madras, 1991.
- *Śrī Navadvīpa Mahātmya*. Mayapura, 1984.
- Bhandarkar, R. G.:** *Vaiṣṇavism, Śaivism and Other Minor Religious Systems*. Poona, 1928.
- Bhāṭṭācārya, S.:** *The Philosophy of Śrīmad-Bhāgavata*. Visva-Bharati Research Publication, Calcutta, 1961.
- Bühler, G. (transl.):** *The Laws of Manu*. Sacred books of the East, Vol. XXV, Oxford, 1886.
- Brown, W. N.:** „The Sources and Nature of Puruṣa in Puruṣa-sūkta (Ṛg 10.91)”, *Journal of the America Oriental Society*, LI. No. 2, 1931.
- „Theories of Creation in the Ṛg-veda”, *Journal of the American Oriental Society*, 1965.
- Cakravartī, Ramākāntha:** *Vaiṣṇavism in Bengal*. Sanskrit Pustak Bhandar, Calcutta, 1985.
- Candrapal, B.:** *Bengal Vaiṣṇavism*. Calcutta, 1933.
- Carpenter, J.N.:** *Theism in Medieval India*. Constable and Co., Calcutta, 1926.

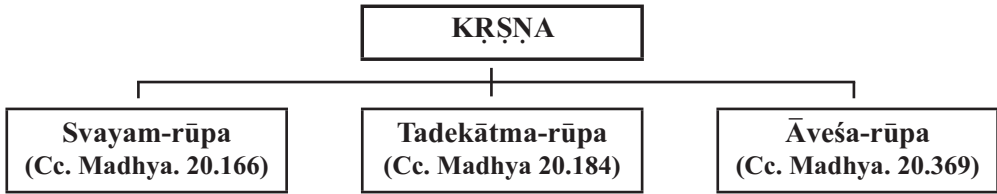
- Das, S. K.:** *Śrī Caitanya and Guru Nānak – a comparative study of Vaiṣṇavism and Sikhism*. Rabindra Bharati University, Calcutta, 1985.
- De, S. K.:** *Early History of the Vaiṣṇava Faith and Movement of Bengal*. Calcutta, 1942.
- Farquhar, J. N.:** *An Outline of the Religious Literature of India*. Oxford, 1920 (Reprinted in Delhi, 1967).
- Ghate, V. S.:** *The Vedānta. A Study of the Brahma-sūtras with the Bhāṣyas of Śaṅkara, Rāmānuja, Nimbārka, Madhva and Vallabha*. Poona, 1926.
- Gonda, J.:** *Aspects of Early Viṣṇuism*. N.V.A. Oosthoek's Uitgevers Mij, Utrecht, 1954.
- Goswami, K. G.:** *A Study of Vaiṣṇavism*. Oriental Book Agency, Calcutta, 1956.
- Jaiswal, S.:** *The Origin and Development of Vaiṣṇavism*. Delhi, 1967.
- Jīva, G.:** *Saḍ-sandarbhā (Tattva-, Bhagavat-, Paramātmā-, Kṛṣṇa-, Bhakti-, and Pṛtī-sandarbhās with their Sarva-saivādīnī commentary in 27 volumes)*. Translated and edited by Peter Viggiani. Kṛṣṇa Institute, Los Angeles, 1987–2000.
- *Commentary of Brahma-saṁhitā*. ed. Bhaktivinoda Ṭhākura, Śrī Gauḍīya Maṭha, Madras, 1973.
- Kapoor, O. B. L.:** *The Philosophy and Religion of Sri Caitanya*. Munshiram Manoharlal Publishers, Delhi, 1977.
- Kavikarṇapūra:** *Caitanya-caritāmṛta mahākāvya*. Radharaman Press, Murshidabad, 1884.
- *Gaura-ganoddeśa dīpikā*. Ambika Kaina, 1942.
- Keith, A. B.:** *The Religion and Philosophy of the Veda and Upanishads*. M. 1–2. Cambridge, 1925.
- Kennedy, M. T.:** *The Caitanya Movement*. Oxford University Press, 1925.
- Kṛṣṇadāsa Kavirāja, G.:** *Caitanya-caritāmṛta*. With the commentary of Bhaktivedānta Swami, Bhaktivedānta Book Trust, London, 1978.
- Kumarappa, Bh.:** *The Hindu conception of the Deity*. London, 1934.
- Majumdar, B. B.:** *Śrī Caitanya-cariter Upādan*. Calcutta University, 1959.
- Majumdar, A. K.:** *Caitanya: his Life and Doctrine*. Gītā Press, Bombay, 1969.
- Mukherjee, S. C.:** *A Study of Vaiṣṇavism in Ancient and Medieval Bengal up to the Advent of Caitanya*. Punthī Pustak, Calcutta, 1966.
- Narang, S.:** *The Vaiṣṇava Philosophy according to Baladeva Vidyābhūṣana*. Delhi, 1984.
- O'Flaherty, W. D.:** *Hindu Myths – Sourcebook Translated from the Sanskrit*. Penguin Books, New York, 1982.
- *Rig-Vēda* (angolból magyarra fordította Pék Zoltán). Farkas Lőrinc Imre Kiadó, Budapest, 2000.
- Oldenberg, H.:** *The Religion of the Veda*. Translated into English by S. B. Shrotri., Motilal Banarsidass, Delhi, 1993.

- Prabodhānanda Saraswatī:** *Caitanya-candāmṛtam*. Śrī Gauḍīya Maṭha, Madras, 1992.
- Prajnan Yati, B.:** *Twelve Essential Upaniṣads I–IV* (Īśa, Kena, Kaṭha, Praśna, Muṇḍaka, Māndukya, Taittiriya, Aitareya, Chāndogya, Bṛhadāraṇyaka, Śvetāśvatara and Gopālatāpanī Upaniṣads). Śrī Gauḍīya Maṭha, Madras, 1983.
- Puruṣatraya, S.:** *The four Vaiṣṇava sampradāyas*. Vaiṣṇava Institute for Higher Education, Vṛndāvana, 1999.
- Radhakrishna, S.:** *Indian Philosophy*. Vol. I-II, Oxford University Press, Delhi, 1997.
– *The Principal Upaniṣads*. Harper-Collins Publishers India, Delhi, 1994.
- Radha-Govinda, N.:** *Gauḍīya-vaiṣṇava darśana I–V*. Prācyavānī Mandir, Calcutta, 1958.
- Rādhāmādhava, S. (transl):** *Śikṣāśṭakam of Śrī Caitanya*. Gorakhpur, 1969.
- Raghunātha Dāsa Gosvāmī:** *Stavāvalī*. ed. Purīdāsa Gosvāmī, Vṛndāvana, 1947.
- Raychaudhuri, H. C.:** *Materials for the Study of Early History of the Vaiṣṇava Sect*. New Delhi, 1975.
- Rūpa Gosvāmī:** *Laghu-bhāgavatāmṛtam*. Radharaman Press, Murshidabad, 1952.
- Sanātana Gosvāmī:** *Bṛhad-bhāgavatāmṛtam*. ed. Nityaswarūpa, B., Vṛndāvana, 1905.
- Sarvānanda, S.:** *Upaniṣad Series: Muṇḍakopaniṣad*. Śrī Rāmākṛṣṇa Maṭha, Madras, 1982.
- Sircar, J.:** *Caitanya's Life and Teachings*. Calcutta, 1922.
- Sircar, D. C.:** in R.C. Majumdar, *The history and culture of the Indian people II.*, Bombay 1953 p. 431
- Toth-Soma, L.:** *Śrī Caitanya's Contributions to The Philosophy of Gauḍīya vaiṣṇavizmus*. Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy, Rabindra Bharati University, Calcutta, 2001.
- Vidyāvinoda, S.:** *Acintya-bhedābheda-vāda*. Gauḍīya Mission, Calcutta, 1951.
– *Paratattvasimā Śrī Kṛṣṇa-caitanya*. Puri, 1940.
- Vṛndāvana Dāsa Ṭhākura:** *Caitanya-bhāgavata with a commentary of Sādhanā Prakāśanī*. Calcutta, 1967.
- Wilson, H. H.:** *The Viṣṇu Purāṇa*. Calcutta, 1972.

Saṁpradáyák	ŚRĪ	RUDRA	HAMSA	BRAHMĀ	GAUḌĪYA
Képviseelő	Rāmānuja	Viṣṇusvāmī/ Vallabha	Nimbārka	Madhva	Baladeva
Vedānta-sūtra magyarázat	Śrī-bhāṣya	Sarvajña	Vedānta-pārijāta-saurabha	Pūrṇa-prajña	Govinda-bhāṣya
Filozófia	Viśiṣṭadvaita-vāda	Viśuddhadvaita-vāda	Dvaitadvaita-vāda	Dvaita-vāda	Acintya-bhedābheda-vāda
Szentíráások	Vedānta-sūtra, upaniśadok, Bhāgavad-gītā, Pancarātra, Viṣṇu-purāṇa, Gītā-bhāṣya	Vedānta-sūtra, Gītā-bhāṣya, Puṣṭi-pravāha-maryādā-bheda, Bhāgavata-subodhini	Vedānta-sūtra, upaniśadok, Bhāgavad-gītā stb.	Vedānta-sūtra, Bhāgavata-purāṇa, Mahābhārata, Rg-bhāṣya	Bhāgavata-purāṇa, Bhāgavad-gītā.
A Legfelsőbb Brahman	Śrī Lakṣmī-Nārāyaṇa transzcendentális formája. Vyūhák. Cit-Acti-Īsvara.	Egyetlen, keifésségektől mentes. Viṣṇu, Narasiṁha (Viṣṇusvāmī), vagy Kṛṣṇa Gokulāban (Vallabha)	Rādhā és Kṛṣṇa lelki formája, akiket a gopik szolgálnak.	Hari, azaz Viṣṇu lelki formája. Vyūhák, Lakṣmī.	Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa transzcendentális lakhelye.
Brahman tulajdonságai	Saguna és nirguna	Minden tulajdonság birtokosa.	Kettős természetű – advaita és dvaita, saguna és nirguna.	Független, minden ok oka, boldogsággal teljes.	Korlátlan tulajdonságok, transzcendentális.
A lélek	Valóságos, örök, egyedi. Nem mindentűt-jelenvaló és nem független Īśvarától.	Mint lelki szikra a Brahman része. Valóságos, örök, atomi és függő.	Atom, egyéni, van tudása, Hari-től függ.	Atom, végtelen számú. Intelligenciával hatja át a testet.	Kṛṣṇa parányi, szerves része, mindig a szolgáló helyzetében van.
A teremtés	A Brahman a jelenségvilág anyaga és egyszersmind hatóoka.	Csupán egy cél nélküli kozmikus játék. Közvetlenül a Brahmanból árad ki.	Brahman átalakulása, aki egyszerre a ható- és az anyagi ok.	A Brahman tevékenysége mozgásba hozza a lelkeket és az anyagi természet elemét.	Kṛṣṇa minden ok oka. Lehetőség a lelkeknek arra, hogy visszanyerjék eredeti lelki tudatukat.
A feltételekhez kötött lét oka	Kezdet nélküli karma.	A tettekhez való ragaszkodás.	Tudatlanság, kapcsolat a karmával.	A Legfelsőbb isteni akarata, a lélek tudatlansága.	Elfeledkezés Kṛṣṇáról.
A felszabadulás elérésének módszere	A bhakti a Viṣṇu-purāṇán és a Pancarātrán alapul és a karma iránti ragaszkodás-mentességet von maga után. Eredmény: tudás és meghódolás.	Odaadás a Śrīmad-Bhāgavatam alapján.	Szűnelen imádat. (Bhāgavatam)	Tiszta szívből jövő, teljes odaadás, a Védák tanulmányozása.	Isten iránti vegyítetlen odaadás
Cél	Szert tenni Īśvara tulajdonságaira és a társává válni. Feltűnkedni az anyagi természet kötötterőin.	Állandó kapcsolat Viṣṇuval. Vaikuṇṭha-sílokya. Soha vissza nem térés az anyagi világba. Vallabha szerint ez a cél Goloka.	Önmegvalósítás az isteni kegyelem révén.	Kiszabadulás a samsárából. A lélek eredeti, lelki formájának elérése.	Kṛṣṇának végzett tiszta odaadó szolgálattal. Visszatérés Istenhez, Goloka-Vṛndavānabba.

← 1. sz. táblázat: A különböző vaiṣṇava iskolák áttekintése.

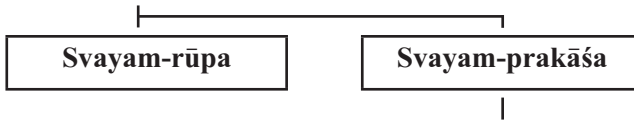
2. sz. táblázat: Inkarnációk I. Isten megnyilvánulásai a gauḍīya-vaiṣṇavizmus alapján.

- Önmegnyilvánult
- Független minden más formától
- Egyszerre több helyen is megnyilvánulhat.

- Lényegét és létét tekintve azonos a svayam-rūpával, külsejét és tulajdonságait tekintve azonban másként jelenik meg. Lásd még a 4. és 5. sz. táblázatot.

- „Áthatott” formák.
- Śaktyāveśa-avatārák
- Felhatalmazás révén odaadással, erővel, tudással stb. áthatott formák.

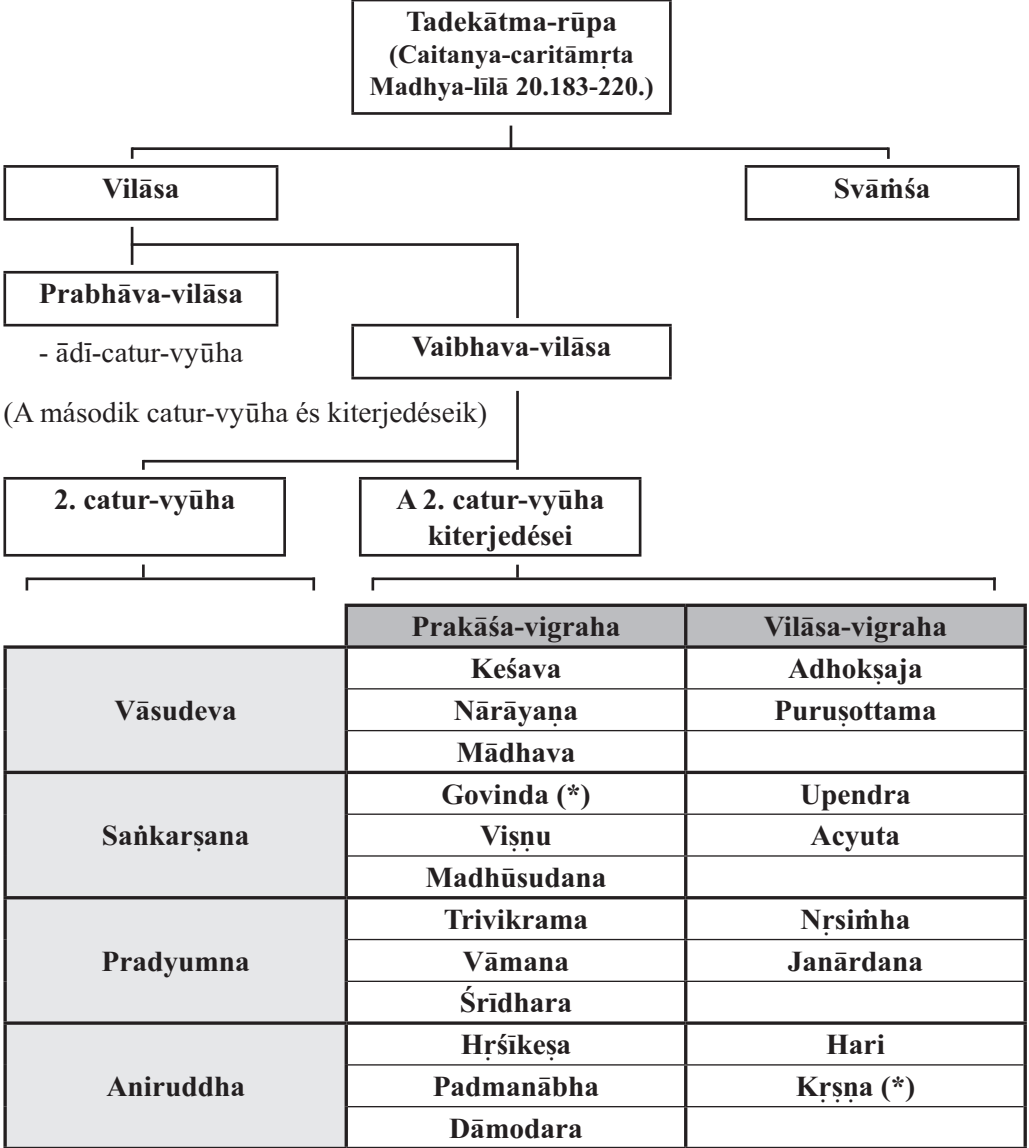

- Kṛṣṇa belső, eredeti formája mint tehénpásztorfiú (gopa)
- Minden létező forrása
(BS. 5.1; Cc. M. 20.166)
- Sok helyen egyszerre megnyilvánuló formák.
- Nincs különbség köztük és az eredeti forma között
(Cc. M. 20.166)

- Kṛṣṇa számtalan alakban való megjelenése Vrajában (rāsa-tánc) és Dvārakāban
(Cc. M. 20.167–170)
- Kṛṣṇa Balarāmaként való megnyilvánulása, aki csak színében különbözik tőle.
(Cc. M. 20.174)

3. sz. táblázat: Inkarnációk II. Tadekātma-rūpa. Vilāsa.

(*) Ezek az avatārák nem azonosak a svayam-rūpa Yaśoda-nandana Kṛṣṇával.

4. sz. táblázat: Inkarnációk III. Svāmśa formák.

Tadekātma-rūpa					
Vilāsa			Svāmśa		
Puruṣa-avatāra	Lilā-avatāra	Guṇa-avatāra	Manvantara-avatāra	Yuga-avatāra	Śaktyāveśa-avatāra
Kāraṇodakaśāyī Garbhodakaśāyī Kṣīrodakaśāyī Viṣṇu	Catūḥsanas Varāha Nārada Matsya Yajña Nara and Nārāyaṇa Kapila Dattātreyā Hayaśirṣa (*) Hamaśa (*) Pṛśnigarbha (*) śabha Pṛthu Nṛsimha Kūrma Dhanvantari Mohiṇi Vāmana Bhārgava (*) Rāghava (*) Vyāsa Rāmacandra Kṛṣṇa and Balarāma Buddha Kalki	Brahmā (rajo-guṇa) Viṣṇu (sattva-guṇa) Śiva (tamo-guṇa)	1. Yajña 2. Vibhu 3. Satyasena 4. Hari 5. Vaikuṇṭha 6. Ajita 7. Vāmana 8. Sārvabhauma 9. śabha 10. Viṣvaksena 11. Dharmasetu 12. Sudhaman 13. Yogeśvara 14. Bṛhadbhānu	Nara- Nārāyaṇa (Satya-yuga) Yajña (Tretā-yuga) Kṛṣṇa (Dvāpara-yuga) Caitanya (Kali-yuga) Ezek a jelenlegi catur-yuga yuga-avatārái.	ELSŐDLEGES: Vyāsadeva Rṣabhadeva MÁSODLA- GOS: Catuḥsana (Jñāna-śakti) Nārada (Bhakti- śakti) Pṛthu (Pālana- śakti) Paraśurāma (Duṣṭanāśana- śakti) Jīva-Brahmā (teremtő-śakti) Śeṣa (sva- sevana-śakti)

(*) A Śrīmad-Bhāgavatam és a Laghu-Bhāgavatāmṛta alapján.

Idő vagyok, világok hatalmas pusztítója

**Kṣīra-cora dāsa
(Csák Csaba)**

Az anyatermészet egy sajátos megnyilvánulását, azt időt szeretném megvizsgálni ebben a rövid tanulmányban. Nehéz a feladat, mivel egy olyan tényezőről van szó, ami mindent az irányítása alatt tart: semmi sem létezik tőle függetlenül, és én magam is teljes mértékben a hatása alatt állok. Ilyen feltételek mellett lehetetlen fölébe kerekednem, hogy helyesen, mindenfajta befolyástól, hibától mentesen tudjam megítélni a jellemzőit. A hibák kiküszöbölése végett legjobb egy olyan nézőpontból vizsgálódnom, amit nem befolyásol semmilyen zavaró tényező, még maga az idő sem. A megoldás egy olyan hiteles forrás lehetne, mely az idő fölött áll, s nem hat rá sem a múlt, sem a jelen, sem a jövő. Ez a forrás az idő mindhárom fázisában változatlan és tiszta ismeretet nyújt.

Előttünk, akiket teljes mértékben a múltunk és a jelenben végzett tetteink befolyásolnak, s akiknek nem sok sejtésünk van arról, hogy mit fog hozni a jövő – egyszóval akik az idő befolyása alatt állunk –, egy ilyen hiteles forrás a következőképpen válik tapasztalhatóvá: Ha van megfelelő hiteles forrás, ami minden emberi fogyatékosságtól mentes, és képes helyesen elénk tárni a valóságot, akkor ennek a tudásnak időtállóknak kell lennie, és korszaktól (időtől) függetlenül mindig rendelkezésre kell állnia, hogy bármikor alkalmazható legyen. A legjobb, ha írott formában van rögzítve. Másfajta rögzítési forma csak további akadályokat gördítene az információfelhasználó elé. Természetesen a szöveg nyelvezete, annak ellenére, hogy ősi múltra tekint vissza, valójában mind a mai napig (sőt a későbbi korokban is) ismert és bárki által elsajátítható kell hogy legyen. Mivel az ilyen irodalom az idő fölött áll, transzcendentálisnak kell lennie: egy transzcendentális világot mutat be, ami az univerzumunk határain kívül helyezkedik el, s az anyag összetevőinek jellemzőit ebből a szemszögből írja le.

A segítségül hívható hiteles forrás tehát egy nagyon távoli múltra visszatekintő irodalom alakjában jelenik meg előttünk, aminek az eredete pontosan nem megállapítható, s ami transzcendentális síkról mutatja be az általunk tapasztalt világot. Egy ilyen irodalom tanulmányozása során természetesen különböző kétségek és kérdések merülhetnek fel, mivel a kizárólag az empiriához, az érzékszervi tapasztalatok alapján tett megállapításokhoz szokott elmék gondolkodásmódja korlátot szab a vállalkozásnak. Nyilvánvalóan nem arról van szó, hogy a kétségek és a kérdések csekély intelligenciára vallanak – épp ellenkezőleg, ez az intelligencia természete. Inkább arról van szó, hogy akik ki-

zárólag az empiriára kívánnak támaszkodni, azoknak a transzcendentális fogalmak valótlanságnak, irreálisnak hangozhatnak. Ez viszont megakadályozza a tanulmányozót a leírtak helyes megértésében. Korlátokhoz köti, hogy mit fogadjon el és mit ne. Ami az érzékszervi tapasztalatok alapján kialakított szemléletmódjába belefér, azt elfogadja, ami pedig kívül esik ezek határain, azt hajlamos elvetni. Pedig egy hiteles forrással áll szemben, ami sokkal tágabb nézőpontból, helyesebben a valóságnak megfelelően, hűen írja le a világot, és nem kizárólag az érzékelőképesség alapján levont következtetések szűk határain belül. Ennek folytán a forrás állításainak valódi jelentéstartalma rejtve marad, és csak azok lesznek képesek közelebb kerülni a bennük rögzítettekhez, akik minden előítéllettől mentesen, valós állításokként kezelik a szöveget.

Ilyen a transzcendentális irodalom természete. Lehet, hogy sokaknak kelti fel az érdeklődését a szöveg különlegessége, de akik nem valós állításként vizsgálják, azok számára csak egy történelmi érdekesség, mitológia marad. Így viselkedik a szanszkrit nyelven írt védikus irodalomgyűjtemény is. Teljes pontossággal szolgáltat ismeretet az anyag végső összetevőiről, az elemi részecskékről, az univerzum felépítéséről, és persze az időről. Állításai versenyképesek a modern fizika állításaival, sőt, valójában túlmutatnak azokon. Lehet, hogy első hangzásra túlzásnak tűnik, amit mondok, éppen ezért kezdjük el inkább megvizsgálni az idő fogalmát e szentírások alapján, és nézzük meg, milyen tényeket tárnak elénk.

A továbbiakban a védikus irodalom gazdag tárházára, ebből is elsődlegesen a *Bhāgavata-purāṇa* (*Śrīmad-Bhāgavatam*) és a *Bhagavad-gītā* állításaira támaszkodom. A *Bhāgavata-purāṇa*t a védikus szentírások leglényegibb részének tekintik, mivel összefoglalja ezen irodalomgyűjtemény végkövetkeztetéseit, és el is magyarázza azokat. Költői képpel szemléltetve, a védikus irodalom olyan, mint egy minden vágyat kielégítő kívánságteljesítő fa, ennek legízletesebb érett gyümölcse pedig a *Bhāgavata-purāṇa*. A *Bhagavad-gītā* a *Bhāgavatam* bevezető tanulmánya. Mit mond e *purāṇa* és a *Gītā* az időről? A kíváncsiságunk kielégítése érdekében a legrövidebb út az lenne, ha mindjárt az olvasó elé tárnám az erre vonatkozó állításokat. Mégsem fogom ezt tenni, mivel csak lépésenként lehet megérteni e nehéz állítások jelentéstartalmát, és kár lenne előreugrani, amikor még a bevezető fogalmakat sem értjük. Az időről alkotott képünk a hétköznapi életből, a filozófiából és a fizikából szerzett ismereteken alapul. A legjobb, ha ezekből indulunk ki.

A klasszikus fizikában az idő mint független tényező a különböző változások háttérében húzódik meg. Elsődlegesen a mozgás kifejezője. A modern fizikában, pontosabban a relativitáselméletben az idő továbbra is hasonló szerepet tölt be, annival kiegészülve, hogy már nem teljesen független, hanem a tértől elválaszthatatlan, és az események változásának a sebességétől függ. Bármilyen megközelítésben is vizsgálom az időt, van egy nagyon fontos alaptulajdonsága, mégpedig az, hogy az események háttérében húzódik meg. Nézzük meg közelebbről, mit is jelent ez. Ennek érdekében elsőként az esemény és a változás fogalmát kell tisztáznunk.

Tekintsünk egy tetszőleges tárgyat vagy tárgyrendszert – minden szóbajöhet, az elemi részecskéktől kezdve a makrovilágban tapasztalt tárgyakon keresztül a csillagászati objektumokig bármi. Az ezen tárggyal vagy tárgyrendszerrel kapcsolatos megállapításokat nevezzük eseménynek. Ilyen értelemben eseménynek tekinthető például az a tény, hogy az anyagi pont (a legegyszerűbbnek tekinthető tárgy, aminek elhanyagoljuk a méreteit) egy megfigyelés alkalmával egy adott (pl. x_1) helyen tartózkodik. Egy későbbi megfigyelés alkalmával ugyanez az anyagi pont már nem ugyanott, hanem egy másik helyen (x_2) tartózkodik. Ez a megállapítás egy újabb eseményt jelent. Az események sorrendbeli kapcsolatának felismerése vezet az idő számszerű jellemzéséhez, az időméréshez. (Például, ha t -vel jelölöm az időt, akkor az első esemény a t_1 időpillanatban következik be, míg a második t_2 -ben.)

Az időmérésnél fontos megállapítás, hogy az események ugyanolyan jellegűek és egymást követők, kapcsolat létesíthető közöttük, vagyis azok egybefonódva és meghatározott sorrendben jelentkeznek. Ezt nevezik változásnak vagy folyamatnak is. Az időnek egy folyamatos előrehaladása van (a múltból a jelenen keresztül a jövő felé), és minden olyan tárgy vagy tárgyrendszer, ami ugyanilyen jellegű változást mutat, alkalmas időmérésre. Elnézést kérek a talán száraz elméleti megfogalmazásért, de ezen keresztül igyekszem megragadni azt az általános elvet, ami mindenfajta időmérő eszköz vagy eljárás közös meghatározója. Az időt mindig egy számadattal fejezzük ki, és ezzel is utalunk rá. Lehet, hogy a fizikában vagy más tudományterületeken betűvel jelöljük, de a betű ebben az esetben is mindig számokat helyettesít. Amit tehát időnek tekintünk, az gyakorlatilag egy szám (szakkifejezéssel élve skalár).

Most álljunk meg egy pillanatra, és gondoljunk bele jobban, mit is fejezünk ki igazán az idő számadatával. Talán egy egyszerű tényezőt, amit megmérhetünk? Az idő számbeli értéke jelzi, hogy bekövetkezett egy esemény, de ez előtt egy korábbi eseménynek is lennie kellett, ami a kiindulási időmomentumot jelentette. Más szóval a szám (a mért idő) két eseményre utal: a kiindulási momentumra és az adott esemény momentumára. Mivel ezen események egymást követők és ugyanolyan jellegűek, jelzik, hogy változás ment végbe. A változás pedig azt fejezi ki, hogy a vizsgált tárgy alá van rendelve a múltnak, a jelennek és a jövőnek.

Ha valami egy adott momentumban létezik (tehát van jelene), akkor a rákövetkező időmomentumban már múltja is lesz. Mivel már múltja is van, ez azt jelzi, hogy volt jövője is, hiszen másképpen nem érhetne volna el a következő időmomentumot. Tehát bármi is jelenjen meg ebben a világban, azonnal ki van téve annak, hogy van jelene, múltja és jövője. A megjelenésétől kezdve az eltűnéséig mindig e három fázisváltozáson megy át. Mivel elválaszthatatlan tőle a múlt, a jelen és a jövő tulajdonsága, vagyis az idő hármasság, ez azt jelenti, hogy magában hordozza az időt. Jelen van benne az idő? Igen, minden létezőben jelen van az idő. Nem egyszerűen arról van szó, hogy valami az időn belül létezik, és ezért ki van téve a jelen, a múlt és a jövő változásának, hanem az idő mindenben belül is jelen van, s ez az oka, hogy minden létező rendelkezik e sajátos

tulajdonsággal. Ha nem lenne jelen benne az idő, akkor nem rendelkezne jelennel, múlttal és jövővel. Az idő tehát minden létezőn kívül és belül is előfordul. Az, hogy valamin kívül is létezik, gyakorlatilag annak a következménye, hogy az idő magának a térnek az egészét is áthatja. A létező dolgok térben helyezkednek el, és az idő ebben a térben is jelen van. Az idő által áthatott térben helyezkedik el az egész világ.

Lehet, hogy első hallásra meghökkentő, amit állítok, de az átlátható mély gondolatok erre engednek következtetni. Ez a felismerés további következtetéseket von maga után. Olyan, mint amikor reggel felkel a nap, s az addig nem látható dolgok láthatóvá válnak. Nagyon sok dilemmát okoz a szakemberek, tudósok körében annak megállapítása, hogy igazán mi is az idő. Egy bizonyos pontig eljutnak, de azon túl nem tudnak továbblépni, nem képesek mögélátni a megfigyelt jelenségeknek, hogy megértsék, milyen okok húzódnak meg mögöttük. Ez természetes, mivel nem könnyű megérteni az idő tünékeny természetét. Segítségre van szükség. (A fenti megállapítás a Bhāgavatamban található kijelentések egyike.)

Most vizsgáljuk meg, milyen következményekkel jár, hogy az idő mindent átható természettel rendelkezik. Legelőször is, az idő teszi lehetővé az anyag számára, hogy sajátos tulajdonságai megmutatkozzanak és kifejtsék hatásukat. Minden anyagrészecske, a legegyszerűsebbtől kezdve, sajátos tulajdonságokkal bír. Egy anyagdarab tulajdonságai akkor mutatkoznak meg, ha az megjelenik (a jelenbe kerül). Ám ez rögtön jelzi, hogy beléhatolt az idő, az anyag a befolyása alá került, az idő tette lehetővé, hogy megjelenjen. Amint a jelenbe kerül, ahogy azt a korábbiakban tisztáztuk, rögtön lesz jövője és múltja is. Mindebből arra következtettünk, hogy a tulajdonságok megjelenését az idő teszi lehetővé, különben az anyag nem kerülhetne a jelenbe, nem létezhetne. Az anyag tulajdonságai már előzetesen is létezhetnek, megmutatkozni azonban addig nem képesek, amíg az idő beléjük nem hatol. Az idő behatolása nélkül az anyag teljesen működésképtelen, adott tulajdonságai nem fejtik ki hatásukat. Tehát az idő az, ami működésbe lendíti az anyagot, és teszi lehetővé számára, hogy természetének megfelelően működjön. Mindebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy az anyag és az idő két különböző dolog. Teljesen eltérnek egymástól. Az anyag egy tehetetlen szubsztancia, ami az idő segítségével nélkül nem képes természetének megfelelően működni, míg az idő aktív, azaz cselekvőképes energia. Fogalmazhatok úgy is, hogy az anyag egy élettelen szubsztancia (energia), míg az idő olyan, mint az életenergia – ő „tölti meg” élettelen anyagot. Az idő segítségével nélkül az anyag teljesen magatehetetlen, mintegy alvó állapotban marad. Amint az idő beléhatol, azonnal működésbe lendül.

Azt hiszem, kezd egyre érdekesebbé válni az idő fogalmának kibontakozása. Ha tehát van valami, ami teljesen különbözik az anyagtól, felvetődik a kérdés, hogy mi lehet ez. Induljunk ki abból a megállapításból, hogy az anyag „életképtelen”, működésképtelen energia. Az idő segítségével nélkül nem képes megnyilvánítani tulajdonságait. Ez azt jelenti, hogy az anyag teljes mértékben alá van rendelve az időnek. Az idő irányító helyzetben van, míg az anyag irányított szerepet tölt be. Az idő úgy fejt ki irányító hatását

az anyag fölött, hogy biztosítja a benne rejlő tulajdonságok számára azt, hogy azok teljes mértékben megmutatkozhassanak. Az idő nem korlátozza az anyagot abban, hogy kimutassa tulajdonságait, ellenkezőleg, segítséget nyújt ebben. Az idő úgy fejt ki hatását az anyagra, hogy az annak összetevőiben jelenlévő tulajdonságok változás nélkül váljanak tapasztalhatóvá. Mintegy tiszteletben tartja az anyag jellemzőit. Mit is értek ezalatt? Mivel az idő irányító szerepet tölt be, hangsúlyos befolyást kellene gyakorolnia az anyagra, amikor beléphet. Más szóval domináns helyzetéből adódóan háttérbe kellene szorítania az anyag jellemzőit, és teljes mértékben az idő sajátosságainak kellene uralkodniuk az anyagon. A helyzet viszont nem ez. Annak ellenére, hogy az idő belép az anyagba, nem nyomja el annak tulajdonságait, hanem épp ellenkezőleg, segít azok megnyilvánulásában. Finoman reagál az anyag minden egyes tulajdonságára, annak ellenére, hogy azok nagyon változatosak. Nem reagál azonos módon mindegyik tulajdonságra, hanem mindegyiknek megfelelő segítséget nyújt. Ha azonos módon reagálna, akkor irányító befolyása miatt minden mást elnyomna, és egyedül az ő tulajdonsága uralkodna. Minden tulajdonságot azonos módon befolyásolna, és nem tenné lehetővé az anyag sokszínűségét.

Az idő tehát nem egy olyan tényező, ami valamiféle állandó jelleggel bír, hanem nagyon kifinult, minden tulajdonságra megfelelően reagál. Ehhez megkülönböztető-képességre, intelligenciára van szüksége. Fel kell ismernie az anyag minden egyes pontján, hogy annak adott helyen éppen milyen tulajdonságai vannak. Miután felismeri őket, segíti azok érvényre jutását. Így tartja fenn az anyag tulajdonságait. Valamit úgy lehet felismerni, ha a megfigyelő, esetünkben az idő, az anyag minden pontján jelen van és mindenfajta érzékszervvel rendelkezik. Az érzékszerveiből jövő érzeteket az intelligenciája összehasonlítja a memóriájában tárolt – már ismert – érzetekkel, és ennek alapján felismeri, hogy éppen mit érzékel. Az idő képes mindenfajta érzet tapasztalására. Ez azt jelenti, hogy a memóriájában ismernie kell az anyag összes tulajdonságát, különben nem lenne képes felismerni azokat. Az érzékszervek és az intelligencia komplex együttműködése egy teljes személyiséget feltételez. Az anyag minden pontján ilyen teljes személyiség létezik, aki felismeri az anyag tulajdonságait és fenntartja azokat. Ez a felismerés lehet, hogy szokatlanul hangzik, ennek ellenére mégis igaz. Az anyag egy tudat nélküli szubsztancia, míg az idő ezzel ellentétes, tudattal rendelkezik. A tudattal rendelkező szubsztancia képes biztosítani az anyag megfelelő működését. Nem közönséges anyag, hanem a szó valódi értelmében „antianyag”, az anyag ellentéte. A tudattalan anyagba behatol a tudattal rendelkező idő, s ez jelenik meg előttünk a tapasztalható világ formájában. Mivel a kutatók figyelmüket kimondottan a tudattalan anyagra irányítják, nehéz az anyag mögé nézniük, és megállapítaniuk, hogy igazán mi is okozza annak működését. Fizikusok is beszélnek antianyagról, de azt változatlanul a tudattalan anyag egy másfajta megjelenési formájának jelölésére használják.

Az idő tudatos volta felveti a kérdést, hogy ennek mi kapcsolata lehet az élővilággal, miben különbözik attól, hiszen ott is tudatosság nyilvánul meg. Az élőlények tudatosságá-

ga az élőlények testére korlátozódik, ők egyedül ennek vannak tudatában. Az idő viszont egy mindent átható tudatosságot jelent. Minden anyagrészecskében jelen van. Egyetlen szubsztancia az idő, de mindenhová kiterjedő, ezért semmi sem létezik tőle függetlenül. Az élőlények tudatossága korlátozott, míg az időé korlátlan. A tudatosságnak tehát két formája létezik: egy korlátozott és egy mindenre kiterjedő. A kettő részben azonos, de egyszerre különbözik is egymástól. Minőségi szempontból azonosak, mivel mindkettő a tudatosság megnyilvánulása, mennyiségileg azonban teljesen eltérőek.

Az élőlények szintén alá vannak rendelve az időnek. A testük felépítése anyagi, és ennek minden összetevőjében jelen van az idő. Mint kiderült, az anyag önmagában nem rendelkezik tudattal, az élőlények tudata tehát nem ebből fakad. Annak ellenére, hogy az idő jelen van az anyagban, az anyag ettől még nem válik tudatossá, bárhogyan is legyen összerendezve. Szükség van egy olyan összetevőre, ami az élőlény tudatát okozza. Ezt egy másik szubsztancia hordozza, az időhöz hasonló szubsztancia, azzal a különbséggel, hogy ez nem mindent átható, hanem parányian kicsi. Mivel ez utóbbi korlátozott tudatosságú összetevő, úgy lehet rá tekinteni, hogy az időnek sajátos, parányi szerves része. Az időből származik, belőle szakadt ki. Ezt az anyagtól különböző energiát lelki energiának, tudat-energiának, vagy egyszerűen léleknek nevezi a védikus irodalom. Az élőlények tudatosságáért felelős összetevőt léleknek (*ātmā*) nevezi, míg az idő formájában megnyilvánuló tudatot Felsőléleknek (*paramātmā*). Ezt a kétfajta lelket különbözteti meg, és mindegyiknek tisztázza a szerepét.

A lélek nagyon parányi részecske, egyfajta „lélekszikra” (*cit-kaṇaḥ*), melynek mérete a fényrészecskék (fotonok) méretével áll azonos szinten, és hasonló módon ragyogó is. Nagyon hasonlít egy fotonhoz, azzal a különbséggel, hogy a lélekrészecske tudatos, tehát képes felfogni, megérteni az őt ért hatásokat, míg a fény nem. A Felsőlélek nem egy parányi lelki szikra, hanem maga a Legfelsőbb Úr, Viṣṇu, aki mindent átható természettel rendelkezik. A neve is erre utal. Ő a legfelsőbb személy, aki gyönyörű testi vonásokkal, négykarú formában jelenik meg. Annak ellenére, hogy az emberekéhez hasonló formát ölt, ez nem korlátozza Őt abban, hogy egyszerre mindent átható is legyen. Mindenhol ott van egy mindenható, egyszerre személytelen és személyes formában. Bármit is vizsgálunk meg, hogy jelen van-e benne Viṣṇu, mindig arra a következtetésre jutunk, hogy igen, Ő maga személyesen ott van. Isten személyes arculata nem azt jelenti, hogy csak egy bizonyos helyen létezik, ahogyan mi, élőlények. Megjelenik valahol, de valójában bárhol megnyilvánulhat. Nincs korlátokhoz kötve.

Az Úrnak három arculata van: személyes (*bhagavān*), személytelen (*brahman*), és Felsőlélek (*paramātmā*). A Felsőlélek-arculat mintegy keveréke a személyes és a személytelen arculatnak. A személyes és a személytelen arculat egymással ellentétesek, két végletet képeznek, míg a Felsőlélek a kettő keveréke. Az Úr személyes arculatában egy bizonyos alakot ölt, míg személytelenül e forma testi ragyogásaként jelenik meg. Ragyogó sugárzás árad a testéből. Annak ellenére, hogy mindkét megnyilvánulás látszólag merőben eltér egymástól, valójában mindkettő mindent átható, sőt, kölcsönösen át is alakulhat egymásba.

Azt hiszem, elég nehéz területre keveredtünk, nem egyszerű feladat megérteni a Legfelsőbb Urat. A korlátokhoz kötött lelki szikra számára komoly kihívást jelent megérteni a korlátlant. Valamit megért belőle, de figyelembe kell venni, hogy adottságai miatt a megértése soha nem lesz teljesen kimerítő, csak korlátozott mértékű. Mindig újabb és újabb részleteket ismerhet meg az Úrból, mivel az mindenható, végtelen természetű. A parányi lélek számára mindig tud újat mutatni, mindig lesznek olyan részletek, amiket még nem ismer. Valamennyit megérthet belőle, de sohasem mindent. Ez történt itt, az idő esetén is: valamit sikerült megérteni belőle empirikus következtetések útján, de ennél többről van szó. A mélyebb vizsgálódások során tovább bővítettük ismereteinket, de ennek még lehet folytatása. Nincs határa a lehetőségeknek. Egyre többet és többet lehet megérteni a valóságból. Mielőtt folytatnám a Legfelsőbb Úrról szóló gondolatokat, visszatérek az idővel kapcsolatos további következtetések kifejtéséhez.

Említtem, hogy az időnek ismernie kell az anyag minden tulajdonságát ahhoz, hogy tökéletes pontossággal tudja biztosítani azok megnyilvánulását, életrehívását. Ez arra enged következtetni, hogy maga az idő az anyag tulajdonságainak megtervezője és megteremtője, hiszen csak ekkor lehet képes igazán tökéletes pontossággal átlátni azokat. Egy kézben kell lennie mindkettőnek, minden parányi részletet teljes mértékben ismerni kell. Az anyagnak, ennek a világnak tehát van teremtője. Miután létrehozta azt, utána belé is hatol, hogy fenntartsa, azaz biztosítsa a működését. A távoli jövőben majd a harmadik lépés, az anyagi világ elpusztítása is be fog következni. Mivel van teremtés és fenntartás, pusztításnak is lennie kell. Ilyen az idő, azaz az Úr hatalma. E három folyamat minden létező dolog esetében érvényesül, legyen az élő vagy élettelen, végtelenül parányi vagy korlátlanul nagy. Minden alá van rendelve a teremtésnek, a fennmaradásnak, majd a pusztulásnak. E három változás az Úr hármasság jellegével áll kapcsolatban, azaz a személyes, a személytelen, és a Felsőlélek arculatokkal. E három vonás jelenik meg előttünk az anyagi energián keresztül mint teremtés, fenntartás és pusztítás.

Az Úr nem hajlandó mindenki előtt megmutatkozni, inkább rejtve marad. Az anyagi energián keresztül a teremtés, a fenntartás, és a pusztítás formájában mutatkozik meg előttünk. Nem azért nem tárja fel magát közvetlenül, mert az anyag korlátozza ebben, hanem mert egyrészt létre akarja hozni az anyagi világot és munkálkodni akar abban, másrészt pedig nem hajlandó mindenki előtt megmutatkozni, csak az arra méltók előtt. Fenntartja magának a jogot, hogy az alkalmatlanok számára rejtve maradjon. Akkor hát, kik az alkalmasak, és kik nem? Akik teljes mértékben tiszteletet tanúsítanak Iránta, azok alkalmasak, míg akik tiszteletlenek Vele, azok nem. Nagyon egyszerű. Ki milyen mértékben mutat tiszteletet Iránta, Ó olyan mértékben hajlandó megmutatkozni az illető előtt, azaz olyan mértékben nyújt segítséget neki a világ helyes értelmezésében. A valóság az, hogy Ó mindenben jelen van és mindent fenntart, de ezt átlátni csak akkor lesz képes valaki, ha tisztelettel fordul Felé.

Az anyagi energia megfelelő tanulmányozásán keresztül egyben az Úr különböző arculataival is megismerkedhetünk, és egyre több ismeretre tehetünk szert Róla. Ezek az ismeretek egészen addig fejleszthetők, hogy a tanulmányozó közvetlenül is megpillanthatja az Urat az anyagban. Ehhez hasonló dolog történt Kṛṣṇa és Arjuna között, amiről a Bhagavad-gītā párbeszéde számol be. Kṛṣṇa szintén Viṣṇu. Vannak bizonyos alkalmak, amikor az Úr személyesen jelenik meg, úgymond alászáll ebbe az általa teremtett világba, s ilyenkor segítséget nyújt, hogy mindenki egyre világosabb képet alkothasson Róla. Kṛṣṇa tanítja Arjunát, és megmutatja neki azt a formáját, mellyel behatolt az anyagi energiába. Ezt a formát kozmikus formának (*viśva-rūpa*) nevezik. Csodálatos látvány tárult Arjuna elé, ami talán sok ezer nap felragyogásához hasonlítható. Kṛṣṇa ezen a kozmikus formáján keresztül is beszél Arjunához, s ekkor mondja a következő szavakat is: „idő vagyok, világok hatalmas pusztítója”. Teljesen egyértelműen kijelenti, hogy Ő hatolt be az anyagi energiába, és Ő cselekszik azon keresztül, amit mi az idő formájában tapasztalunk.

Eredetileg azt vizsgáltuk, mi az oka, hogy az anyagnak van jelene, múltja és jövője, s végül arra a következtetésre jutottunk, hogy az idő közvetlenül a Legfelsőbb Úr – az Úrnak egy sajátos arculata ugyan, de Vele azonos. Ennek mélyebb megértése természetesen alaposabb elméleti és gyakorlati tanulmányokat igényel. Ebben a cikkben csak az alapfogalmak és -kategóriák tisztázására vállalkozhattunk.

Felhasznált irodalom:

Arno Arzenbacher: *Bevezetés a filozófiába.* Herder Kiadó Kft., Budapest, 1994

A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda: *A Bhagavad-gītā úgy, ahogy van.* The Bhaktivedanta Book Trust, 1993

A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda: *Śrīmad-Bhāgavatam* (1–5. ének). The Bhaktivedanta Book Trust, 1992

A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda: *Könnyű utazás más bolygókra.* The Bhaktivedanta Book Trust, 1990

Gábor Zoltán: *Az elméleti fizika alapjai.* Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1982

Dietrich Stauffer, H. Eugene Stanley: *Newtontól Mandelbrotig – Bevezetés az elméleti fizikába.* Springer Hungarica Kiadó Kft., Budapest, 1994

Harer nāmaiva kevalam

A szent név filozófiája

Śyāmasundara dāsa
(Bakaja Zoltán)

*nīca jāti, nīca-sevī, muñi — supāmara
siddhānta śikhāilā, — yei brahmāra agocara*

*tumi ye kahilā, ei siddhāntāmṛta-sindhu
mora mana chuñite nāre ihāra eka-bindu*

*paṅgu nācāitē yadi haya tomāra mana
vara deha' mora māthe dhariyā caraṇa*

*muñi ye śikhāluṅ tore sphuruka sakala'
ei tomāra vara haitē habe mora bala'*

A Nāma-avatāra, a szent név inkarnációja

*Yadā yadā hi dharmasya glānir bhavati bhārata / abhyutthānam adharmasya
tadātmānam sṛjāmy aham* – mondja Śrī Kṛṣṇa a *Bhagavad-gītāban* (4.7):

„Óh, Bharata leszármazottja! Bárhol legyen a vallás gyakorlása hanyatlóban, s kerüljön fölényes túlsúlyba a vallástalanság, alászállok Én magam.”

Isten ezen alászálló formájáról a *Śrī Caitanja-caritāmṛta* a következőképpen ír (*Madhya-līlā* 20.263–264):

„Az *avatāra*, az Istenség inkarnációja Isten birodalmából száll alá, hogy megnyilvánuljon az anyagi világban. Az Istenség Személyiségének e sajátos, alászálló formáját inkarnációnak, *avatārānak* hívják. Ezek az inkarnációk a lelki világban, Isten birodalmában élnek, s az anyagi teremtésbe alászállva kapják az *avatāra* nevet.”

A latin eredetű *inkarnáció* szó használata megtévesztő lehet, mert Isten e formái

1 „Kedves Uram! Nagyon hitvány családból származom, sőt alacsony származású embereket szolgálok, ezért végtelenül elnyomott vagyok. Ennek ellenére olyan következtetéseket tanítottál meg nekem, amelyek még az Úr Brahmā előtt is ismeretlenek. A tanítás, melyet elmondtál nekem, az igazság nektár-óceánja. Elmém ennek az óceánnak még egy cseppjét sem képes felfogni. Ha azt akarod, hogy egy hozzám hasonló béna ember táncoljon, akkor lótuszlábadat fejemre helyezve kegyesen add transzcendentális áldásaidat! Most kérelek, mondd azt: Nyilvánuljon meg előtted teljes egészében mindaz, amit tanítottam neked! Ha ekképp megáldasz, erőt adsz nekem ahhoz, hogy mindezt leírhattam” (*Caitanya-caritāmṛta*, *Madhya-līlā* 23.120–123.).

nem egy anyagi testben, a hús börtönébe zárva jelennek meg, hanem eredeti, transzcendentális formájukban szállnak alá. Ezért is szerepel a címben a szanszkrit *'avatāra'* szó, melynek jelentése: 'aki alászáll'. A Bhagavad-gītā azt is elmondja, hogy az Úr megjelenésekor a szentek felszabadítását és a gonoszok elpusztítását tekinti küldetésének. A *gaudīya-vaiṣṇava* episztemológia a Bhagavad-gītāt és a védikus szentírásokat végső bizonyítékként fogadja el. A szentírások állításai az igazság megfellebbezhetetlen forrásai, ezért a Gītānak a könyv elején idézett versét olvasva az emberben felmerül a kérdés: hol marad Isten inkarnációja? Napjainkban a vallástalanság túlsúlya mindennél szembetűnőbb. Hol késlekedik az Úr, aki megígérte, hogy helyreállítja a vallás elveit? Mielőtt megválaszolnánk e kérdést, vizsgáljuk meg, mik azok az alapvető elvek, amelyeket a Védák követői a vallásos élet alappilléreinek tekintenek.

A Śrīmad-Bhāgavatam első énekében találunk egy történetet, amely leírja Parīkṣit királynak, az ókori India neves uralkodójának hódító útját. Miközben a király birodalmában vándorolt, megpillantotta Kalit, a jelenlegi korszak irányító személyiségét, aki a vallás urának bika formájában megjelenő alakját bántalmazta. Parīkṣit Mahārāja így szólította meg a szenvedő bikát: „*Satya* [az igazmondás] korában négy lábad a lemondás, a tisztaság, a kegy és az igazmondás négy elvén nyugodott. Ám úgy tűnik, a büszkeség, a nők iránti kék és a részegség formájában a féktelen vallástalanság eltörte három lábadat. Most csak egy lábon állsz, ami nem más, mint igazmondásod, s így bicegsz utadon. Ám a viszály megszemélyesítője [Kali] a csalástól virágzik, és ezt a lábdat is megpróbálja elpusztítani.” Ez tehát a vallásos élet négy alapelve: *tapas*, vagyis vezeklés, amelynek során az ember a test, az elme és a nyelv tevékenységeit szabályozva lemond az érzéki élvezetről; *śaucam*, avagy tisztaság, amely a test, az elme és a tettek tisztaságát egyaránt jelenti; *dayā*, avagy a minden élőlényvel együttérző könyörületesség, és végül a *satyam*, az igazmondás. Ezen alapelvek követésének hiánya megmutatkozik a modern társadalom szembetűnő tetteiben: a szexuális szabadosságban, a tudatbefolyásoló szerek fogyasztásában, az állatok vágóhidakon történő lemészárlásában ugyanúgy, mint a terrorakciókban, az esőerdők kiirtásában vagy a szerencsejátékokban. Mindezek oka az istentagadó büszkeség, amely fittyet hány a szentírások szabályaira és a bennük lefektetett viselkedési normákra, azt gondolván, hogy az individuum saját sorsának egyetlen kovácsa.

Visszatérve a fentebb felvetett kérdésre: hol késik hát az Úr, aki megígérte, hogy helyreállítja a világ rendjét és békéjét? A Śrī Caitanya-caritāmṛta erre a következő választ adja (Ādi-līlā 17.22):

„E Kali-korszakban az Úr szent neve, a Hare Kṛṣṇa *mahā-mantra* az Úr Kṛṣṇa inkarnációja. Pusztán a szent név éneklésével az ember közvetlenül az Úr társaságát élvezheti. Aki így tesz, minden bizonnyal felszabadul.”

A korszak sajátosságaihoz alkalmazkodva Isten most szent neveinek alakjában jelenik meg a társadalomban, melyeket minden energiájával felruház. Így *nāmāvatāra*, vagyis szent nevének inkarnációja formájában hajtja végre küldetésének elsődleges célját, a szentek felszabadítását. Ahogy Kuntī devī a Śrīmad Bhāgavatamban (2.4.13) kihangsúlyozza, az Úr legfőképpen azért száll alá, hogy *bhakti-yogával*, Isten odaadó szolgálatával jutalmazza meg a szenteket, modern világunk azonban igencsak szűkölködik szent emberekben. A Hare Kṛṣṇa mantra azonban nemcsak azokat áldja meg, akik jelenleg is szent életet élnek, hanem fokozatosan azokban is megnyilvánítja a szentek tulajdonságait, akik alázatos szellemben hallgatják vagy éneklük a szent nevet. Kṛṣṇa nem jelenne meg pusztán azért, hogy a gonosztevőket elpusztítsa. Ebben nem leli különösebb örömét, s küldetésének e részét rábízhatná anyagi energiájára is, amely kisujjának egyetlen mozdulatával romba dönthetné az egész materialista civilizációt, ahogyan ezt napjaink természeti csapásai is bizonyítják. A feltételekhez kötött élőlények iránti szeretetéből azonban alászáll szent nevének formájában, mindenkinek lehetőséget adva arra, hogy a Hare Kṛṣṇa mantra hallgatását és éneklését elfogadva elpusztíthassa bűnös hajlamait. A Védákban többféle módszert is megismerhetünk, amelyek segítenek megtisztulni és megszabadulni az anyagi létezés feltételei közül. E folyamatok követése azonban már a kezdetekben tiszta szokásokat és büntelen előéletet kíván. Ezért mondja a *Bṛhan-nāradya-purāṇa* (38.126):²

*harer nāma harer nāma harer nāmaiva kevalam
kalau nāsty eva nāsty eva nāsty eva gatir anyathā*

„Ebben a Kali-korszakban nincs más út, nincs más út, nincs más út az önmegvalósításra, mint az Úr Hari szent nevének éneklése, szent nevének éneklése, szent nevének éneklése.”

A vers a *kevala* (csak) szó használatával megtilt minden más folyamatot, a transzcendentális tudás, a misztika, az önsanyargató vezeklések és a gyümölcsöző tettek végzésének útját egyaránt. Ezek nem nyújthatnak gyakorlati segítséget egy olyan embernek, akinek az előéletéhez az élet természetes velejárójaként tartozik hozzá a szabad szexualitás, az italozás, a különböző kábító és mámorító szerek fogyasztása éppúgy, ahogy a húsevés és a szerencsejátékok. A szent név azonban elvágja azokat a szívből keletkezett csomókat, amelyek a fent említett bűnös tettek hatására alakulnak ki, és megtisztítja éneklőjét attól a rabláncától, amely e tisztátlan szokásokhoz fűzi őt. Ezért mondják a Védák (*Kali-santarana upaniṣad*): „Hare Kṛṣṇa, Hare Kṛṣṇa, Kṛṣṇa Kṛṣṇa, Hare Hare/Hare Rāma, Hare Rāma, Rāma Rāma, Hare Hare. Ez a tizenhat szó Kali korának minden bűnétől megszabadít. Erre a korszakra a Hare Kṛṣṇa éneklésénél magasabb vallásos utat az egész védikus irodalom áttanulmányozása után sem találhatunk.”

2 Idézi a *Caitanya-caritāmṛta*, Ādi-līlā 17.21.

Egy ismeretlen középkori *vaiṣṇava* költő a Hare Kṛṣṇa *mahā-mantrát* dicsőítő *Śrī Kevalāṣṭaka* című versében a Brihan-nārāḍya-purāṇából vett idézetet használja ref-rénként: *harer nāmaiva kevalam* – egyedül az Úr szent neve. Az Isten szent nevének filozófiájáról szóló tanulmányunkat e vers kijelentéseinek vizsgálatával folytatjuk.

*madhuram madhurebhyo 'pi maṅgalebhyo 'pi maṅgalam
pāvanam pāvanebhyo 'pi harer nāmaiva kevalam*

madhuram – édesebb; *madhurebhyaḥ* – más édes dolgoknál; *api* – még; *maṅgalebhyaḥ* – más kedvező dolgoknál; *api* – még; *maṅgalam* – kedvezőbb; *pāvanam* – a legnagyobb tisztító; *pāvanebhyaḥ* – mint minden kedvező dolog; *api* – még; *hareḥ nāma* – Hari szent neve; *eva* – bizony; *kevalam* – az egyetlen dolog.

Édesebb minden édes dolognál, kedvezőbb minden kedvezőnél, tisztítóbb mindennél, mi tisztít – az Úr Hari szent neve, mely egymagában minden.

A nyelv által tapasztalt ízek közül általában az édes ízt tartják a legfinomabbnak. A lakomák végén az édességekkel koronázzák meg az ízlelés fesztiválját, s a különösen megkapó, bensőséges, élvezettel teljes dolgokat szintén az édes jelzővel illetik. Az édességek azok, amelyek a fogyókúrások fogadalmaira a legnagyobb veszélyt jelentik, s a megbontott bonbonos doboz, vagy a fán lógó szaloncukrok állandó kísértésbe viszik az embert. Ez a vers az Úr szent nevét, a Hare Kṛṣṇa, Hare Kṛṣṇa, Kṛṣṇa Kṛṣṇa, Hare Hare/Hare Rāma, Hare Rāma, Rāma Rāma, Hare Hare *mahā-mantrát* édesebbnek nevezi mindennél, ami édes ebben a mulandó világban. A cukorkák és a különböző sütemények fogyasztása egy ponton a telítődöttség érzésével tölti el az embert, ami megakadályozza az édes íz további élvezetét. A Hare Kṛṣṇa mantrát ezzel szemben állandóan énekelhetjük, akár még álmunkban is, anélkül, hogy nyelvünk belefáradna. Ahelyett, hogy az ember eltelne és erejét vesztené, ahogyan az egy kiadós ebéd után megtörténik, a Hare Kṛṣṇa éneklése új erővel és lelkesedéssel tölti el a szent név édességének folyamatos élvezetére és arra, hogy mások számára is elérhetővé tegye ennek az íznek a megtapasztalását. Śrīla Rūpa Gosvāmī a következőképpen ír Isten szent nevének édességéről: „Kṛṣṇa szent neve, jelleme, kedvtelései és cselekedetei mind transzcendentálisan édesek, akár a kandiscukor. Bár annak nyelve, akit az *avidyā* [tudatlanság] sárgasága fertőzött meg, nem képes megízlelni semmi édeset, mégis milyen csodálatos, hogy csupán ezen édes nevek mindennapos, figyelmes ismétlésével természetes íz éled fel nyelvén, és betegsége fokozatosan, gyökerestül megsemmisül.” Az ájurvéda tudománya a kandiscukrot orvosságként tartja számon. Amikor valaki sárgaságban szenved, a kandiscukor íze keserűnek tűnik számára, ám ha az ájurvédikus orvoslás tanácsait követve rendszeresen fogyasztja, megszabadul betegségétől, és érzékelése ismét helyesen

fog működni. Ehhez hasonlóan az az ember, aki túlságosan belebonyolódott az anyagi tettekbe, eleinte talán nem képes arra, hogy a Hare Kṛṣṇa mantrát énekelve elmerüljön annak transzcendentálisan édes ízében, de ha kitartóan és figyelmesen folytatja a szent szótagok ismétlését, eredeti, transzcendentális érzékei megtisztulnak az anyagi szennyezettségtől, és megtapasztalhatja a szent név nyújtotta boldogságot. Az így megízelt nektár mindig megújuló, egyre növekvő élvezetet nyújt számára, amely mellett eltörpülnek az anyagi élet szenvedései. A Bhagavad-gītā így ír erről (6.22):

„Ebben az örömteli állapotban határtalan lelki boldogságban van része, melyet transzcendentális érzékszerveivel tapasztal. E szilárd helyzetben sohasem tér el az igazságtól, s ide eljutva úgy gondolja, ennél nagyobb kincsre soha nem tehet szert. Ezt az állapotot elérve még a legnagyobb nehézségek sem rendítik meg.”

Ebben a világban a szexuális élvezetet tartják a boldogság legintenzívebb formájának, a szent nevek valódi ízét megérezve azonban e boldogság nem tűnik többnek, mint egy csepp víz az óceánhoz képest. Vidyāpati, a nagy költő szerint a barátságból vagy a szerelemből merített öröm ugyan valóságos, de anyagi létezésünk sivatagjában egy csepp víznél nem szolgál több enyhüléssel. Az anyagi élet szenvedéseit csak a szent név nektárjának zápora csillapíthatja, amely a transzcendentális boldogság óceánjába meríti az embert.

A különféle mentalitású emberek eltérően ítélik meg, mi az, ami kedvező vagy kedvezőtlen a számukra. Némelyek érzéki élvezetre és gazdagságra vágyanak, a menyei boldogság, az előkelő születés és a hatalom az, amit kedvezőnek tekintenek. Vannak olyanok, akik az anyagi létezésről megszabadulva a lelki egységre törekcszenek, mások pedig a levitációhoz vagy bizonyos dolgok materializálásának tudományához hasonlatos csodálatos képességeket szeretnének magukénak tudni. Céljaik elérésének érdekében vallásos rítusokat végeznek, a transzcendencián elmélkednek, vagy misztikus meditációba mélyednek, az aggodalom azonban mindannyiuk életében jelen van. Amíg az embert önös érdekek vezérlik, a sikertelenség lehetősége állandóan sötét fellegként tornyosul fölője. A szent név, a Hare Kṛṣṇa mantra rendszeres éneklése azonban fokozatosan felébreszti az emberben az önzetlen szolgálat szellemét, s így megszabadítja őt a jövő miatti aggodástól. Isten szent neveinek éneklése ezért a legkedvezőbb az összes lelki folyamat közül.

A Bhagavad-gītā (5.11) leírása szerint:

„A jógik lemondanak minden ragaszkodásról, és testükkel, elméjükkel, értelmükkel, sőt érzékeikkel is egyedül a tisztulás érdekében cselekszenek.”

A test mindennapos tisztántartása és a mentális tisztaság valódi értelmüket akkor nyerik el, ha hozzásegítenek a lélek transzcendentális tisztaságának megtapasztalásához. A különböző méreganyagok kiválasztása folytán a test naponta többször is tisztátlanná válik, s megtisztítása érdekében a védikus szövegek napi háromszori fürdőt írnak elő. Azért, hogy az elme mentes legyen a kéjvágy, a düh és a mohóság szennyezettségétől, szükség van az érzékek és a gondolatok szabályozására. A tisztálkodás és az érzéktárgyaktól való eltávolodás azonban önmagukban nem elegendőek a transzcendentális szint eléréséhez. Eredeti, szennyezetlen helyzetében a lélek Isten örök szolgája, s amíg nem merül el újra e szolgálatban, tisztátlan marad. A Hare Kṛṣṇa mantra éneklésével az ember az Úrhoz és lelki energiájához imádkozik:

„Ó, transzcendentális Harā energia, ó, Uram, Hari, aki minden anyagi szennyeződéstől megszabadítasz, kérlek foglaljatok le ismét szerető szolgálatokban!”

A szent név filozófusai a védikus szentírásokat tanulmányozva arra a következtetésre jutottak, hogy Isten és az ő szent neve nem különböznek egymástól, így amikor valaki a Hare Kṛṣṇa mantrát éneкли, Isten személyesen megjelenik, hogy megtisztítsa őt. Mivel a szent név nem különbözik az Úrtól, aki a legtisztább, mindennél nagyobb tisztító erővel rendelkezik.

*ābrahmā-stamba-paryantaṁ sarvaṁ māyā-mayaṁ jagat
satyaṁ satyaṁ punaḥ satyaṁ harer nāmaiva kevalam*

ā-brahmā – az Úr Brahmától; *stamba-paryantam* – a fűcsomóig; *sarvam* – minden; *māyā-mayaṁ* – telve illúzióval; *jagat* – az egész univerzum; *satyaṁ satyam* – valóságos, valóságos; *punaḥ satyam* – ismét csak azt mondom, valóságos; *hareḥ nāma* – Hari szent neve; *eva* – bizony; *kevalam* – az egyetlen dolog.

A magasztos Brahmától egészen a közönséges fűcsomóig, az egész univerzum a Legfelsőbb Úr illúziókeltő energiájának a terméke. Az egyetlen dolog, ami valóság, ami valóság, és újra azt mondom, valóság: az Úr Hari szent neve, mely egymagában minden.

Ezt a világot *māyānak*, az illúzió világának nevezik. A lélek természetes vágya, hogy boldog legyen, de az anyagi testen keresztül nem képes valódi boldogsághoz jutni. A Bhagavad-gītā (8.15) szenvedéssel teljesnek írja le ezt a világot, mert azok a dolgok, amelyekből az élőlények itt örömet remélnek meríteni, az idő hatására mind elenyésznek. A Śrīmad-Bhāgavatam ezzel kapcsolatban a *śruti-sukha* kifejezést használja. Ez azt jelenti, hogy a világi boldogságról csupán hallani lehet. Kellemesen hangzik a bol-

dogság ígérete, de megtapasztalni senki sem tudja. Az emberek, pusztán azáltal, hogy hallanak bizonyos dolgokról, számtalan vágyat ébresztenek fel szívükben, de még ha el is érik amire vágytak, az nem tölti el őket valódi elégedettséggel. Napjaink reklámpara kifinomult módszerekkel igyekszik felkelteni az emberek vágyait, de leginkább azoknak az országoknak a lakói küzdenek mentális nehézségekkel, ahol a legtöbb ígéret hangzik el.

A modern kor egyik legnagyobb blöffje a szabadság ígérete. Mivel a világ tárgyai és eseményei kölcsönös függőségi viszonyban vannak egymással, ami az egyik oldalon szabadság, az a másikon kötöttséggé válik, s a szabadságért küzdő ember saját tettei következményének foglyává válik. Az ember az anyagi természet törvényeinek alárendeltje, s e törvények nemcsak a fizikai világ működését, hanem a társadalmi kapcsolatokat is magukban foglalják. A Bhagavad-gītā (4.13) kijelentése szerint a társadalom felépítésének alapvető struktúráját Isten teremtette meg, ezért emberi okoskodással azt megváltoztatni nem lehet. A Gītā négy társadalmi osztályról tesz említést: az értelmiségi, az irányító, a termelő és a munkásosztályról. Bármilyen mesterséges társadalmi rendet próbáltak is ki eddig az emberek, e négy osztály: az értelmiség, a hadvezérek-vezetők, a kereskedők-gazdálkodók és a munkások nélkül az nem lehetett életképes. A legokosabb tehát, ha az ember elfogadja az Úr, a természeti törvények megalkotója felsőbbrendűségét.

A hallás azonban nemcsak az illuzórikus boldogság légvárainak alapjait vetheti meg. Isten szent neveinek hallgatása és ismétlése az Ő társaságát nyújtja, s mivel Ő a természet törvényeinek irányítója, arra is képes, hogy mentesítsen e törvények hatása alól. E törvények hatására az élőlények kénytelenek elszenvedni a születés, a betegség, az öregkor és a halál gyötrelmeit, mivel az anyagi test ezek alárendeltje. A szent név hallgatása és ismétlése azonban képessé teszi az embert arra, hogy megszabaduljon attól az illúziótól, aminek a hatására e földi porhüvellyel azonosítja magát, s így egy örök lelki test és a transzcendentális boldogság várományosává válik. Mivel az anyagi érzéktárgyakkal való kapcsolat az „én vagyok az élvező” és a „minden az én élvezetemet szolgálja” illúzióját növeli, a szentírások e világot *māyānak* nevezik. Ebben a mulandó világban azonban megjelent az Úr hang-inkarnációja, a Hare Kṛṣṇa, Hare Kṛṣṇa, Kṛṣṇa Kṛṣṇa, Hare Hare/ Hare Rāma, Hare Rāma, Rāma Rāma, Hare Hare himnusz, amelyet szívébe zárva és nyelvének hegyén tartva az ember beléphet a transzcendentális valóság birodalmába.

*sa guruḥ sa pitā cāpi sā mātā bandhavo 'pi saḥ
śikṣayet cet sadā smartum harer nāmaiva kevalam*

sa – az; *guruḥ* – a tanító; *sa* – az; *pitā* – az apa; *ca api* – és szintén; *sā* – az; *mātā* – az anya; *bandhavaḥ* – a barát; *api* – még; *saḥ* – az; *śikṣayet* – oktathat; *cet* – ha; *sadā* – mindig; *smartum* – emlékezve; *hareḥ nāma* – Hari szent neve; *eva* – bizony; *kevalam* – az egyetlen dolog.

Csak az a valódi tanító, a valódi apa, anya, a valódi barát, aki azt tanítja, hogy mindig emlékezzünk arra, hogy az Úr Hari szent neve egymagában minden.

A Śrīmad-Bhāgavatamban (5.5.18) azt olvashatjuk:

„Aki nem tudja felszabadítani a gondjaira bízott élőlényeket, akik az ismétlődő születés és halál útját járják, az soha ne legyen tanítómester, apa, férj, anya vagy imádandó félisten.”

Az anyagi energia az érzéki élvezet ígéretének arany bilincseivel az ismétlődő születés és halál körforgásához láncolja az élőlényeket. Minél inkább elmerül a lélek a testi és elmebeli örömök élvezetében, annál inkább ragaszkodni kezd hozzájuk. Olyan ez, mint amikor valaki megérinti az elektromos vezetékét, amelyet azután képtelen elereszteni. Ahogy az áramütést szenvedett embert csak külső segítséggel lehet elválasztani a vezetéktől, az anyagi ragaszkodás kötelékeit is csak a lelki birodalomból érkező transzcendentális hang képes átvágni. Mindenkinek, aki abban a helyzetben van, hogy másokat oktasson, az a feladata, hogy lehetővé tegye a rábízottak számára, hogy elfogadják a szent név nyújtotta segítséget, s így megszabadulhassanak az anyagi élet fogságából. A Śrīmad-Bhāgavatam (3.33.7) kijelenti:

„Ha valaki Kṛṣṇa szent nevének énekléséhez kezd, tudnunk kell róla, hogy előző életében minden bizonnal végrehajtotta a lemondás és vezeklés valamennyi fajtáját, és az összes védikus áldozatot elvégezte. Ez még akkor is így van, ha jelenleg alacsony rangú családban született meg.”

Aki a szent nevet éneкли, az a legmagasabb rendű és a legnagyobb áldással járó lelki cselekedetet végzi, ezért a Hare Kṛṣṇa mantra éneklésének tudománya a legmegbecsülendőbb örökség, amit valaki tanítványaira vagy utódaira hagyhat.

*niḥśvāse nāhi viśvāsaḥ kadā ruddho bhaviṣyati
kīrtanīya mato bālyād harer nāmaiva kevalam*

niḥśvāse – amikor a légzés leáll; *nāhi* – nincs; *viśvāsaḥ* – bizonyára; *kadā* – amikor; *ruddhaḥ* – megállt; *bhaviṣyati* – lesz; *kīrtanīya* – énekelve; *mataḥ* – a mentalitás; *bālyāt* – gyermekkortól fogva; *hareḥ nāma* – Hari szent neve; *eva* – bizony; *kevalam* – az egyetlen dolog.

Nem tudjuk biztosan, mikor veszünk utoljára levegőt, és mikor lesz hirtelen vége terveinknek; ezért bölcsen tesszük, ha kisgyermek korunktól kezdve, mindig gyakoroljuk a szent név éneklését, hiszen az Úr Hari szent neve egymagában minden.

A Śrīmad-Bhāgavatam, a védikus szentírások kívánságteljesítő fájának érett gyümölcse kijelenti (7.6.1):

„Aki kellőképpen értelmes, annak emberi testét egészen élete kezdetétől – azaz kora gyermekkorától – arra kell használnia, hogy minden más elfoglaltságról lemondva az odaadó szolgálat tetteit végezze. Emberi testhez nagyon ritkán jut az élőlény, és annak ellenére, hogy ez éppúgy ideiglenes, mint a többi test, fontos, mert emberi testben odaadó szolgálatot végezhetünk. Már a legcsekélyebb őszinte odaadó szolgálat is teljes tökéletességgel ajándékozhatja meg az embert.”

Az odaadó szolgálat, a *bhakti*-jóga, a lélek természetes tevékenysége. Ha a közös jellemvonást keressük az élőlények között, akkor azt a szolgálatvégzésben találjuk meg. Az élővilág végtelenül változatos, de a szolgálatvégzésre minden fajában rátalálunk. Ebből megérthetjük, hogy a szolgálat nem az élettelen anyag, hanem az élő energia, a lélek tevékenysége. Bármilyen testet is hozzon létre az anyagi energia, a testet életre keltő lélek aktivitása a szolgálatban nyilvánul meg.

Amikor szolgálatát valaki anyagi tárgyakra irányítja, nem tapasztalhat valódi elégedettséget, mert a szolgálat eredetileg lelki tevékenység, amit nem korlátoz az anyagi tér és idő. Az anyag nem más, mint az Istentől különállónak látszó létezés, a teljes elégedettséget nyújtó lelki szolgálat ezért Isten szolgálata. A Śrīmad-Bhāgavatam (4.31.14) erről a következőket írja:

„Ahogyan a fa gyökerét vízzel öntözve a törzset, az ágakat, a gyümölcsöket és a virágokat is tápláljuk, és ahogy a gyomrot étellel ellátva elégedetté tesszük a végtagokat is, úgy egyedül az Úr Viṣṇu imádatával mindenkit elégedetté tehetünk.”

A Legfelsőbb Urat szolgálva nemcsak a saját magunk, hanem mindenki más elégedettségét is szolgáljuk.

Az Úr odaadó szolgálatát kilenc részre osztják (Śrīmad-Bhāgavatam 7.5.23–24):

„Hallani és énekelni az Úr transzcendentális szent nevérol, formájáról, jellemzőiről, személyes tulajdonáról és kedvteléseiről, emlékezni rájuk, szolgálni az Úr lótusz lábát, tisztelettel imádni az Urat a tizenhatféle kelléssel, imákat mondani az Úrhoz, a szolgájává válni, a legjobb barátunknak tekinteni Őt és mindenünket átadni Neki (más szóval szolgálni Őt a testünkkel, az elménkkel és a szavainkkal) – ez a kilenc folyamat tiszta odaadó szolgálatnak számít. Aki az életét annak szenteli, hogy e kilenc folyamaton keresztül Kṛṣṇát szolgálja, azt a legműveltebbnek kell tekinteni, mert tökéletes tudásra tett szert.”

Az odaadó szolgálat végzésében az Úr szent nevének éneklése a legfontosabb, s ezt akár egy gyermek is gyakorolhatja.

Az ember gyermekkorában szerzett benyomásai egész életén át elkísérik, a fiatalokorában megtanult versekre még hosszú évtizedek múltán is emlékszik, s a gyermekkori emlékek az idő előrehaladtával természetes módon visszatérnek. A Bhagavad-gītában (8.6) az áll, hogy az ember következő születését az határozza meg, hogy halála pillanatában milyen tudattal rendelkezik. Aki halála pillanatában képes elméjét tisztán, tökéletes koncentrációval az Úr szent nevére rögzíteni, annak nem kell többé visszatérnie a születés és halál fájdalommal teljes világába, hanem elfoglalhatja örök helyét eredeti, transzcendentális otthonában, Śrī Kṛṣṇa szolgálatában elmerülve. Ezért az embernek kora gyermekkorától kezdve mindennap gyakorolnia kell a Hare Kṛṣṇa, Hare Kṛṣṇa, Kṛṣṇa Kṛṣṇa, Hare Hare/ Hare Rāma, Hare Rāma, Rāma Rāma, Hare Hare mantra éneklését, hogy emberi életének küldetését sikerre vigye.

*hariḥ sadā vaset tatra yatra bhāgavatā janāḥ
gāyanti bhakti-bhāvena harer nāmaiva kevalam*

hariḥ – az Úr Hari; *sadā* – mindig; *vaset* – lakik; *tatra* – ott; *yatra* – ahol; *bhāgavatā janāḥ* – lelkileg fejlett személyek; *gāyanti* – énekelik; *bhakti bhāvena* – odaadó érzéssel; *hareḥ nāma* – Hari szent neve; *eva* – bizony; *kevalam* – az egyetlen dolog.

Az Úr Hari örökké ott lakik, ahol az igazán magasrendű, lelkileg fejlett lelkek a tiszta odaadás hangulatában énekelnek – az Úr Hari szent neve egymagában minden.

A legfelsőbb Úr kijelenti:

*nāham tiṣṭhāmi vaikuṅṭhe yoginām hṛdayeṣu vā
tatra tiṣṭhāmi nārada yatra gāyanti mad-bhaktāḥ*

„Kedves Nāradám! Valójában nem élek lakhelyemen, Vaikuṅṭhán, és a jógik szívében sem. Ott vagyok, ahol tiszta híveim szent nevemet éneklük, és formámról, kedvteléseimről, tulajdonságaimról beszélgetnek.”

Vaikuṅṭha azt jelenti, hogy „aggodalmaktól mentes.” A Śrīmad-Bhāgavatam második éneke így mutatja be Isten birodalmát, Vaikuṅṭhát:

„Az Istenség Személyisége, aki nagyon elégedett volt az Úr Brahmā vezeklésével, örömmel mutatta meg neki hajlékát, Vaikuṅṭhát, a legfelsőbb bolygót mindenek fölött. Az Úrnak e transzcendentális lakhelyét mindenki imádja, aki

az önmegvalósítást elérve már megszabadult minden szenvedéstől és az illuzórikus lét okozta minden félelemtől. Az Úr hajlékán nem hatnak a tudatlanság és a szenvedély anyagi kötőerői, és soha nem szennyezhetik be ott a jószágot sem. Ott az időnek sincs hatalma, az illúziókeltő anyagi energiáról nem is beszélve, amely nem léphet erre a földre. Az ott élők – félistenek és démonok – mind hűséges szolgálóiként imádják az Urat. [...] A szerencse istennője, aki transzcendentális testtel rendelkezik, az Úr lótuszlábainak szerető szolgálatában áll. Ám a tavasz híveit, a fekete méheket követve állandó társaival együtt nemcsak szolgálja az Urat – ami határtalan boldogsággal tölti el –, hanem tettei dicsőségéről is énekel.”

Amikor valaki Isten szent neveit, a Hare Kṛṣṇa, Hare Kṛṣṇa, Kṛṣṇa Kṛṣṇa, Hare Hare/ Hare Rāma, Hare Rāma, Rāma Rāma, Hare Hare *mahā-mantrát* éneкли, az Úr jelen van a transzcendentális hangvibráció formájában, s ez Vaikuṅṭha-atmoszférát teremt, ami mentes az aggodalomtól, s amelyben az élőlények nem félnek egymástól. Az Úr Kṛṣṇa ezért Arjuna kétségbeesése láttán – „Nem tudom, hogyan úzzem el ezt a bánatot, amely kiszikkasztja érzékeimet, s melyet legyőzni nem leszek képes” – azt javasolta neki, hogy kezdjen az odaadó szolgálat folyamatába, s váljon az Ő tiszta hívévé. Az ilyen nagy lelkek, a Bhagavad-gītā tanúsága szerint (9.14), örökké az Úr szent nevét éneklék.

Isten a világmindenség birtokosa és önmagában elégedett. Nincs szüksége senki szolgálataira, híveinek odaadó szavai mégis vonzzák, ezért örökké ott lakik, ahol szolgálói dicsőítik Őt. Bárhol is lakjon, legyen az a transzcendentális világ vagy a nagy jógik szíve, csak az odaadás marasztalja e helyeken. A Hare Kṛṣṇa mantra odaadó éneklésével ezért az egész világot Isten országává változtathatjuk.

*aho duḥkham mahā duḥkham duḥkhād duḥkhataram yataḥ
kācārtham viśmṛtam ratna-harer nāmaiva kevalam*

aho – óh; *duḥkham* – micsoda bánat; *mahā duḥkham* – mily nagy szomorúság; *duḥkhāt* – minden más szenvedésnél; *duḥkhataram* – sokkal fájdalmasabb; *yataḥ* – ahol; *kācārtham* – a pusztá üvegszilánk étéke; *viśmṛtam* – elfelejtett; *ratna-harer nāma* – az Úr szent nevének drágaköve; *eva* – bizony; *kevalam* – egyetlen.

Jaj! Micsoda bánat, micsoda nagy bánat! Fájdalmasabb a világ bármely más nyomorúságánál! Az emberek megfélelkeznek erről a drágakőről, mert pusztá üvegdarabnak vélik – pedig az Úr Hari szent neve egymagában minden.

A *Śikṣāṣṭaka*-imákban ezt olvashatjuk:

„Uram, ó, Istenség Legfelsőbb Személyisége! Szent nevedben jelen van minden jó szerencse az élőlények számára, ezért számtalan neved van, például „Kṛṣṇa” és „Govinda”, melyek révén kiterjeszted magad. E neveket felruháztad minden energiáddal, s a rájuk való emlékezést nem korlátozzák merev, szigorú szabályok. Drága Uram, noha olyan kegyes vagy az elesett, feltételekhez kötött lelkekhez, hogy nagylelkűen megtanítod őket szent neveidre, én oly szerencsétlen vagyok, hogy sértéseket követek el a szent név éneklése közben, s így nem ébredhet bennem ragaszkodás az éneklés iránt.”

Isten neve transzcendentális drágakő, de azok, akik sértéseket követnek el ellene, nem képesek kellő megbecsülésben részesíteni. Az alkímisták hajdan a bölcsek kövének titkát kutatták, hogy a vasat arannyá tudják változtatni. A szent név ilyen transzcendentális bölcsek köve, amely bárki szívét meglágyítja, legyen az akár olyan kemény, mint az acél. A megfelelő hatás elérése érdekében azonban a Hare Kṛṣṇa mantra éneklőjének tartózkodnia kell a szent név elleni sértésektől.

A szent név éneklésének három szintje van: a sértések szintje, a szent név árnyéka és a tiszta szent név. Aki sértéseket követ el a név ellen, abban nem fog igazi vonzalom kialakulni iránta, ahogy a homokban játszó kisgyerek sem tudja értékelni az ott talált fehér gyémántot, inkább színes üveggolyóival játszik tovább. Amikor valaki felemelkedik a szent név árnyéka éneklésének szintjére, sértései megszűnnek, s elkezd értékelni a szent nevet. Az ilyen gondos, óvatos gyakorlás elvezet a tiszta szintre, amely az Isten iránti szeretettel ajándékozza meg a törekvő hívőt. Az Isten iránti szeretet elérése a legnagyobb áldás, az emberi élet végső célja.

Tíz olyan sértés van, amelyet a szent név éneklése során el kell kerülni:

1. A szent név prédikátorainak bírálata.
2. Az Úr szent nevét világi szemmel nézni. Isten a világ legfelsőbb uralkodója, s a különféle helyeken más-más néven ismerhetik őt. A legfelsőbb Úr minden neve egyformán szent, és nem szabad különbséget tenni közöttük, hiszen azok nem evilági, anyagi nevek.
3. A szent név hiteles tanítói utasításainak elhanyagolása.
4. A szentírások vagy a védikus tudomány gyalázása.
5. A szent név dicsőségét túlzásnak tekinteni.
6. A szent névnek különböző anyagi értelmezéseket adni.
7. Bűnös tetteket elkövetni abban reménykedve, hogy a szent név éneklése majd elpusztítja e bűnök visszahatásait.
8. A szent név éneklését a közönséges vallási rítusokkal egyenértékűnek tekinteni.

9. Olyanokat oktati a szent név dicsóságára, akiket ez nem érdekel.
10. Figyelmetlenül, az anyagi vágyak megtartásával énekelni a szent nevet.

*dīyatām dīyatām karṇo nīyatām nīyatām vacaḥ
gīyatām gīyatām nityam harer nāmaiva kevalam*

dīyatām dīyatām – visszhangozzon, visszhangozzon; *karṇo* – a fülekben; *nīyatām nīyatām* – zengjék, zengjék; *vacaḥ* – szavaikkal; *gīyatām gīyatām* – énekeljék, énekeljék; *nityam* – örökké; *hareḥ nāma* – Hari szent neve; *eva* – bizony; *kevalam* – az egyetlen dolog.

Halljuk, halljuk füleinkkel, mondjuk, mondjuk nyelvünkkel, örökké csak énekeljük, – hiszen az Úr Hari szent neve egymagában minden.

Az emberi élet célja a szívben szunnyadó tiszta istenszeretet felébresztése. Korunkban ennek legjobb eszköze a Hare Kṛṣṇa, Hare Kṛṣṇa, Kṛṣṇa Kṛṣṇa, Hare Hare/ Hare Rāma, Hare Rāma, Rāma Rāma, Hare Hare *mahā-mantra* állandó éneklése. Az ilyen állandó éneklésre azonban nem képesek azok, akik sértéseket követnek el a szent név ellen. Az Úr ötszáz éve megjelent Śrī Caitanya Mahāprabhuként, hogy a Hare Kṛṣṇa mantra éneklésére tanítsa az embereket. Arról is beszélt, milyen mentalitás szükséges ahhoz, hogy az ember elérje a sértések nélküli éneklés szintjét:

„Halljátok most Tőlem, hogyan kell énekelnünk a Hare Kṛṣṇa *mahā-mantrát*, hogy könnyűszerrel felébressze Kṛṣṇa iránti szunnyadó szeretetünket! Aki csekélyebbnek tartja magát a fűszálnál, aki béketűrőbb, mint egy fa, és aki nem vár el személyes megbecsülést, ám mindig készen áll arra, hogy minden tiszteletet megadjon másoknak, annak számára nagyon könnyű, hogy szünet nélkül az Úr szent nevét énekelje. Ez jellemzi azt, aki a Hare Kṛṣṇa *mahā-mantrát* énekl. Noha rendkívül magas szinten áll, hitványabbnak gondolja magát a földön heverő fűszálnál, és akár a fa, kétféle módon mindent eltűr. Amikor a fát kivágják, nem tiltakozik, s akkor sem kér vizet senkitől, amikor kiszáradóban van. Bárkinek odaadja gyümölcseit, virágait és mindenét, amije csak van. Elviseli a perzselő hőséget és a zivatarokat, és mégis oltalmat nyújt másoknak. Noha a *vaiṣṇava* a legkiválóbb ember, nincs benne büszkeség, és minden tiszteletet megad másoknak, mert tudja, hogy mindenki Kṛṣṇa nyugvóhelye. Ha valaki így énekl az Úr Kṛṣṇa szent nevét, kétségtelenül felébred benne a szunnyadó szeretet Kṛṣṇa lótuszlába iránt.”

*ṭṛṇī-kṛtya jagat sarvaṁ rājate sakalopari
cid-ānanda-mayam śuddham harer nāmaiva kevalam*

ṭṛṇī-kṛtya – mint egy fűszál; *jagat sarvaṁ* – az egész világegyetem; *rājate sakala upari* – uralkodik mindenen felett; *cid-ānanda-mayam* – telve örökké tudatos isteni eksztázis-

sal; *śuddham* – legtisztább; *hareḥ nāma* – Hari szent neve; *eva* – bizony; *kevalam* – az egyetlen dolog.

Az egész univerzumot fűszálhoz hasonlóan jelentéktelenné teszi; tündöklő fenséggel uralkodik mindenek felett; telve van örökké tudatos isteni ekstázissal, és a legnagyobb tisztaság jellemzi – az Úr Hari szent neve egymagában minden.

A világon mindenki arra törekszik, hogy boldog legyen és elkerülje a kényelmetlenségeket. A boldogságot a test érzékeit szolgálva próbáljuk elérni, ám ugyanez a test szüntelenül megannyi kényelmetlenség és szenvedés forrása. Ezt megértve néhány filozófus azt gondolja, hogy Istennek nincs teste, hiszen Ő *ānanda-maya*, azaz örökké boldog. Ezek a filozófusok sajnos elkövetik azt a hibát, hogy a végtelen Úr tulajdonságait parányi agyuk segítségével próbálják megérteni. Az ember nem kényszerül találgatásokra, Śrī Kṛṣṇa bemutatja magát a szentírásokon keresztül. Így Tőle magától tudhatjuk meg, hogy rendelkezik egy testtel, de ez nem az anyagi energia terméke. Az Úr teste *ānanda-cinmaya-rasa* – azaz örökké tudással és boldogsággal teljes. Mivel abszolút lévén az Úr és szent neve azonosak, a Hare Kṛṣṇa *mahā-mantra* ugyancsak örök, tudással és boldogsággal teljes. Amikor valaki megéri a szent név transzcendentális természetét, a világi dolgok elvesztik számára vonzerejüket, s életének ura a szent név lesz. A szennyezetlen Úr szent nevének formájában száll alá e világba, hogy megtisztítsa a feltételekhez kötött lelkeket, s hazavigye őket, vissza Istenhez, örök otthonukba.

Varṇāśrama-dharma: a védikus társadalom alapelvei és működése

Mahārāṇī devī dāśī
(Banyár Magdolna)

A teremtésemeléttel rendelkező világvallások egyetértenek abban, hogy Isten a saját képére és hasonlatosságára teremtette az embert. A hinduizmus világvallásának teológiai alapját adó védikus szentírások – mind a kinyilatkoztatás, azaz a śruti, mind a hagyomány, azaz a smṛti - azonban tovább mennek, és azt állítják, hogy nemcsak az embert, hanem az emberi társadalmat is Isten hozta létre. A társadalmat Isten úgy építette fel, hogy minden tagjának lehetősége legyen elérni az emberi élet legmagasabb rendű célját: a vallás elveit követve mindenki megvalósíthassa az Isten iránti szeretetet. E szeretet által válik alkalmassá arra az ember, hogy élete végén visszamenjen eredeti otthonába Istenhez, az örök boldogsággal teli lelki világba. Az ideális emberi társadalomban – a

varṇāśrama – minden emberi lény képességei és hajlamai szerinti helyet és tevékenységet kap, így lehetősége nyílik arra, hogy békésen ápolhassa Isten-tudatát, és ezzel elérje az emberi élet tökéletességét. A Somogyvámos határában elterülő Krisna-völgyben a varṇāśrama-dharma elvei szerint építik közösségüket a Krisna-tudatú hívők.

Az írott történelmet tanulmányozva minden egyes társadalomban az emberek különféle osztályaival és társadalmi csoportokba való felosztásával találkozhatunk. Az eltérő politikai, társadalmi, gazdasági és vallási környezet ellenére minden társadalomban léteznek bizonyos érdekcsoportok, akár osztályoknak, akár kasztoknak nevezik őket. Még az egyenlőség kommunista eszméje sem tudott olyan társadalmat létrehozni, amely eltörölte volna a társadalom osztályokra, rétegekre való tagozódását. E társadalmi kategóriák tovább élnek, és nyugodtan levonható az a következtetés, hogy a jövőben is létezni fognak.

Az emberi társadalom: a varṇāśrama

A védikus szentírások¹ szerint a társadalmi osztályok az emberek különféle tevékenységekhez való egyéni képességei és vonzalmai, valamint életkoruknak megfelelő kötelességei alapján jönnek létre. A társadalom e szempontok szerinti felosztását

¹ Elsősorban a *Bhagavad-gītā*, a *Śrīmad-Bhāgavatam*, a *Manu-smṛti* és a *Caitanya Caritāmṛta*.

varṇāśramának nevezik. Az emberi lét abban különbözik a tudatlan állati léttől, hogy az emberek a *varṇāśrama-dharma* elvei szerint felosztott társadalomban élnek. Az állatokkal szemben az emberek ugyanis rendelkeznek azzal a képességgel, hogy érdeklődjenek az élet értelme és célja felől. Ki vagyok én? Miért szenvedek? Ki Isten? Milyen kapcsolatban vagyok veled? Ezek mind olyan kérdések, amelyeket kizárólag emberi lények képesek feltenni, állatok nem. Az emberi élet ezért páratlan lehetőséget nyújt arra, hogy az emberi lény felújítsa kapcsolatát a Legfelsőbb Lénnel, Istennel.

A *Vedānta-sūtra* első sora külön felhívja erre a figyelmet:

athāto brahma-jijñāsā

„Most, az emberi létformában elérkezett végre az idő, hogy érdeklődj az Abszolút Igazságról.”²

Az az emberi lény, aki nem teszi élete fő céljává ezt a vizsgálódást, nyomban visszasüllyed az állati létbe. Hiszen az állatok is képesek az alapvető testi funkciók ellátására: az evésre, az ivásra, az alvásra, a párzásra és a védekezésre, anélkül, hogy magasabb célok elérésére törekednének. Az az emberi lény tehát, akinek egész életét csak ezeknek a funkcióknak a gyakorlása tölti ki, elpazarolja értékes emberi születését.

A varṇāśrama felépítése

A *varṇāśrama* kifejezés első tagja – *varṇa* – a tevékenység, a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt hely alapján kialakuló társadalmi osztályokat jelenti.

A védikus szentírások az emberi társadalomban négy alapvető *varṇát*, osztályt különböztetnek meg, földrajzi és antropológiai különbségekre való tekintet nélkül:

- a *brāhmaṇák*: az értelmiség és a papság;
- a *kṣatriyák*: az uralkodók, a vezető hivatalnokok, a magas rangú katonák;
- a *vaiśyák*: a kereskedők és a gazdálkodók, valamint
- a *sūdrák*: kézművesek, munkások, akik a másik három osztályt szolgálják.

A Bhagavad-gītāban Kṛṣṇa megadja ezen osztályok jellemzőit és feladatait³:

2 *Śrīmad-Bhāgavatam* 4.22.21, magyarázat.

3 *Bhagavad-gītā* 18.42-44

*śamo damas tapaḥ śaucam kṣāntir ārjavam eva ca
jñānam vijñānam āstikyam brahma-karma svabhāva-jam*

*śauryam tejo dhṛtir dākṣyam yuddhe cāpy apalāyanam
dānam īśvara-bhāvaś ca kṣātram karma svabhāva-jam*

*kṛṣi-go-rakṣya-vāṇijyam vaiśya-karma svabhāva-jam
paricaryātmakam karma śūdrasyāpi svabhāva-jam*

„A *brāhmaṇāk* munkáját az alábbi, természetükből adódó tulajdonságok jellemzik: nyugodtság, önfegyelmezés, vezeklés, tisztaság, béketűrés, becsületesség, tudás, bölcsesség és vallásosság. Hősiesség, erő, elszántság, leleményesség, bátorság a csatában, nagylelkűség és vezetőképeség – ezek a természetes tulajdonságok jellemzik a *kṣatriyák* tetteit. A *vaiśyák* természetének megfelelő munka a földművelés, a tehénvédelem és a kereskedés, a *śūdráké* pedig a kétkezi munka és mások szolgálata.”

A *varṇāśrama* kifejezés második tagja – *āśrama* – pedig a lelki, a vallásos életben az életkor előrehaladásával párhuzamosan bekövetkező fejlődési szinteket jelöli.

A négy *varṇa* mellett négy *āśrama* van:

- a *brahmacarya*: a tanuló időszak, kb. 25 éves korig;
- a *gṛhastha*: a házásélet kb. 50 éves korig;
- a *vānaprastha*: a visszavonult élet kb. 75 éves korig, valamint
- a *sannyāsa*: a lemondott élet 75 év felett.

Ezek az időszakok nagy jelentőséggel bírnak az emberek életében, hiszen fokozatosan hozzászoktatják őket ahhoz, hogy kötelességeiket a Legfelsőbb Lény, Kṛṣṇa elégedettsége érdekében végezzék, mely által kifejlődik az Isten iránti odaadó szeretetük.

A *varṇāśrama* eredete, a *varṇāk* jelentősége

A Bhagavad-gītában⁴ Kṛṣṇa, az Istenség Legfelsőbb Személyisége kijelenti:

*cātur-varṇyam mayā sṛṣṭam guṇa-karma-vibhāgaśaḥ
tasya kartāram api mām viddhy akartāram avyayam*

4 *Bhagavad-gītā* 4.13

„Az emberi társadalom négy osztályát Én teremtettem az anyagi természet három kötőereje és a rájuk jellemző munka szerint. Tudd meg, hogy bár Én vagyok e rendszer alkotója, Én mégis nem-cselekvő és változatlan vagyok!”

Isten maga jelenti ki tehát, hogy a négy *varṇát* saját maga teremtette, mégpedig a három anyagi kötőerő (*guṇa*) és az ezeknek megfelelő tevékenységek (*karma*) szerint.

A három anyagi kötőerő⁵:

- a *sattva guṇa*, a jóság kötőereje: a tiszta tudásban, a boldogságban, a jámbor tettek végzésében nyilvánul meg, amely a *brāhmaṇákra* jellemző;
- a *rajo-guṇa*, a szenvedély kötőereje: az anyagi élvezetekre való állandó vágyakozásban és az e vágyak kilégítése érdekében végzett ún. gyümölcsöző tettekben nyilvánul meg, amely teljességében a *kṣatriyákra*, és részben a *vaiśyákra* jellemző, valamint
- a *tama guṇa*, a tudatlanság kötőereje: a *sattva guṇa* ellentéte; tunyaság, aluszékonyság és állandó elégedetlenség a szimptomái, amely leginkább a *sūdrákra*, és részben a *vaiśyákra* jellemző.

Eszerint tehát azt, hogy ki melyik osztályba tartozik, az dönti el, hogy milyen kötőerők hatása alatt áll, azaz a képességei, az ebből következő képzettsége és munkájaa döntőek, nem pedig a származása, a nemzetisége vagy a vallása. Az eredeti *varṇāśrama* (lásd később *daiva varṇāśrama*) nem diszkriminál senkit, és nem korlátozza az egyént abban, hogy hajlamait és vágyait kövesse.

India hagyományos kasztrendszerre nem tekinthető valódi *varṇāśramának* – bár használja annak terminológiáit –, mert származáson alapult. Ezért is bomlott fel. Mert aki például egy *brāhmaṇa* családban született, az automatikusan igényt tartott arra, hogy *brāhmaṇaként* ismerjék el, függetlenül attól, hogy megvoltak-e a bráhmaikus tulajdonságai vagy sem. Ez pedig egyáltalán nem ésszerű, hiszen kontraszelekcióhoz és a kasztok degradálódásához vezet. Hiszen érthető, hogy ha egy orvos fia is orvos akar lenni, kihasználja apja tapasztalatainak előnyeit. Ám neki is hosszú évekig kell elmélyült tanulmányokat folytatnia ahhoz, hogy valóban gyakorolni tudja az orvosi hivatást.

Az igazi *varṇāśrama* arra a foglalkozásra és feladatra képezi a társadalom tagjait, amelyre a legnagyobb hajlandóságot és képességet érzik. Itt bárki szabadon fejlesztheti képességeit és kaphat pozíciót, mert a társadalmi mobilitás nincs korlátozva.

Kṛṣṇa e versben azt is kijelenti, hogy bár ő, az Istenség Legfelsőbb Személyisége a *varṇāk* és a *varṇāśrama* megalkotója, mégis független marad attól. Noha rá nem vonat-

5 *Bhagavad-gītā* 14. fejezet

koznak a *varṇāśrama* előírásai, amikor bizonyos időközönként megjelenik az emberi társadalomban, részt vesz a *varṇāśramában*, és maradéktalanul betartja annak szabályait, ezzel is jelezve a *varṇāśrama* fontosságát, és példát mutatva az embereknek.

A *varṇāśrama* célja

A *varṇāśrama* tehát az emberi társadalom felépítésének eredeti rendszere, amelyet Kṛṣṇa hozott létre azzal a céllal, hogy a társadalomban élő minden emberi lény – foglalkozásra, vallásra és származásra való tekintet nélkül – lelki nevelést kapjon, békésen ápolhassa Isten-tudatát, és elérhesse az emberi élet legmagasabb rendű célját: a vallás elveit követve feléleszthesse magában az Isten iránti szeretetet. Az ember e szeretet által válik alkalmassá arra, hogy élete végén elhagyja ezt a mulandó és szenvedéssel teli anyagi világot,⁶ és visszamenjen eredeti otthonába Istenhez, az örök boldogsággal teli lelki világba.

Kṛṣṇa a *dharma-sāstrákban* a társadalom tagjainak képzésére vonatkozó alapelveket is megadja, melynek révén az emberi lényeket fel lehet emelni a csupán evésre, alvásra, szaporodásra és védekezésre irányuló állati lét szintjéről.

A *varṇāśramában* valóban érvényesül a társadalmi egyenlőség eszméje – amelyet sem a kapitalizmusban, sem a kommunizmusban nem sikerült megvalósítani –, ez azonban nem anyagi, hanem lelki, tehát lényegi egyenlőséget jelent. Kṛṣṇa tudományán művelődve ugyanis a társadalom minden tagja egyenlő lehetőséget kap arra, hogy véget vessen az anyagi élet szenvedéseinek azzal, hogy élete végén visszatér Isten birodalmába, az élőlények eredeti otthonába.

A *varṇāśrama* teremtésének folyamata

A *varṇāśrama* teremtésének folyamatát és az egyes *varṇāk* kötelességeit a Śrīmad-Bhāgavatam írja le:⁷

*mukhato 'vartata brahma puruṣasya kurūdvaḥ
yas tūnmukhatvād varṇānām mukhyo 'bhūd brāhmaṇo guruḥ*

*bāhubhyo 'vartata kṣatram kṣatriyas tad anuvrataḥ
yo jātas trāyate varṇān pauruṣaḥ kaṇṭaka-kṣatāt*

6 *Bhagavad-gītā* 8.15

7 *Śrīmad-Bhāgavatam* 3.6.30-33

*viśo 'vartanta tasyorvor loka-vṛttikarīr vibhoḥ
vaiśyas tad-udbhavo vārtām nṛṇām yaḥ samavartayat*

*padbhyām bhagavato jajñe śuśrūṣā dharmā-siddhaye
tasyām jātaḥ purā śūdro yad-vṛtṭyā tuṣyate hariḥ*

„Óh, Kuru-dinasztia vezére! A védikus bölcsesség a *virāt*, a gigantikus forma szájából nyilvánult meg. Akik vonzódnak e védikus tudományhoz, azokat *brāhmaṇáknak* hívják, és természetükből adódóan ők a társadalom rendjeinek tanítói és lelki tanítómesterei.

Ezek után a gigantikus *virāt*-forma karjából kialakult a védelem ereje, és ehhez az erőhöz kapcsolódva létrejöttek a *kṣatriyák* is, követve azt a *kṣatriya* elvet, hogy megvédelmezzék a társadalmat a tolvajok és gonosztevők háborításától.

Az Úr gigantikus formájának combjából jött létre minden ember megélhetésének módja, azaz a gabonatermesztés és a gabona szétosztása a *prajāk* között. Azokat a kereskedőket, akik ezt a feladatot végzik, *vaiśyáknak* hívják.

Ezek után az Istenség Személyisége lábából a vallásos szertartások tökéletesítése érdekében megnyilvánult a szolgálat. A lábakon a *śūdrák* kaptak helyet, akik szolgálatukkal teszik elégedetté az Urat.”

A *varṇāśramát* tehát Kṛṣṇa, az Istenség Legfelsőbb Személyisége teremtette saját kozmikus, vagyis az anyagi világban, anyagi formában megnyilvánuló testéből.⁸ Ebből több lényeges következtetés adódik:

- mivel a *varṇāśramát* Isten maga hozta létre, az szent, és emberi akarattal megváltoztathatatlan, kvázi kötelező az emberi lények számára;
- mivel Isten gigantikus anyagi testéből – *virāt-rūpájából* – teremtette a *varṇāśramát*, az mindaddig fennáll, ameddig az anyagi teremtés; emberi léptékkal mérve tehát örökké léteznek;
- mivel Isten anyagi testéből teremtette, ezért maga a *varṇāśrama* anyagi jelenség, így önmagában, valódi odaadás nélkül nem alkalmas arra, hogy visszavezesse az embereket a lelki világba;
- mivel Isten saját testrészeiből teremtette az egyes osztályokat, a közöttük lévő kapcsolat hasonlít a testrészek közötti viszonyhoz.

8 Lásd még *Bhagavad-gītā* 11. fejezet

A varṇāśrama örök, és az egyetlen valóban emberi társadalom

Kṛṣṇa azt mondja a társadalmi osztályokról: *mayā sṛṣṭam*, azaz „Én teremtettem őket”. Isten a társadalom felosztását úgy hozta létre, hogy az örökké létezzon. Azok a társadalmi-politikai rendszerek azonban, amelyeket emberek alkottak, nem tarthatnak és nem is tartanak örökké. A társadalmi problémák valódi megoldása pedig nem lehet más, mint az emberi társadalom olyan átalakítása, amely megfelel eredeti alkotója, Isten elképzeléseinek.

Az emberi élet társadalmi kerete a varṇāśrama, lényege azonban az Isten iránti odaadás

Miután leírta a *varṇāśrama* teremtését, Śrī Maitreya ṛṣi kijelenti:⁹

*ete varṇāḥ sva-dharmaṇa yajanti sva-gurum harim
śraddhayātma-viśuddhy-artham yaj-jātāḥ saha vṛttibhiḥ*

„Mindezek a társadalmi csoportok kötelességeikkel és életfeltételeikkel együtt az Istenség Legfelsőbb Személyiségétől származnak. A feltételekhez nem kötött élet és az önmegvalósítás elérése érdekében az embernek a lelki tanítómester irányításával a Legfelsőbb Urat kell imádnia.”

A *varṇāśrama* az emberiség társadalmi életének Istentől eredő rendje, az anyagi feltételekhez kötött élet olyan szabályozása, amely a legkedvesebb Istennek, hiszen olyan kultúrát teremt az anyagi világban, amely a legjobban hasonlít a lelki világ kultúrájához. A *varṇāśrama* kultúrája tehát nem más, mint a leki világ kultúrájának a tükörképe.¹⁰ Azonban arra is egyértelműen utal e vers, hogy a *varṇāśrama* követése önmagában nem elegendő az önmegvalósítás eléréséhez, mert ahhoz az embernek közvetlenül a Legfelsőbb Urat, Istent kell imádnia a lelki tanítómester irányítása alatt.

A *Viṣṇu-purāṇa* (3.8.9) viszont kijelenti:

*varṇāśramācāravatā puruṣeṇa parah pumān
viṣṇur ārādhyate panthā nānyat tat-toṣa-kāraṇam*

„Az ember a *varṇa* és *āśrama* elveit helyesen követve imádkozhatja az Istenséget Legfelsőbb Személyiségét, Viṣṇut. Nincsen más lehetősége, mint hogy a *varṇāśrama* rendszer szabályainak követésével elégedett tegye az Urat.”

9 Śrīmad-Bhāgavatam 3.6.34

10 Lásd *Bhagavad-gītā* 15.1. vers és magyarázata

Az ember tehát köteles betartani a *varṇāśrama* rendszer szabályait, mert nincs más módszer arra, hogy elégedetté tegye Istent. Ez azonban még nem elegendő az anyagi feltételek alól való felszabaduláshoz, ahogy ezt Nārada Muni közvetve kifejezi az alábbi versben:¹¹

yas tv icchayā kṛtaḥ pumbhir ābhāso hy āśramāt pṛthak
sva-bhāva-vihito dharmāḥ kasya neṣṭaḥ praśāntaye

„Azt az árnyékvallást, melyet egy olyan ember hoz létre, aki szándékosan nem tesz eleget *āśramája* előírt kötelelességeinek, *ābhāsának* [halvány tükröződésnek vagy illuzórikus hasonlóságnak] nevezik. Ha valaki végrehajtja saját *āśramájának* és *varṇájának* előírt kötelelességeit, miért nem elegendők ezek ahhoz, hogy minden anyagi szenvedést enyhítsenek?”

E versek arra utalnak, hogy mindenkinek szigorúan be kell tartania a *varṇa* és *āśrama* elveit, ahogyan a *śāstrák* előírják. Az embernek azonban az emberi élet végső céljára – az Isten iránti szeretet kifejlesztésére – kell összpontosítania, ami egyenlő azzal, hogy **helyesen** követi a *varṇāśrama* szabályait. Mert az Isten iránti odaadás elérése minden *varṇa* és *āśrama* végső célja.

Ebből következik, hogy a *varṇāśrama* követésének két szintje van:¹²

- amikor az emberek azért tartják be a *varṇāśrama* összes előírását, mert ez a hagyomány, és mert ez az emberi együttélés legkulturáltabb és legkellemesebb módja, ugyanakkor azonban nem imádják az Istenség Legfelsőbb Személyiségét, és mindezt nem az Ő elégedettsége érdekében teszik;
- illetve amikor azért követik a *varṇāśrama* előírásait, mert tudják, hogy azzal elégedetté teszik Istent, és egyébként is minden tettüket Istennek ajánlják.

Az előbbi *asura-varṇāśramának*, az utóbbit pedig *sura-* vagy *daiva-varṇāśramának* nevezik. A *daiva-varṇāśrama* nem más, mint a *varṇāśrama* követésének helyes, Istennek tetsző, eredeti módja, az emberiség valódi vallása pedig: a *varṇāśrama-dharma*.

A *varṇāśrama* szerves egység, csakúgy, mint az emberi test

A védikus írások szerint a *varṇāśrama* nem csupán Isten univerzális testéből jött létre, hanem osztályai funkcióikat tekintve hasonlítanak is annak testrészeire. Ahogy a fej, a kezek, a törzs és a láb szerves részét képezik a testnek, úgy az osztályok is a

11 *Śrīmad-Bhāgavatam* 7.15.14

12 *Śrīmad-Bhāgavatam* 5.1.24 magyarázat, és ŚrīCaitanya Caritāmṛta Madhya-līlā 3.6 magyarázata

társadalomnak. A test különféle részeinek pedig együtt kell működniük ahhoz, hogy az ember életben maradjon, s ez az analógia a társadalomra is érvényes. A társadalmi testnek rendelkeznie kell tehát fejjel, amely irányítja, karral, amely megvédi, gyomorral, amely eteti, és lábbal, ami megtartja.

A társadalom élén eszerint a lelki tudással rendelkező *brāhmaṇák*, értelmiségiek és papok osztálya – a fej – áll, akik úgy irányítják a társadalom életét, hogy annak minden tagja megvalósíthassa saját, egyedi kapcsolatát Istennel, hiszen ez az igazi célja a *varṇāśramának*. Utánuk a *ṣatriyák*, a katonák és uralkodók osztálya – a kar – következik, akik megvédik a társadalmat a bűnözőktől, és az embereket a vallásos életmód követésére ösztönzik. A következő osztály – a gyomor – a *vaiśyaké*, a földműveseké és kereskedőké, akiknek az a kötelességük, hogy elegendő gabonát termeljenek és védelmezzék a teheneket, mert ha így cselekszenek, mindig biztosítva lesz az emberek legfontosabb tápláléka, a tej és a gabona. A legalsó osztály – a láb – pedig a *sūdráké*, a kétkezi munkásoké, akiknek az az egyetlen feladatuk, hogy a másik három társadalmi osztályt szolgálják, akik ezért cserébe minden szükségletüket kielégítik.

Nyilvánvaló, hogy egyik társadalmi csoport sem fontosabb a másikinál, hiszen fontosabbnak tekinthető-e a láb, mint kéz? Elhanyagolható-e a gyomor? Az emberek ugyanúgy értékelik, és ugyanolyan komolyan veszik minden egyes testrészüket. A test részeihez hasonlóan a társadalom osztályai sem azért vannak, hogy versengjenek és kizsákmányolják egymást, hanem hogy együttműködjenek az emberi élet céljának elérésében.

Relatív „sorrend” azonban van a testrészek között: láb és kar nélkül lehet élni, fej nélkül azonban nem. Egy társadalom úgy-ahogy működhet *sūdrák* vagy *ṣatriyák* nélkül, de *brāhmaṇák* nélkül nem, mert ők adják az irányítást.

A daiva varṇāśrama megteremti az igazi emberi egyenlőséget

Mivel az eredeti *varṇāśrama* a társadalom minden tagját Isten szolgálatában alkalmazza, mindegyik társadalmi rendnek és osztálynak elsődlegesen annak kell tudatában lennie, hogy ő Isten szolgálója. Ez az állandó helyzete, amelyet átmeneti testében *brāhmaṇaként*, *ṣatriyaként*, *vaiśyaként* vagy *sūdraként* teljesít be. Így egyik társadalmi osztály sincs megbélyegezve vagy korlátozva, mert igazi helyzete – az, hogy Isten szolgálója – mindekinek ugyanaz. A *varṇāśrama* elvei szerinti társadalmi felosztás pedig valójában arra szolgál, hogy mindenki a legjobb képességei szerint szolgálhassa az Urat.

A Krisna-tudatú hívők nemzetközi szervezete (eredeti, angol rövidítése: ISKCON) által világszere létrehozott farmközösségek – köztük a Magyarországon lévő Somogyvamos mellett működő Krisna-völgy – a *daiva-varṇāśrama* elveit igyekeznek megvalósítani. Mottójuk: „Egyszerű élet – magasszintű gondolkodás”. E minitársadalomokban a hívők

egyéni képességeiknek, tulajdonságaiknak és képzettségüknek megfelelő munkát kapnak, de ez nem vezet semmiféle társadalmi egyenlőtlenséghez vagy diszkriminációhoz. Azért nem, mert spirituális alapon minden tevékenységet egyenrangúnak tekintenek, hiszen mindegyiket azért végzik, hogy elégedetté tegyék vele Istent. Ez azért lehetséges, mert a hívők élete Isten körül forog: gondolataik és tetteik középpontjában az a törekvés áll, hogy örömet szerezzenek Istennek, s ezáltal megtanulják szeretni és szolgálni Őt életük minden pillanatában.

Felhasznált irodalom

- A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda: *A Bhagavad-gītā úgy, ahogy van*. The Bhaktivedanta Book Trust, 1993
- A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda: *Śrīmad-Bhāgavatam*. The Bhaktivedanta Book Trust, 1992
- A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda: *Śrī Caitanya-caritāmṛta*, The Bhaktivedanta Book Trust, 1996.

Varṇāśrama: megoldás korunk társadalmi problémáira

Śivarāma Swami

A modern társadalom vajon tényleg előre halad a több ezer éves társadalmi és gazdasági fejlődés következtében? Vagy inkább a pusztulás felé tart a rossz vezetés és a lelki értékek hiányából fakadó dekadens kultúra miatt? Kṛṣṇa tanításainak követői ez utóbbit tartják valószínűbbnek.

A *Bhagavad-gītā*ban Śrī Kṛṣṇa ezt mondja: „[A démoni természetű emberek] abban hisznek, hogy az érzékek kielégítése az emberi civilizáció elsődleges szükséglete, ezért életük végéig határtalan aggodalomban élnek. Mivel ezer és ezer vágy láncolja le őket, s a kéjben és a dühben merülnek el, törvénytelen úton keresnek pénzt érzékeik kielégítéséhez.”¹

Ismerősen hangzik, ugye? Ez nem is meglepő. A ma embere ugyanis megszállottan hajszolja az érzéki élvezeteket, mert azt

hiszi, ettől lesz boldog. Egész élete e hiú ábránd körül forog. S mi az eredmény? Az egészségtől, józan esztől és életcéljától megfosztott emberi társadalom a folyamatos csalódottság és reménytelenség állapotában leledzik. – De be kell látnunk, hogy a testnek vannak bizonyos szükségletei. Hisz mindenkinek ennie kell, laknia kell valahol, és az emberi fajt is fenn kell tartani – mondhatná erre valaki.

E felvetésre hadd válaszoljak Kṛṣṇa imént idézett gondolataival: a modern emberi társadalom nem az emberek valódi szükségleteinek kielégítésén alapszik. Inkább a vágyaikat igyekszik kielégíteni, olyan dolgok előteremtésével, melyekre valójában nincs szükségük: garmadával gyártja a fölösleges fogyasztási cikkeket és az emberek vágyait szentesítő üres ideológiákat.

Ha tehát az alapján döntjük el, hogy az emberi civilizáció sikeres-e vagy sem, hogy milyen mértékben képes a létfontosságú anyagi és lelki szükségletekről gondoskodni, akkor megállapíthatjuk, hogy a modern társadalom csúfos kudarcot vallott.

Ez felvet egy másik fontos kérdést: van-e működőképes alternatívája a modern társadalomnak? – Igen – feleli Śrī Kṛṣṇa, – az alternatíva az általam teremtett társadalmi rend, a *varṇāśrama*, melyet a Védákban ismertettem.²

1 *Bhagavad-gītā* 16.11–12. (Bhaktivedanta Swami, A. C., *A Bhagavad-gītā úgy, ahogy van*, The Bhaktivedanta Book Trust, Stockholm, 1992).

2 Lásd *Bhagavad-gītā* 4.13: *cātur-varṇyam mayā sṛṣṭam guṇa-karma-vibhāgaśaḥ / tasya kartāram api mām viddhy akartāram avyayam*: „Az emberi társadalom négy osztályát Én teremtettem az anyagi természet három kötőereje és a rájuk jellemző munka szerint. Tudd meg, hogy bár Én vagyok e rendszer alkotója, Én mégis nem-cselekvő és változatlan vagyok!”

Hogyan lehet alátámasztani Kṛṣṇa szavait? És miképpen magasabb rendű az Ó *varṇāśrama* társadalma a modern társadalomhoz képest? E kérdések megválaszolásához először vizsgáljuk meg az alternatívákat, és nézzük meg, milyen előnyöket és lehetőségeket rejtenek magukban.

A modern társadalom

A modern társadalom fogalma alatt azt az elképzelést értem, mely úgy ötven évvel ezelőtt bukkant föl Nyugat-Európában és Észak-Amerikában. Ezen elképzelés szerint a fejlett³ emberi társadalom a folyamatos technikai újítások révén egyre kényelmesebb életet tud biztosítani.

A technikai fejlesztések célja az volt, hogy általuk olyan gépeket állítsanak elő, melyek kiválthatják az emberi munkaerőt az élelmiszeriparban, a konfekcióiparban és más létfontosságú cikkek előállítását szolgáló munkaerőigényes iparágakban. Az így felszabadult munkaerő aztán a technika új formájára tudott összpontosítani: a nem-létfontosságú dolgok, más néven fogyasztási cikkek fejlesztésére és gyártására. E huszadik századi ideológia azzal kecsegtetett, hogy ha csökken az emberek munkaideje, több szabadidejük lesz, s ezáltal boldogabbak lesznek.

A prioritások eme átrendeződésének az lett a következménye, hogy a modern társadalom – ellentétben a hagyományos⁴ társadalmakkal – jelentősen megváltoztatta a létfontosságú és nem-létfontosságú termékek hosszú idő óta fennálló termelési arányát. Az arány, mely a *varṇāśrama* társadalomban 1:20 volt, a modern társadalomban megdöbbentő módon 20:1-re változott, a nem-létfontosságú termékek javára.

A nem-létfontosságú termékek – az autó, a televízió, a számítógép, a mobiltelefon stb. –, valamint az emberiségnek nyújtott látszólagos előnyeik egyre meggyőzőbb színben tüntették fel a modern társadalom alapeszméit. A kommunikáció fejlődése, a jobb oktatás, a gépesítés és az utazási lehetőségek bővülése azt sugallták, hogy a modern társadalom mindenkinek képes biztosítani a számára vonzó szakmában való elhelyezkedést, a több szabadidőt és a gondtalan nyugdíjas éveket.

Most, fél évszázaddal később azonban a modern kényelmi cikkek és nem-létfontosságú termékek hátrányai messze felülmúlják előnyeiket. A modern társadalom által beharangozott fényes jövő globális rémálommá változott.

Miért?

-
- 3 A „fejlett” kifejezést hagyományosan a modern társadalmakra használják. Azokat a társadalmakat, melyek még nem érték el a modernitás kellő fokát, először „fejletlennek” titulálták, manapság pedig, amikor hála a globalizációnak, a modernitás már a legtöbb társadalmat elérte, az új elnevezés a „fejlődő” társadalmak lett.
 - 4 A „hagyományos társadalom” kifejezést sokféle, a modern társadalmat megelőző társadalmi struktúrával kapcsolatban használják, így a *varṇāśrama*-társadalom vonatkozásában is.

Ingatag alapokon nyugvó társadalmi szerkezet

Amikor végbement e különös átalakulás, s a korábban a létfontosságú cikkek előállítására épülő társadalom alapjait már a nem-létfontosságú cikkek gyártása jelentette, egy olyan gazdaság jött létre, melynek jóformán semmi köze az emberek élelmészéhez és ruházásához. Sőt, még az élet legfontosabb terméke – az élelem –előteremtése is idegen a modern társadalom gazdaságától. A technológia olyannyira megdrágította az élelmiszer-előállítást, hogy a termelők nem képesek fennmaradni állami támogatás nélkül, amit az állam a nem-létfontosságú cikkek előállításából származó profitból finanszíroz.

Hiába tekintik a nem-létfontosságú cikkeket létrehozó munkát a modern társadalom dicső vívmányának, e munkának vajmi kevés köze van az emberek létfenntartásához. S ha a gazdaság egyszer meginog, ennek katasztrofális következményei lesznek.

A modern társadalom nemcsak hogy nem váltotta valóra a társadalmi stabilitás megteremtésére tett ígérését, de polgárai méltóságát és erkölcsi értékrendjét is lerombolta. Most nézzük meg, milyen hatást gyakorolt az oktatásra, a foglalkoztatásra és az emberek értékrendjére.

Egy polgár a munkavégzéshez szükséges ismereteit az oktatási rendszeren keresztül sajátítja el. Napjaink oktatási rendszere – melyre a modern társadalom oly büszke – azonban pusztán technokratákat képez. A modern oktatás tehát, látszólagos sokszínűsége ellenére, lehetőségeit tekintve valójában ugyanolyan korlátozott és ugyanolyan fölösleges az emberiség fenntartása szempontjából, mint a munka, melyet szakemberei végeznek, hisz voltaképp minden területének fejlődése és sikere a technikai fejlettségtől függ.

A modern társadalom szűklátókörűsége tehát az oktatás és a foglalkoztatás terén egyaránt gátat szab a sokszínűségnek. Legfőképp a technikai fejlődés hajszolása és annak megannyi szociológiai következménye okolható korunk emberének boldogtalanságáért.

Más szóval az emberiség boldogtalanságának legfőbb oka éppen a modern társadalmat működtető tényezőkben keresendő. Mivel a nem-létfontosságú cikkek nem szükségesek a létfenntartáshoz, az emberek fejébe bele kell verni az ezekre való igényt, sőt, csillapíthatatlan sóvárgásra – mohóságra – kell ösztönözni őket. A modern társadalom csak e mesterséges fogyasztói bázissal tudja fönntartani úgynevezett „növekedését”. Ez a növekedés, amely valójában a modern társadalom mesterséges mentőkötele, három tényezőre támaszkodik: a médiára, a hitelre és a fogyasztási cikkek egyre növekvő előállítására. A média konkrétan a különféle reklámhordozókat (óriásplakátokat, rádiót, televíziót stb.) jelenti, melyekkel az embereket meg lehet győzni arról, hogy szükségük van a nem-létfontosságú fogyasztási cikkekre. A hitel egy félrevezető kifejezés: valójában azt az adósságot jelenti, melyet a pénzintézetek szíves örömet megfinanszíroznak annak érdekében, hogy a fogyasztók folyamatosan vásárolhassák a nem-létfontossá-

gú árucikkeket. A termelés növekedése pedig – melyre leginkább a munkanélküliség, e mesterségesen teremtett társadalmi betegség megfékezése céljából van szükség – a nem-létfontosságú termékek új és korszerűsített változatainak gyártását jelenti.

E három tényező nagymértékben aláaknázza a modern ember méltóságát és önbecsülését. A média megfosztja a gondolkodás jogától, a hitel adóssá teszi, a túlhajszolt termelés pedig megakadályozza, hogy büszke lehessen a munkájára.

Globalizáció

A globalizáció valójában nem más, mint a modern társadalom világszemléletének kifejeződése: a nyugati, ún. modern kultúra értékrendjének globális elfogadtatása. Azok az országok, amelyek a fejlődést nem a technika és a fogyasztás mentén képzelik el, „elmaradottak”. Annak érdekében, hogy „felemelje” őket a „fejlődő” országok szintjére, a Nyugat politikai és gazdasági mézesmadzagokkal bűvöli őket, s közben megfertőzi őket kultúrájának bomlasztó vírusával, a konzumizmussal, azaz a túlhajszolt fogyasztással. Ez a gazdasági gyarmatosítás – mint minden gyarmatosítás – az emberbaráti segítségnyújtás ürügyén valójában lerombolja a régóta fennálló hagyományos értékeket. A globalizáció tehát nem egyéb, mint a Nyugat törekvése arra, hogy globális piacot teremtsen nem-létfontosságú cikkei számára.

Valaki azt mondhatná erre, hogy a globalizáció révén a szegényebb nemzetek gazdagabbak lesznek, és végül elérik a Nyugat életszínvonalát. Hadd válaszoljak erre egy költői kérdéssel. Tekintettel arra, hogy az USA, melynek lakossága a világ össznépességének mindössze 6%-át teszi ki, a világ javainak 45%-át élvezzi, vajon megvalósítható-e az említett forgatókönyv? Lehetséges-e, hogy a világ 94%-a elérje azt az életszínvonalat, melyet az amerikaiak élveznek a világ gazdasági erőforrásainak 55%-a birtokában?⁵ Ez matematikai képtelenség.

A modern társadalom egy ügyes trükk tehát, mely arra szolgál, hogy teret biztosítson tagjai szeszélyeinek, mégpedig azáltal, hogy érzéseiket a nem-létfontosságú javak élvezetére irányítja. Mindez rendkívül ingatag gazdasági és erkölcsi alapokra helyezi a társadalmat, lévén, hogy az emberek munkája egyre inkább elszakad létfenntartásuktól, a fölösleges dolgok utáni folytonos vágyakozásuk pedig gyógyíthatatlan társadalmi bajok melegágya lesz.

5 Más szóval, még ha feltételeznénk is, hogy a globalizáció következtében növekedne a világ javainak összessége, e javak egyenlő mértékű eloszlásához arra volna szükség, hogy a fejlett nyugati országok lecsökkentsék az életszínvonalukat – ennek megvalósulására azonban igen csekély az esély. A globalizáció valódi célja tehát az, hogy csak olyan mértékben emelje az elmaradott országok életszínvonalát, hogy azok a Nyugat piacának fogyasztóivá válhassanak.

A varṇāśrama társadalom

A *varṇāśrama* társadalom legalább 5000 éve létezik a földön,⁶ s mivel isteni tervek szerint jött létre, a mai napig megvalósítható modell maradt az emberi társadalom számára.

A *varṇāśrama* intézménye egy túlnyomórészt mezőgazdasági alapú társadalmat takar, melyben az emberek egyszerű technológiával, az élet létfontosságú szükségleteinek megteremtése érdekében, helyben beszerezhető alapanyagokkal dolgoznak. A *varṇāśrama* rendszer egyedülálló volta abban rejlik – ahogy arra a későbbiekben részletesen is kitérünk –, hogy elsősorban tagjainak lelki fejlődésére helyezi a hangsúlyt.

A *varṇāśrama* társadalomban az emberek 98%-át tanulóéveik során arra tanítják meg, hogyan kell a mindennapi élet szempontjából elengedhetetlen javakat előállítani, eladni és kezelni. Ily módon az oktatás és a munka egyaránt közvetlen kapcsolatban áll az emberek létfenntartásával. Ebben a rendszerben, mely természetes egyensúlyt biztosít a kínálat és a kereslet között, nincs szükség gazdasági növekedésre, médiára, hitelre és a nem-létfontosságú cikkek túlhajszolt termelésére. A *varṇāśrama* társadalomban nincs munkanélküliség sem, s az eladósodás és a túltermelés mértéke is igen alacsony.

A *varṇāśrama* társadalom technikai eszközei egyszerűek, s arra szolgálnak, hogy megkönnyítsék a létfontosságú javak, illetve a lelki fejlődést – a *varṇāśrama* társadalom célkitűzését – segítő minimális mennyiségű luxuscikk helyi előállítását.

Valójában a *varṇāśrama* társadalom tagjainak egyre növekvő lelki elkötelezettsége – nem pedig a fölösleges árucikkek növekvő fogyasztása – az, ami valamiképpen talán emlékeztet a modern társadalom gazdasági növekedésére.

A *varṇāśrama* erkölcsi világképével összhangban az oktatás célja az önmegismerés. A *varṇāśrama* társadalom felelős tagjai – a szülők, a tanárok és a lelki vezetők – az élet elsődleges céljaként az önmegvalósítás folyamatát oktatják, ezen túlmenően pedig arra bátorítják a társadalom tagjait, hogy egy egyszerű életmódot lehetővé tevő foglalkozást sajátítsanak el.

Egység a különbözőségben

Noha a *varṇāśrama* végső célja az anyagi világ rabságából való kiszabadulás, e társadalom tekintettel van arra, hogy e cél elérése érdekében mindenkinek meg kell találnia a világban a neki megfelelő helyzetet. A *megfelelő* helyzet az emberek testi-lelki alkatától függően egyénenként mást és mást jelent. A *varṇāśrama* rendszer figyelembe

6 A Védákban leírt eredeti *varṇāśrama*-rendszer, mely a maga teljességében az előző korszakban, a kb. 800000 évvel ezelőtt kezdődött *dvāpara-yugában* jellemezte a társadalmat, az idő haladtával azóta nagyon sok átalakuláson ment keresztül. Elvei azonban, melyeket cikkünk egy későbbi részében ismertetünk, továbbra is változatlanok.

veszi, hogy az emberek természete nem egyforma, s arra bátorítja őket, hogy a személyiségükhöz leginkább illő tanulmányokat, munkát és életmódot válasszák.

Kṛṣṇa a következőképpen foglalja össze a különböző testi-lelki alkatokat és az azokhoz párosuló életformákat meghatározó tényezőket:

*cātur-varṇyam mayā sṛṣṭam
guṇa-karma-vibhāgaśaḥ*

„Az emberi társadalom négy osztályát Én teremtettem az anyagi természet három kötőereje és a rájuk jellemző munka szerint.”⁷

Kṛṣṇa a különböző munkatípusok alapján négy területre osztja az ideális társadalmat: kétkézi munka, kereskedelem, közigazgatás és oktatás. Ezek négy alapvető testi-lelki alkatnak feleltethetők meg: a tudatlanság, a tudatlanság és a szenvedély keveréke, a szenvedély, valamint a kiegyensúlyozottság által jellemzett alkatoknak. Az ekképp felépülő társadalom szabad választást tesz lehetővé a képzés és a munka terén: a diákok és a dolgozó emberek oktatása és munkája a természetükhöz illeszkedik. A *varṇāśrama* sokszínűségében az erkölcsi célkitűzés mindenki számára ugyanaz: „a tökéletesség kulcsa Kṛṣṇa elégedettsége.”⁸

De hogyan is valósul meg a *varṇāśrama* alapelvei révén ez az etikai célkitűzés, mind az egyének, mind pedig a társadalom egésze szintjén?

A Védák szerint, ha elégedetté akarjuk tenni Kṛṣṇát, olyan életmódot kell folytatnunk, melyben az önmegvalósítás fontosabb az anyagi gyarapodásnál, s meg kell elégednünk a létfontosságú javakból ránk eső hányaddal,⁹ melyet az Úr biztosít a számunkra az anyagi természet révén.

Összefoglalva, egy a *varṇāśrama* elvei alapján szerveződött társadalom erőssége a gazdasági és társadalmi egyszerűség, s egy olyan lelki dimenzió, mely az élet minden területét áthatja, közösségi és egyéni szinten egyaránt. Śrīla Prabhupāda szerint a *varṇāśrama* „egyszerű életet és emelkedett gondolkodást”¹⁰ jelent.

7 *Bhagavad-gītā* 4.13

8 Szanszkritul *sāmsiddhir hari-toṣaṇam (Śrīmad-Bhāgavatam 1.2.13)*. (Bhaktivedanta Swami, A. C., *Śrīmad-Bhāgavatam*, The Bhaktivedanta Book Trust, Stockholm, 1992).

9 Lásd *Īśopaniṣad*, első mantra: „A világegyetemen belül az Úr irányít minden élő és élettelen, s minden az Övé. Az embernek ezért csupán azt szabad elfogadnia, amire szüksége van és ami megilleti. Minden mástól tartózkodnia kell, jól tudván, hogy az kihez tartozik” (Bhaktivedanta Swami, A. C., *Śrī Īśopaniṣad*, The Bhaktivedanta Book Trust International, Stockholm, 2002).

10 Lecke, *Śrīmad-Bhāgavatam* 5.5.3, 1968. május 4.

A modern társadalom kudarcai

Miután ismertettem e két társadalmi struktúra lényegét, most két szemléletes példát szeretnék idézni azzal kapcsolatban, hogy a modern társadalom képtelen valóra váltani a jobb életre vonatkozó ígérteit.

1. példa:

P. A. Sorokin¹¹ szerint a Krisztus születése utáni első évezredben az emberiség 85 technikai újítást vezetett be. Ez a szám a 19. század elejére 8500-ra emelkedett. A legújabb statisztikai felmérésekből pedig az derül ki, hogy csak az Egyesült Államokban 35000 új fogyasztási cikk kerül évente a fogyasztókhoz. Ez a szám azonban csak 10%-a a szabadalmaztatott termékeknek, s a laboratóriumokban, hatalmas költségeken kifejlesztett találmányoknak mindössze 10%-a kerül szabadalmaztatásra. Jelenleg tehát az amerikai ipar egymagában több találmányt hoz létre naponta, mint az elmúlt két évezred alatt az egész emberiség együttvéve.

Valóban szükségünk van 8500 új szerentyűre naponta? Tudjuk-e egyáltalán használni valamennyit? S ha tudnánk is, hová tennénk őket?

Ezek a termékek minden bizonnyal fölöslegesek létünk szempontjából, mind természetüket, mind mennyiségüket tekintve. S ráadásul még az életminőségünket sem javítják, dacára annak, hogy a modernitás szószólói ezt akarják elhitetni velünk.

Íme néhány szociológiai adat:

- A mai amerikai szülők 42 percet töltenek hetente a gyerekeikkel; ezzel szemben 360 percet töltenek hetente vásárlással.
- Az USA-ban a gyerekek 70%-a a biológiai apjától külön nő fel.
- Az amerikai nők 25%-a szenved el valamilyen súlyos szexuális támadást.
- Az előrejelzések szerint az elkövetkező 5 évben a lakosság 20%-a válik valamilyen erőszakos bűncselekmény áldozatává.

E statisztikai adatok kétségkívül a modern társadalom élvhajzásra és mohóságra épülő kultúrájának köszönhetőek. A család intézménye darabjaira hullt, az embereket megfosztották alapvető emberi jogaiktól.

Fennmaradhat-e egy társadalom úgy, hogy két alapvető alkotóeleme, az egyén és a család teljesen védtelen?

2. példa:

Az USA-ban a jövedelemadó mellett még legalább hatvanféle adónem létezik, me-

11 Pitirim Alesandrovich Sorokin: *The crisis of our age - the social and cultural outlook*, New York, e.p. Dutton&Co., 1941.

lyeket a modern társadalmi gépezet finanszírozására vetnek ki az amerikaiakra. Ezen adók egyike sem létezett száz évvel ezelőtt, amikor pedig az USA:

- a világ leggazdagabb országa volt,
- nem rendelkezett nemzeti adóssággal,
- a világ legnépesebb középosztályát mondhatta magáénak,
- s anyu otthon maradt, hogy felnevelje a gyerekeket!¹²

Gazdasági visszaesése után az USA jelenleg nagy gazdasági válságnak néz elébe. Nemzeti adóssága dollárbilliókban mérhető. Több millió amerikai él a létminimum alatt. Csak a gazdagok engedhetik meg maguknak, hogy anyu otthon maradjon – jóllehet még a gazdag anyák sem teszik ezt. Egyszóval, az ipari forradalom utáni Amerikával összehasonlítva, a modern társadalom gazdasága gyengébb, mint valaha.

Mindössze két példát és csak kevés statisztikai adatot idéztem, de ennyi is elég ahhoz, hogy kiderüljön, a modern társadalom nem tartja meg ígéreteit. Az élet minősége a modern korban nem javul, hanem romlik.

A konklúzió világos: a modern társadalom alaptétele teljesen elhibázott, de a legjobb esetben is tele van hiányossággal.

A két társadalom összehasonlítása

Mielőtt részletesen összehasonlítanám a modern társadalmat a *varṇāśrama* modellel, ismét felsorolom etikai különbségeiket. Az összehasonlítás újabb szempontjai még jobban rávilágítanak majd a modern társadalom és a *varṇāśrama* elvein alapuló társadalom eltérő célkitűzéseire.

A *varṇāśrama* társadalom alapelve a gazdasági önkorlátozásra tett közös erőfeszítés, melyet a szentírások által hangsúlyozott belső lelki fejlődés, tiszta jellem és az anyagi javak felhalmozásában rejlő veszélyek tudatosítása révén lehet megvalósítani.

Ezzel szemben a modern társadalom túlfokozott fogyasztása az emberek élvhajhászásán és mohóságán alapszik, akik egyéni és közösségi szinten is azt az elvet követik, hogy az erősek kihasználják a gyengéket.

Összefoglalva: a modern társadalom támogatja az élvhajhászatot és a mohóságot, a *varṇāśrama* társadalom pedig elveti őket. E két álláspont közül vajon melyik szolgálja a társadalom egészséges fejlődését?

12 Statisztikai adatok és konklúzió: Bob Flint „Taxed by Taxes” c. cikke alapján, az *Idaho Observer* 2004. márciusi számából.

Kṛṣṇa válasza erre az, hogy az élvhajzás és a mohóság „... a lélek lealacsonyodásához vezetnek,”¹³ az ezektől való megtisztulás pedig a lélek felemelkedését eredményezi.¹⁴ Mivel egy társadalom egyénekből áll, a társadalmat alkotó egyének lealacsonyodása a társadalom egészének pusztulásához vezet. Hasonlóképpen, az egyének felemelkedése a társadalom felemelkedéséhez vezet.

Összegzőképpen kijelenthetjük, hogy a modern társadalom nemcsak ellentétes az emberiség valódi érdekeivel, hanem mint ilyen, saját pusztulásának útját egyengeti. Ezzel szemben a *varṇāśrama* elvein alapuló társadalom kizárólag az emberiség javát szolgálja; következésképp ez egy olyan társadalmi rendszer, mely könnyedén fennmarad az idő sodrában.

A modern társadalom a lényegét – az erkölcsi értékrendjét – tekintve hibás. Joggal feltételezhetjük tehát, hogy mivel nélkülözi az Úr áldásait, még az evilági gazdagságra vonatkozó ígéreteit sem képes betartani. És valóban ez a helyzet. Az alábbi táblázatból kitűnik, hogy a *varṇāśrama* társadalomhoz képest a modern társadalom az emberi méltóság legalapvetőbb feltételeit sem képes biztosítani tagjainak. Az értékelés a legújabb statisztikai adatokon alapszik.

A modern társadalom és a varṇāśrama társadalom összehasonlítása

– Az erkölcsi kudarcokat leszámítva, miért kell ilyen sötét képet festeni a modern társadalomról? – kérdezhetné erre egy megrögzött materialista.

E kérdésre adott válaszként először a *Bhagavad-gītā* idézem, amely leírja a modern társadalom prototípusának elkerülhetetlen pusztulását, ezt követően pedig – az eddigiekben felsorakoztatott érvek alapján – demonstrálni fogom, hogy korunk modern társadalmá végül szükségszerűen össze fog omlani.

Kṛṣṇa azt mondja:

„A démoni emberek nem tudják, mit kell tenni és mit nem szabad tenni. Nyoma sincs bennük a tisztaságnak, a helyes viselkedésnek vagy a becsületességnek. Azt állítják, hogy ez a világ nem létezik, nincs alapja és nincs irányító Istene. Szerintük a nemi vágy hozta létre, s a kéjvágyon kívül nincs is más oka. Az efféle végkövetkeztetések alapján az önmagukból kivetkőzött, ostoba, démoni emberek kedvezőtlen, szörnyű tettekbe fognak, hogy elpusztítsák a világot.”¹⁵

13 *Bhagavad-gītā* 16.21.

14 *Bhagavad-gītā* 4.10.

15 *Bhagavad-gītā* 16.7–9.

	<i>modern társadalom</i>	<i>varṇāśrama társadalom</i>
Szabadidő	nagyon kevés	bőséges
Állás	mindig veszélyben	soha nincs veszélyben
Boldogság	pillanatnyi	független a körülményektől
Alapvető szükségletek kielégítése	a mohóság sohasem elégül ki	könnyen megvalósul
Egészségügy	veszélyes	mindenki számára biztosított
Otthonteremtés	többnyire jelzálog útján	mindenkinek van saját háza
Családdal töltött idő	szinte nem létezik	mindig együtt a család
Munka	általában utálat övezi	az egyén természete szerint
Idősekről való gondoskodás	a család elveti	a család gondoskodik

Ha Kṛṣṇa szavait történelmi és gyakorlati szempontból is alkalmazzuk a modern társadalomra, kiderül, hogy összeomlásra van ítélve, mégpedig a következő tények miatt:

- A modern technológia (pl. a traktor) felváltja az emberi munkaerőt, melyet korábban az élethez szükséges létfontosságú cikkek előállítására fordítottak.
- Ez a felszabadult munkaerő most nem-létfontosságú fogyasztási cikkeket állít elő (pl. telefonokat).
- Ennek következtében a munkaerő 95%-a elfelejti, hogyan kell megművelni a földet és egyszerű technológiával előállítani a létfenntartás szempontjából fontos termékeket (pl. kézzel szövött ruhákat).
- A nem-létfontosságú cikkek iránti kereslet még a globalizáció ellenére is korlátozott; így növekszik a munkanélküliség, a piaci növekedés eléri végső határait, s végül csődöt mond a gazdaság.
- Mivel sem a pénznek, sem a hitelnek, sem a kötvényeknek nincs semmilyen valós értékük egy csődöt mondott gazdaságban, semmi sem állhatja útját a gazdasági összeomlásnak (ahogyan az a nagy világgazdasági válság idején meg is történt).

- Amikor egy ilyen összeomlás bekövetkezik, kitör a teljes káosz, mert az emberek elfelejtették, hogyan kell gazdálkodni és a létfenntartáshoz elengedhetetlen dolgokat előállítani.
- Mivel a modern mezőgazdasági technológia hiányában a munkaerő 5%-a nem tud az egész világ számára elegendő élelmet termelni, a városi emberek éhezni fognak.
- S mivel a társadalom teljesen leépítette nemes tulajdonságaikat és önmérsékletüket, az emberek gondolkodás nélkül megölik és megeszik majd egymást a túlélés érdekében.

Varṇāśrama a modern korban?

Képes-e a *varṇāśrama* a modern társadalom segítségére sietni? Működhet-e egy ősi tradíció a modern időkben?

A válasz: igen! A *varṇāśrama* elveinek újbóli megszilárdítása megmentheti a modern társadalmat. Mivel a *varṇāśrama* társadalmi szerkezete mögött meghúzódó elvek örökek, e hagyományos rendszer mindig praktikus és időszerű: gyakorlatba való átültetése mindig és mindenkor lehetséges.¹⁶ Ezek az örök elvek a következők:

- Az emberi élet elsődleges célja az önmegvalósítás, melyhez képest a gazdasági fejlődés és a világi törekvések alárendelt szerepet játszanak.
- Miközben az emberek a lelki felemelkedés folyamatát gyakorolják és végzik világi kötelességeiket, erkölcsös életet kell élniük, mely mentes az élvezetek hajszolásától és a mohóságtól.
- A gazdaságnak egyszerűnek kell lennie. Az oktatásnak és a munkának is arra kell irányulnia, hogy az emberek a lehető legegyszerűbb technológiával kielégíthessék a létfenntartáshoz szükséges alapvető igényeiket.
- E célokat akkor lehet megvalósítani, ha az embereket az emberi alaptermészetekből fakadó négyféle munka szerint képzik és foglalkoztatják.

Noha a *varṇāśrama* társadalom részletei a kor és a hely függvényében változhatnak, az a keret, mely magában foglalja a fenti elveket, egyúttal a *varṇāśrama* lényegét is tartalmazza, s ezért bárhol, bármikor alkalmazható. Ezáltal tehát a modern társadalom összeomlása elkerülhető, s tagjai is megmenthetők a rájuk leselkedő veszélyektől.

¹⁶ Egy Rómában, 1974. május 24-én tartott előadásán Śrīla Prabhupāda kijelentette: „...a *varṇāśramának* jelen kell lennie az emberi társadalomban.”

Varnāśrama és ISKCON

Bármily égető legyen is a *varṇāśrama* bevezetésének szükségessége, egy materialista közegben nagyon nehéz megváltoztatni a fennálló társadalmi modellt. Ez volt az oka, hogy Śrīla Prabhupāda azt kérte követőitől, hozzanak létre farmközösségeket, mégpedig vidéken, ahol a modern társadalom befolyása kevésbé érezhető. Śrīla Prabhupāda a következőket írja: „A Kṛṣṇa-tudatú mozgalom éppen ezért farmközösségeket alapít, hogy megmutassa, hogyan lehetünk boldogok és elégedettek a minimális létszükségletek kielégítése mellett, s hogyan takaríthatunk meg ezzel időt az önmegvalósításra, amit nagyon könnyen elérhetünk a *mahā-mantra* éneklésével: Hare Kṛṣṇa, Hare Kṛṣṇa, Kṛṣṇa Kṛṣṇa, Hare Hare, Hare Rāma, Hare Rāma, Rāma Rāma, Hare Hare.”¹⁷

E világból való 1977-ben bekövetkezett eltávozásáig Śrīla Prabhupāda egyre határozottabban arra buzdította az ISKCON tagjait, hogy hozzanak létre *varṇāśrama* farmközösségeket. Egyik levelében azt írta: „A következőkben a Kṛṣṇa-tudatnak ezt a területét szeretném továbbfejleszteni. Ha majd ismét tudok utazni, meglátogatom a farmokat és tökéletessé teszem őket. Ezek a farmokon az egész *varṇāśrama* rendszert be tudjuk mutatni. Ha ezek a farmok sikeresek lesznek, az egész világ Kṛṣṇa-tudatú lesz.”¹⁸ Sajnos Śrīla Prabhupāda nem tudta valóra váltani utazási terveit. Küldetése ezen részének beteljesítését követőire kellett hagynia.

Milyen sikerrel jártak vajon Śrīla Prabhupāda tanítványai a *varṇāśrama* vidéki közösségekben való bevezetésében? Az ISKCON negyven farmja között alig akad olyan, mely kijelenthetné magáról, hogy a Śrīla Prabhupāda által lefektetett elvek szerint a gyakorlatban is megvalósította a *varṇāśramát*.

Mi az oka e csekély sikernek?

Az ISKCON vezetői bizonyára számos bonyolult, az adott körülményekre hivatkozó indokot tudnának felhozni e kérdés magyarázatául. Az én megítélésem szerint azonban az elsődleges ok az, hogy az ISKCON tagjainak nagy nehézséget okoz, hogy felhagyjanak a modern társadalom beléjük ivódott életstílusával. A nem-létfontosságú termékektől és a modern társadalom ideológiáitól való sok-sok éves függés miatt az egyszerű életmódra való áttérés jóval nehezebbnek bizonyult, mint ahogy azt az ISKCON tagjai gondolták. A modern társadalom befolyása olyan, mint egy kábítószer. Hozzászoktatja az embert a fogyasztási cikkekhez, s ezt a szokást igencsak nehéz levetkőzni. Ugyanakkor azonban, ha az ISKCON tagjai töretlen elkötelezettséggel kitartanak a *varṇāśrama* elvei mellett, és sikerül a mindennapokba is átültetniük ezeket az elveket, idővel bizonyosan megvalósul az, amit Prabhupāda akart.

Ha imádjuk az Urat és énekeljük a Hare Kṛṣṇát, az egyszerű, mértékletes életmódhoz szükséges szilárd jellem, akaraterő és eltökéltség biztosan megérik majd bennünk.

17 Lásd *Śrīmad-Bhāgavatam* 8.19.21, magyarázat.

18 Levél Hari Śaurinak, 1977. augusztus 10.

Ha kialakul bennünk ez az eltökéltség, a *varṇāśrama-dharmát*, mely Kṛṣṇához hasonlóan örök, s a levegőhöz hasonlóan mindig hozzáférhető, a világon bárhol meg lehet majd valósítani. Ahol pedig megszilárdul, ott tökéletes életmódot fog biztosítani azok számára, akik alternatívát keresnek a lealacsonyodott modern társadalom helyett.

De mivel egy ilyen lelkileg emelkedett társadalom szögesen ellentétes a modern társadalom gazdasági és szociológiai elveivel, azok, akik a *varṇāśramában* a modern társadalmi szokásokat akarják meghonosítani, nem fogják elérni azt, amire vágnak. Azok a *bhakták* viszont, akik megértik a Kṛṣṇa-tudat filozófiáját és magukévá teszik annak emelkedett lelki értékrendjét, még ha kényszerűségből a modern társadalomban kell is tevékenykedniük, őrizkedni fognak e közeg befolyásától.

Akkor hát miért élnek és dolgoznak egyáltalán Kṛṣṇa-hívók a nagyvárosokban?

Maga Śrīla Prabhupāda bátorította erre őket, mégpedig abban az esetben, ha aktívan prédikálnak, vagy ha munkájukkal jelentősen hozzá tudnak járulni a prédikálási törekvésekhez. Kṛṣṇa üzenetének prédikálása, mely az egyetlen módja annak, hogy az emberek megismerhessék a *varṇāśrama-dharmát*, olyannyira fontos, hogy Kṛṣṇa személyesen védelmezi azokat a híveit, akik vállalják a modern nagyvárosokban való élet kockázatát. Máskülönben a modern társadalomban való részvétel, ha nem transzcendentális célért történik, csak idővesztegetés, és ráadásul veszélyezteti is az ember lelki célkitűzéseit.

Varṇāśrama Krisna-völgyben

Tíz évvel ezelőtt a Kṛṣṇa-tudatú mozgalom magyarországi ága amellelt kötelezte el magát, hogy létrehoz egy *varṇāśrama* közösséget a balatoni régióban. A *bhakták* megvásároltak egy 200 hektár területen fekvő termőföldet, amit Új Vraja-dhāmának neveztek el. A telepet a nagyközönség később Krisna-völgy néven ismerhette meg.

Krisna-völgy célja az, hogy biztosítsa lakóinak az élet alapvető szükségleteit: az élelmiszert, a lakhelyet és a ruhát, a legegyszerűbb módon, a föld és a tehének segítségével. S miközben Krisna-völgy lakói fokozatosan megtanulják, hogyan éljenek úgy, hogy közben nem függnék a modern társadalomtól, a gyakorlatban is megvalósíthatják a *Bhagavad-gītā* tanításait, énekelhetik a Hare Kṛṣṇát, és még ebben az életükben elérhetik az emberi élet végső célját.

A teljes önellátás még távlati cél Krisna-völgyben. Ugyanakkor azonban a hívek saját maguk természetik – mindenféle műtrágya nélkül – a létfenntartásukhoz szükséges gabonát, zöldségfélét és gyümölcsöt, gondozzák Kṛṣṇa nektári tejet adó teheneit, és ökrökkel dolgoztatnak, akik a földművelés, szállítás terén egyre inkább helyettesítik a gépeket. A *bhakták* házaiban nincsen vezetékes áram és számos más dolog sem, ami nélkül a mai emberek el sem tudják képzelni a kényelmet. Krisna-völgy alkotmányát valójában az egyszerű élet alapelve jelenti.

Krisna-völgyben mind a négy társadalmi rend számára biztosított az élet, és a *bhakták* közül sokan végeznek olyan munkát, ami illik a természetükhöz. Jócskán vannak még azonban előttünk álló feladatok, amelyeket meg kell oldanunk ahhoz, hogy teljesen megvalósulhasson a *bhakták* munkája és természete közötti tökéletes összhang. Ahogyan minden eszmény valóra váltásához, ehhez is időre és türelemre van szükség. Az egyik leggyakoribb probléma az, amikor a *bhakták* a természetüktől eltérő munkát szeretnének végezni, vagy olykor maguk a vezetők kénytelenek valamilyen természetüktől idegen munkát rájuk bízni a *varṇāśrama* megszervezése érdekében.

A gyerekek oktatása a közösség iskolájában folyik, ahol az állami törvények által előírt tanulmányi követelmények a *varṇāśrama-dharma* elvei szempontjából is elfogadható kereteken belül teljesülnek. Nagyon érdekes, hogy a gyerekek, akiket a szüleiktől eltérően soha nem fertőzött meg a modern társadalom mértéktelensége, nagyon könnyen beilleszkednek a *varṇāśrama* egyszerű életébe.

A *varṇāśrama-dharma* szerves részét képező lelki középpontot Rādhā és Kṛṣṇa *mūrti*-formái jelentik, akik Krisna-völgy szívében, a templomban állnak. A Nekik végzett szolgálatuk és imádatuk közben a *bhakták* elsajátítják az odaadás elveit, s ezáltal a szívük megtisztul az anyagi vágyaktól és a mohóságtól. Ily módon fokozatosan átváltoznak Kṛṣṇa szerető híveivé, a *varṇāśrama* társadalom ideális tagjaivá.

Krisna-völgy persze nincs elszigetelve a Kṛṣṇa-hívők magyarországi közösségének többi tagjától. Az ország további hat templomának *bhakta*-közössége szintén támogatja a *varṇāśrama* eszméjének országos szintű megvalósulását, és tevékenyen részt is vesz abban. Noha a *varṇāśrama-dharmát* elsősorban Krisna-völgyben gyakorolják, azt a nagyvárosokban sem szabad elhanyagolni.

Miként élhetnek a nagyvárosi Kṛṣṇa-hívők a *varṇāśrama-dharma* elvei szerint?

A modern társadalom által termelt fölösleges fogyasztási cikkek végtelen sora és az azokat támogató ideológiák komoly akadályt jelentenek abban, hogy a *varṇāśramát* a városokban is meg lehessen alapozni. Az ügy iránt elkötelezett *bhakták* azonban ezt is sikerre vihetik. Gyakorolniuk kell a *varṇāśrama* fentebb felsorolt elveit, mégpedig úgy, hogy kivonják magukat a modern társadalom csábításainak hatása alól, a nem-létfontosságú cikkeket pedig kizárólag Kṛṣṇa szolgálatában használják. Ez a fajta életmód – ami némiképp olyan, mintha az ember az oroszlán barlangjában élne – kellő lelki erővel megvalósítható. A hívők az anyagi ragaszkodásoktól való mentességük mértékében képesek megvalósítani a *varṇāśramát* a városban.

Az anyag vonzásán úgy lehet felülemelkedni, ha az ember lelki gyakorlatokat végez, és részesül az Úr Caitanya különleges oltalmában. A különleges oltalom azt jelenti,

hogy azok, akik prédikálnak vagy támogatják az Úr Caitanya prédikáló misszióját, védelmet nyernek a modern társadalommal óhatatlanul együtt járó materialista életmóddal szemben.¹⁹

A magyarországi Kṛṣṇa-hívők tehát, bárhol éljenek is, arra tették fel az életüket, hogy valóra váltsák Śrīla Prabhupāda vágyát, a *varṇāśrama* társadalom megvalósítását.

A *varṇāśrama* megvalósítására tett erőfeszítéseket mindenképpen siker fogja koronázni, mivel ez volt a korábbi *ācāryák*²⁰ vágya, és ez az egyetlen, valóban fenntartható társadalmi modell, amit maga az Úr tervezett. Megvalósulásához azonban elkötelezett *bhakták* együttes erőfeszítésére van szükség, akik hajlandóak meghozni az ehhez szükséges komoly áldozatot. A *varṇāśrama* nem valósulhat meg anélkül, hogy feláldoznánk a modern társadalomhoz való értelmetlen ragaszkodásunkat.

Amikor nem csupán Magyarországon, hanem a világ valamennyi táján élő Kṛṣṇa-hívők meg tudják majd mutatni a modern társadalom tagjainak, hogyan működik a gyakorlatban az alternatív élet modellje, beérnek majd a társadalmi változás első gyümölcsei. Ezekből a vidéki minta-közösségekből aztán kisugározhat és az egész világon elterjedhet a *varṇāśrama* eszméje, *dharmája*, vagyis az az életmód, melynek révén az emberek megmenekülhetnek a modern társadalom elkerülhetetlen csapdáitól, s ismét civilizált emberi lényekhez méltó életet élhetnek.

A Magyarországi Kṛṣṇa-tudatú Hívők Közössége Śrīla Prabhupāda alábbi szavaival mindenkit szeretettel meghív, hogy segítsen *varṇāśrama*-modellje, Krisna-völgy felvirágoztatásában. Ezáltal minden önkéntes tökéletessé teheti nemcsak a saját, de a modern társadalom szorításában szenvedő megannyi társa életét is. „Száz és száz ilyen farmot alapíthatunk, s az emberek boldogok lesznek. Hívjátok meg az egész világot! »Gyertek, éljetez velünk! Miért szenvedtek a zsúfoltságtól, a túlnépesedéstől? Isten hozott nálunk! Énekeljétek a Hare Kṛṣṇát!«²¹

19 *Caitanya-caritāmṛta, Madhya-līlā* 7.128–129 (Bhaktivedanta Swami, A. C., *Caitanya-caritāmṛta*, The Bhaktivedanta Book Trust International, Stockholm, 1998). *yāre dekha, tāre kaha 'Kṛṣṇa'-upadeśa / āmāra ājñāya guru hañā tāra' ei deśa / kabhu nā bādhibe tomāra viśaya-taraṅga / punarapi ei ṭhāñi pābe mora saṅga:* „Mindenkít taníts arra, hogy kövesse az Úr Śrī Kṛṣṇa utasításait, amelyek a Bhagavad-gītában és a Śrīmad-Bhāgavatamban állnak! Légy így lelki tanítómester, s próbálj meg mindenkit felszabadítani ezen a vidéken!” Śrī Caitanya Mahāprabhu aztán további tanácsokat adott Kūrma brāhmaṇának: „Ha követed ezt az utasítást, otthoni materialista életfómád nem fogja akadályozni lelki fejlődésedet. Ha betartod ezeket a szabályozó elveket, viszontlátjuk egymást itt, azaz inkább sohasem fogod elveszíteni társaságomat!”

20 Śrīla Prabhupāda a *varṇāśrama* megalapozására tett erőfeszítéseivel a Bhaktivinoda Ṭhākura és Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura által kezdeményezett törekvéseket folytatta.

21 Beszélgetés Śrīla Prabhupādával, 1976. június 28.

Az emberek közül pedig a király vagyok” – Az eszményi védikus uralkodó

Aṣṭa Sakhī devī dāsī
(Dr. Szabó Csilla)

1. A kinyilatkoztatás hitelessége

„Az emberek közül a király vagyok” – olvashatjuk Kṛṣṇa szavait a *Bhagavad-gītā*-ban. Ahhoz, hogy értelmezzük és kibontsuk az Istenség Legfelsőbb Személyiségének e szavait, mindenekelőtt legitimálnunk kell a kijelentést, a kijelentés forrását. E legitimációhoz az emberi megismerés típusait kell számbavennünk.

Az ember alapvetően három módon képes megismerni az őt körülvevő világot: a *pratyakṣa*, az *anumāna* és a *śabda* módszerével. A *pratyakṣa* érzékszervi tapasztalatok útján szerzett tudást jelent, az *anumāna* pedig logikai következtetéssel nyert információt. A *pratyakṣa* és *anumāna* módszere tehát induktív, azaz „alulról felfelé irányuló” megismerési folyamat.

Az induktív megismerési módszerek az emberből indulnak ki, akiről tudjuk, hogy érzékszervei tökéletlenek. Ez a tökéletlenség a durva- és a finomfizikai érzékszervekre egyaránt vonatkozik. Ily módon az a tudás, amely e tökéletlen érzékszervek szűrőjén át keletkezik, maga sem lehet tökéletes, és alapvetően hiányos vagy hamis információt közvetít. Ezzel szemben a *śabda* deduktív, azaz alászálló megismerési folyamat, Isten kinyilatkoztatása. Isten mint teremtő Legfelsőbb Személy a *śabda* útján ad útmutatást, „használati utasítást” saját teremtéséről az emberek, a teremtett lények számára. *Om pūrṇam adam pūrṇam idam pūrṇāt pūrṇam udacyate*: „Az Istenség Személyisége tökéletes és teljes, és mivel maradéktalanul tökéletes, mindabban, ami Belőle árad – s így ebben a mulandó világban is –, minden megvan ahhoz, hogy hiánytalanul teljes legyen.”¹ Az Istenség Legfelsőbb Személyisége *cit*, azaz teljes tudással rendelkező, mindig tudattal rendelkező személy. Ebből következik, hogy az általa adott tudás és információ is mind teljesen tökéletes. A *śabda* tehát a tökéletes tudás tárháza. A *śabda* a szentírásokon, azaz az isteni kinyilatkoztatásokon keresztül jut el az emberekhez, amelyek közül a legősibbek a Védák. A mai kor embere számára a Védák esszencia formájában, az elbeszélő műfajú *purāṇák*ban érhetők el, amelyek közül a legfőbb a *Bhāgavata-purāṇa*. A *Bhāgavata-purāṇa* mellett a *Bhagavad-gītā*, a *Mahābhārata* egyik epizódja is kiemelkedően fontos, melynek különlegessége, hogy Isten személyesen ad benne instrukciót, tudást.

1 *Śrī Īśopaniṣad*, invokáció, BBT, 2002.

A *śabda* hiteles tanítváni láncolaton keresztül száll alá, melynek tanítói a *śāstrák* (védikus szentírások) és a korábbi lelki tanítómesterek követésével adják tovább a tudást „úgy, ahogy az van”. A szentírások lejegyzése pedig isteni felhatalmazás által nyer legitimációt. Sokan kérdőjelezik meg ezt a fajta legitimációt arra hivatkozva, hogy hiten alapul. Ugyanakkor láthattuk, hogy a megismerés induktív módjai is ugyanúgy hiten alapulnak, hiszen amennyiben az érzékszervek és az elme tapasztalatára bízunk tudásunkat, *hinnünk* kell ezek tökéletességében. A legitimációt ily módon nem is elsősorban a „források” biztosítják számunkra, hanem az eredmény. Láthatjuk, hogy az induktív megismerésen alapuló modern nyugati tudományok időről időre paradigmaváltásokra kényszerülnek, mert a tökéletlen érzékszervek útján nyert újabb tapasztalatok ellentmondanak a korábbi eredményeknek.² A védikus *śāstrákban* lejegyzett tudományok ugyanakkor több mint ötezer éve változatlanok, és időtlen érvénnyel adnak menedéket a tudásra vágyó lelkek számára.

2. Kṛṣṇa kijelentése

„*Narāṇām ca narādhipam* – az emberek közül pedig a király vagyok” – jelenti ki Śrī Kṛṣṇa a *Bhagavad-gītā* 10. fejezetében. Arjuna, Kṛṣṇa barátja és tanítványa arra kérte az Istenség Legfelsőbb Személyiségét, beszéljen neki isteni fenségéről, amellyel áthatja a világok mindegyikét. Arjuna megértette, hogy Kṛṣṇa maga az Abszolút Igazság, az örök, transzcendentális és eredeti személy, aki megszületetlen és a leghatalmasabb, aki mindenek eredete, minden lény és a világegyetem Ura. Arjuna igazságként fogadta el Kṛṣṇa önmagára vonatkozó szavait, mert megértette, hogy egyedül Ő ismerheti magát belső energiája által. Ezért hát személyesen érdeklődött Tőle arról, hogyan lehet Őt megismerni, s hogyan, milyen módon lehet Rá emlékezni. Kṛṣṇa örömmel tárta fel ezután határtalan fenségének legfontosabb megnyilvánulásait, melyek által belső, lelki energiája áthatja az anyagi univerzumot, s melyek révén Lénye megismerhető és az emlékezet számára felidézhető. E legfontosabb megnyilvánulások között említette a király személyét is.³

Kṛṣṇa, az Istenség Legfelsőbb Személyisége mint forrás háromféle energiával rendelkezik: a belső, a külső és a határenergiával. Belső energiája a lelki energia, amely *sat*, *cit* és *ānanda* tulajdonságokkal rendelkezik. Ez annyit jelent, hogy a lélek örökkévaló, teljes tudással és boldogsággal teli szubsztancia. Külső energiája az anyagi energia, amely éppen ellentéte a lelkinék: ideiglenesen megnyilvánuló és tudattalan szubsztancia. Határenergiáját pedig az egyéni élőlények alkotják, akik szabad akaratukból döntenek úgy, hogy a lelki vagy az anyagi energiához vonzódnak-e. Minden léleknek, élőlénynek van tehát fomája (teste), mely vagy lelki, vagy anyagi forma. Az egyéni

2 A modern tudományok kutatóinak közkeletű magyarázata szerint a „tudomány fejlődik”.

3 *A Bhagavad-gītā úgy, ahogy van* (BhG.), 10.13–27, BBT, 1993.

élőlények esetében ez a forma választás kérdése, Kṛṣṇa személyes formája azonban csak lelki lehet. Amikor tehát Kṛṣṇa kijelenti, hogy lelki energiája által áthatja az egész univerzumot, ezzel azt akarja mondani, hogy felsorolt fenségei, formái tiszta lelki formák lévén képesek megmutatni a lelki energia magasabb rendű jellegét, és megszüntetni az egyéni lelkek magukat anyaggal azonosító tudatlanságát.

Kṛṣṇának az a kijelentése, hogy „az emberek közül pedig a király vagyok”, a fentiekből következően azt jelenti, hogy vagy személyesen, vagy egy felhatalmazott képviselő által megjelenik a király személyében ez a mindent átható lelki energia, szubsztanciális jegyeivel együtt, és képes örök tudásban és boldogságban részesíteni az emberi társadalmat. Az utóbbi esetében tehát arról van szó, hogy a védikus társadalom felépítésében⁴ Kṛṣṇa a király felelősségére bizza az abszolút tudás és igazság érvényesítését a társadalom működésében, és törvényekben biztosítja számára az ehhez szükséges jogokat, eszközöket, valamint az erre vonatkozó kötelességeket.⁵ A király tehát a társadalomban betöltött helyzeténél fogva nyeri el felhatalmazását, és él vagy él vissza pozíciójával. Amikor a sorozatos visszaélések következtében kihal a társadalomból a valós tudás, akkor Kṛṣṇa személyesen száll alá az emberi társadalomba, személyesen tölti be a király pozícióját, és így személyesen ad tökéletes példát, tudást a társadalom irányítására vonatkozóan. A továbbiakban részletesen kitérünk a *varṇāśrama* elvein működő társadalom királyának általános jellemzésére, majd áttekintjük Kṛṣṇa királyként való megjelenésének közvetlen példáit.⁶

3. A király a védikus társadalomban

A varṇāśrama-dharma

„*Cātur-varṇyam mayā sṛṣṭam guṇa-karma-vibhāgaśaḥ*: Az emberi társadalom négy osztályát Én teremtettem az anyagi természet három kötőereje és a rájuk jellemző munka szerint” – magyarázza Kṛṣṇa teremtésének szociológiai alapját.⁷ A védikus szociológia a társadalom felépítésének jellemzésekor társadalmi testről beszél, amelyben az egyes társadalmi rétegek egy-egy testrésznek feleltethetőek meg. Az emberi társadalom négy osztálya, amelyre Kṛṣṇa fentebb idézett szavai utalnak, a következők: *brāhmaṇák*, *kṣatriyák*, *vaiśyák* és *sūdrák*. A *brāhmaṇák* az értelmiség, akik tudásukkal, a *sāstrák* ala-

4 Itt a *varṇāśrama-dharma* rendszerére kell gondolnunk, a következők szerint: *cātur-varṇyam mayā sṛṣṭam guṇa-karma-vibhāgaśaḥ*: „Az emberi társadalom négy osztályát Én teremtettem az anyagi természet három kötőereje és a rájuk jellemző munka szerint” – hangzik Kṛṣṇa kijelentése (BhG. 4.12)

5 E törvényeket a *Manu-smṛti* foglalja össze.

6 Mindezek forrásaként a *Bhāgavata-purāṇát* használtuk fel.

7 A *varṇa* és *āśrama* intézménye *bhagavad-racita*, ami azt jelenti, hogy az Istenség Legfelsőbb Személyisége tervezte.

pos ismeretével segítik a társadalom többi rétegének életét és munkáját. A *brāhmaṇák* rétege a társadalmi testben a fejnek felel meg. A *ṣatriyák* a kormányzók, a közigazgatásban tevékenykedők, akik a közösség szervezését és gyakorlati működésének irányítását végzik. A *ṣatriyák* a társadalmi testben a karnak felelnek meg. A *vaiśyák* földműveléssel, tehénvédelemmel és kereskedelemmel foglalkoznak, tehát munkájuk a társadalom mindennapi létszükségleteiről gondoskodik. Ők a gyomornak felelnek meg. A *śūdrák* a kétkezi munkások, a társadalmi test lábai. E társadalmi test jól mutatja számunkra azt, hogy a védikus társadalom nem hierarchikus felépítésű, hiszen az egyes részek funkcionálisan egészítik ki és segítik egymást, s ily módon minden „szerv” működésére szükség van ahhoz, hogy az egész test létezzen. Ha bármelyiket elválasztjuk a testtől, akkor a test és a leválasztott testrészt egyaránt életképtelen lesz. Kṛṣṇa egyértelműen tájékoztat bennünket arról, hogy a társadalmi test egyes rétegeit különféle kötőerők és tevékenység jellemzi. Nincs fontossági sorrend az egyes rétegek között, hiszen a test egészséges működéséhez csupán arra van szükség, hogy az egyének tisztában legyenek saját természetükkel, és az annak megfelelő munkával járuljanak hozzá a társadalom életéhez.

A védikus társadalomban a király a *ṣatriyák* rendjének tagja. A *brāhmaṇák* tanácsai alapján szervezi és irányítja *ṣatriya* tisztviselőivel és biztosítja rendfenntartó harcosaival a társadalom vallásos elvek szerinti működését.

Kṣatriyák a védikus társadalomban

A *varṇāśrama-dharma* rendszerének alapvető jellemvonása, hogy az egyének természetük, tulajdonságaik, adottságaik révén tartoznak az egyes *varṇákhoz*. Fontos tehát hangsúlyoznunk, hogy nem a születés határozza meg az egyén társadalmi helyzetét.⁸ Ehhez rögtön hozzá kell tennünk viszont, hogy amennyiben egy család ápol egy-egy rendnek megfelelő kultúrát, akkor az utódok természetesen ezt a szellemet öröklik. Erre szolgálnak a *saṃskāra*nak nevezett tisztító szertartások, amelyek elvégzésére nagyon ügyelnek a védikus rendszerben. A *ṣatriyák* a védelem erejét személyesítik meg a társadalomban, követve azt az elvet, hogy megvédem a társadalmat a tolvajok és gonosztevők háborításától. A *ṣatriyák* felelősek a közösség megfelelő irányításáért. A *‘kṣat’* szó jelentése: ‘bántani’, a *‘trāyate’* pedig azt jelenti, hogy ‘védelmet nyújtani’. Azt tehát, aki megvéd a bajtól, *ṣatriyának* nevezik. A *ṣatriyákra* a szenvedély kötőereje hat, így engedélyezett számukra a harc, az erőszak. A *ṣatriyák* az erdőben gyakorolják az ölést, vadászat formájában. A *ṣatriyákat* többek között a párbajra és az ölésre is megtanítják, mert a vallásos erőszakra néha szük-

8 Az ún. kasztrendszer e védikus társadalmi rendszer megmerevedett formája, amely súlyos torzulásokat eredményez mind a társadalom makro- és mikroszintjén, mind az egyének vonatkozásában.

ség van. Ez azt jelenti, hogy a csatában, a vallásos elvek érdekében történt ölés, valamint az állatok áldozati tűzben való feláldozása semmiképp nem tekinthető erőszakos cselekedetnek az ő esetükben, mert a vallásos elvek, amelyek érdekében végrehajtják ezeket, mindenkire áldást hoznak.⁹ A harc és az áldozat ily módon tehát nem csak joga, de kötelessége is egy *kṣatriyának*.¹⁰ Sőt, ha egy *kṣatriya* harcos lenyilazza ellenségeit, az jámbor tett (mivel *dharmája* szerint való), míg ha meghátrál e kötelessége elől, az alávaló.

A *kṣatriyák* harcának természetesen meghatározott normái vannak. Egy *kṣatriya* nem harcolhat nála gyengébb ellenféllel, és szégyen számára, ha nála gyengébbtől vagy vele egyenrangútól szenved vereséget. Ha feljebbvalójával küzd meg, a csata előtt tisztelettel le kell borulnia a rangosabb személy előtt, és engedélyt kell kérnie tőle a harcra.¹¹ Az ellenséggel szemtől szemben, megfelelő fegyverekkel kell felvennie a harcot. Nem ölhet hátulról. Nem fordíthat hátat ellenségének, és nem menekülhet el a csataterrről.¹² A *kṣatriya* elv és szellem szerint az ember vagy győz, vagy elesik. Nem emelhet viszont fegyvert nőre, gyerekre, *brāhmaṇára* és tehénre, és azt sem ölheti meg, aki megadja magát. Csak a vallásos elvek érvényesítése érdekében alkalmazhat erőszakot, tiltott tehát az érzékielégítés által motivált harc, ölés.¹³

A *kṣatriya* kötelessége, hogy megvédelmezze a népet minden bajtól, s ezért adott esetben erőszakhoz kell folyamodnia a törvény és a rend fenntartása érdekében. Le kell tehát győznie az ellenséges királyok katonáit, s a vallásos elvek szerint kell kormányoznia birodalmát. A *kṣatriyák* két alapvető feladata tehát a védelem és a büntetés, de csak annak érdekében, hogy a társadalmat Isten felé vezessék. Ennek megfelelően lemondá-

9 A védikus társadalom ismeri az áldozati szertartások megfelelő végrehajtását. Mivel a mai emberi civilizáció nem rendelkezik ehhez megfelelő képességekkel, a *sāstrák* leírják számunkra ennek folyamatát. A feláldozott állat azonnal emberi testet kap, anélkül, hogy keresztül kellene mennie a fokozatos fejlődési folyamaton, egyik testből a másikba kerülve. Az állatáldozatokat Viṣṇu, valamint a fő félisteknek elégedettsége érdekében hajtották végre.

10 Kṛṣṇa a következőképpen hívja fel erre Arjuna figyelmét a *Bhagavad-gītāban*: „*Kṣatriya* kötelességedet figyelembe véve tudnod kell, hogy nincs számodra jobb elfoglaltság, mint harcolni a vallásos elvekért. Nincs tehát szükség a tétovázásra.” (Bh.G. 2.31)

11 Ennek lehetünk tanúi a *Mahābhāratában*, amikor Judhiṣṭhira király Bhīsmával, a Kauravák csapatainak vezérével szemben betartotta ezt az etikai szabályt.

12 Amikor egy *kṣatriya* gyáván elfut, s hátat fordít ellenségének, a *tiṣṭha, tiṣṭha* szavakkal hívják csatába. Indra, a mennyek királya egyszer elloptott egy áldozatra szánt lovat, és elmenekült vele. Ezután Pṛthu Mahārāja fiának a *tiṣṭha, tiṣṭha* szavakkal kellett őt harcba szólítania (*Śrīmad-Bhāgavatam* 4.19, BBT, 1994).

13 A Pāṇḍavák harca a *Mahābhāratában* példamutató ebből a szempontból is. Több helyen is olvashatunk arról, hogy a Pāṇḍavák és katonáik napnyugta után, amikor kürtszó jelezte az aznapi harc végét, barátkoztak a Kurukkal és katonáikkal. Másnap reggel pedig, amint az újabb kürtszó csatába hívta őket, újra ellenségként sorakoztak fel egymással szemben. Mindez csak úgy lehetséges, ha a harcosok nem személyes érdekből csatáznak, tehát nem személyes ellentét állítja őket különböző pártokba, hanem magasabbrendű elvek.

sok és áldozatok végzésére, a Védák tanulmányozására és a védikus elvek betartására kell buzdítaniuk az embereket.¹⁴

A *kṣatriyák* meghatározott módon viszonyulnak a társadalom többi rétegéhez, azaz *varṇájához*. A *brāhmaṇákhoz* fordulnak tudásért, tanácsért a társadalom vezetését, a vallásos elvek érvényesítését illetően. A *brāhmaṇák* tanítását, utasítását követve pedig a *vaiśyákon* és a *sūdrákon* keresztül irányítják az államot. A *brāhmaṇák* azok, akik mint tanítómesterek képzik, oktatják a *kṣatriyákat* a harcművészetre, a politika és a diplomácia tudományára, a társadalom megfelelő irányításának elveire. A *brāhmaṇákat* a *kṣatriyák* mindig gazdag adományokkal látják el.¹⁵ Śrīla Prabhupāda hasonlata szerint a védikus társadalomban minden a *brāhmaṇáké*, de a *kṣatriya* kormány és a kereskedők vigyáznak mindenre, akár a bankárok, s amikor a *brāhmaṇáknak* pénzre van szükségük, a *kṣatriyáknak* és a *vaiśyáknak* a rendelkezésükre kell azt bocsátaniuk. Hasonló ez a bankbetétben őrzött pénzhez, amelyet a létbe helyező saját akarata szerint felvehet. A *brāhmaṇák* az Úr szolgálatába merülnek, és kevés idejük marad a világ pénzügyeinek intézésére. Ezért a pénzt a *kṣatriyák* őrzik, akiknek pénzt kell előteremteniük a *brāhmaṇák* kérésére.¹⁶ A *brāhmaṇákat* soha nem szabad megadóztatniuk. A *vaiśyákat* és a *sūdrákat* megfelelő módon végrehajtott áldozatokkal tehetik elégedetté, hiszen ezek célja Viṣṇu elégedettsége. Az áldozati körforgásnak megfelelően, ha Viṣṇu elégedett, akkor lesz elég eső, és a föld biztosítja a kellő mennyiségű élelmet az élőlények számára. Így a *vaiśyák* el tudják látni földműveléssel és tehénvédelemmel kapcsolatos teendőiket, a *sūdrák* pedig bőségesen ehetnek, és kaphatnak adományt.¹⁷

Amennyiben a *kṣatriyák* nem végzik megfelelően kötelességeiket és nem viszonyulnak megfelelően a társadalom többi rendjéhez, felborítják a társadalmi test egyensúlyát. Mivel a *kṣatriyák* a társadalom vezetői, ha elhanyagolják a védelemnyújtást a vallásos elvek követőinek, ha nem büntetik a gonoszokat, ha nem követik a képzett *brāhmaṇák* utasításait, hanem önjelölt módon önkényuralmat gyakorolnak, akkor zűrzavar keletkezik a társadalomban, és a többi rend tagjai is letérnek a *dharma* útvjáról.¹⁸ Így életképte-

14 ŚBh. 7.2.10, magyarázat.

15 Az adományozás a *kṣatriyák* kötelessége, viszont a *brāhmaṇák* kötelessége a szerénység és a lemondott élet, így csak annyit fogadhatnak el adományként, amennyire feltétlenül szükségük van lelkük és testük együttartásához. A *Bhāgavata-purāṇában* számos olyan történetet olvashatunk, amelyben az uralkodó földterületeket, gyakran egész birodalmát odaajándékozta a *brāhmaṇáknak*. A védikus kultúra szokásai szerint a *brāhmaṇák* alázatosan elfogadták a király adományát, magasztalták lemondását, majd visszaadták az uralkodónak a földterületeket.

16 ŚBh. 4.22.46, magyarázat.

17 A *Śrīmad-Bhāgavatam* ötödik énekének 15. fejezete Gaya Mahārāja uralkodásával példázza a *kṣatriyák* kötelességeit alattvalóikkal szemben.

18 A *Śrīmad-Bhāgavatam* ötödik énekének 29. fejezetében több versben is olvashatunk arról, mi vár következő életében arra a *kṣatriyára*, aki nem *dharmája* szerint él és cselekszik. Tetteinek visszahatásaként pokoli életkörülmények közé kerül.

lenné válik az egész társadalmi test.¹⁹ A *kṣatriyáknak* ily módon kiemelkedő szerepük és felelősségük van társadalmi szinten a példamutatásban kötelességeik végzését illetően.

*Az eszményi védikus uralkodó
Isten képviselője*

A *Śrīmad-Bhāgavatam* számos uralkodót sorol fel a teremtés történetéből, akik közül a legkiemelkedőbbek személyesen testesítik meg a tökéletes vezető egyéniségét, mentalitását, viselkedését, tetteit. E példák alapján képet alkothatunk az ideális uralkodó személyéről, és megismerhetjük azokat az uralkodókat az univerzum történetében, akik a világ uralkodójaként, Isten képviselőjeként képesek voltak maradéktalanul betölteni társadalmi szerepüket. Találunk közöttük olyanokat személyeket, akik Kṛṣṇa tiszta bhaktái (hívei) voltak,²⁰ például Judhiṣṭhira Mahārāja, Parikṣit Mahārāja, Citraketu király, Satyavrata Mahārāja; és találunk olyan uralkodókat, akik Kṛṣṇa *avatārójaként*²¹ – Rāmacandra, ṛṣabhadeva, Pṛthu Mahārāja –, vagy részleges képviselőjeként – Bharata Mahārāja – uralkodtak.

Az ideális közösségvezető Isten képviselője.²² Ahogyan Kṛṣṇa az univerzum fenn-tartója, úgy a király – akit isteni tulajdonságai alapján ültetnek trónra – a birodalomé. Érdekének egyeznie kell a Legfelsőbb Úr érdekével. Kṛṣṇa azt akarja, hogy minden élőlény kerüljön vissza eredeti lelki helyzetébe, azaz szolgálja Őt és legyen boldog. Ily módon egy király arra törekszik, hogy minden alattvalóját visszavezesse Isten

19 A *Bhagavad-gītāban* Kṛṣṇa kijelenti: *yadā yadā hi dharmasya glānir bhavati bhārata, abhyutthānam adharmaṣya adātmānam sṛjāmy aham; paritrāṇāya sādḥūnām, vināśāya ca duṣkṛtām, dharma-saṁsthāpanārthāya, sambhavāmi yuge yuge* (4.7–8): Bárhol legyen a vallás gyakorlása hanyatlóban, s kerüljön fölényes túlsúlyba a vallástalanság, Kṛṣṇa maga alá száll, hogy felszabadítsa a jámborokat, hogy elpusztítsa a démonokat és hogy helyreállítsa a vallásos elveket. A *Śrīmad-Bhāgavatam*ban olvashatunk Paraśurāmanak, Kṛṣṇa *śaktyāveśa* inkarnációjának történetéről, aki, miután a *kṣatrija* királyok zavart keltettek a társadalomban, huszonegyszer irtotta ki a *kṣatriyák* nemzetségét, s így tehermentesítette a Földet a nemkívánt uralkodóktól.

20 A tiszta *bhakták* olyan emberek, akik megvalósították, hogy ők Kṛṣṇának, az Istenség Legfelsőbb Személyiségének szolgái.

21 Amikor Kṛṣṇa nem lelkivilágbeli eredeti, kétkarú formájában jelenik meg az anyagi világban, hanem valamilyen más formát ölt (akár emberi, akár más alakot), akkor *avatārának* nevezzük.

22 „A király a legkiválóbb ember. Isten képviselője, ezért tetteiért sohasem lehet elítélni, más szóval nem tehet semmi rosszat. A király megparancsolhatja, hogy egy *brāhmaṇa* bűnös fiát akasszák fel, mégsem terheli a *brāhmaṇa*-gyilkosság bűne. Még ha rosszat tesz, akkor sem szabad elítélni. Ha egy orvos hibás gyógykezeléssel megöl egy beteget, az ilyen gyilkost sohasem ítélik halálra. Mit mondhatnánk hát egy olyan kiváló és jámbor királyról, mint Parikṣit Mahārāja? A védikus életforma szerint a királyt úgy nevelték, hogy *rājaṛṣivé* váljon, nagy szentté, annak ellenére, hogy királyként uralkodik. A király az, akinek jó uralkodása lehetővé teszi, hogy az emberek békében és félelem nélkül élhessenek. A *rājaṛṣik* olyan szépen és jámboran uralkodtak birodalmuk fölött, hogy mindenki úgy tisztelte őket, mintha maga az Úr lennének. Ez a Védák utasítása. A királyt *narendrának* is hívják, az emberi lények legjobbjának” (ŚBh. 1.18.41, magyarázat).

birodalmába, ezért úgy kell irányítania őket, hogy végül hazatérhessenek, vissza Istenhez.²³

Az Istent képviselő királynak nincs saját ideológiája vagy személyes érdeke. Nem tesz mást, mint követi a tévedhetetlen Legfelsőbb Személy, valamint az Ő képviselője és meghatalmazottja, a lelki tanítómester utasításait. Így válik lehetővé, hogy az Istennek meghódolt király az egész világ fölött uralkodjon, hiszen elvei csalhatatlanok, és egyetemesen mindenkire alkalmazhatóak. „A világállam eszméje csak abban az esetben valószínűsíthető meg, ha követni tudjuk a tévedhetetlen felsőbb tekintélyt. A tökéletlen emberi lény nem tud olyan ideológiát létrehozni, amely mindenki számára elfogadható lenne. Egyedül a tökéletes és tévedhetetlen tud olyan tervet készíteni, ami mindenhol alkalmazható, és a világon mindenki követni tudja. Az egyén uralkodik, nem pedig a személytelen kormány. Ha az egyén tökéletes, akkor a kormány is tökéletes. Ha az egyén ostoba, akkor a kormány is csak az ostobák gyülekezete. Ez a természet törvénye.”²⁴ Isten képviselőjeként a király tökéletesen tudatában van annak, hogy az ország, amelyet vezet, valójában a Legfelsőbb Úr. A folyókat, az óceánokat, az erdőket, a hegyeket, a növényeket stb. nem az ember teremtette. Isten teremtése mindez, s az élőlény használhatja az Úr tulajdonát az Ő szolgálatában.²⁵ Az ideális uralkodó ily módon nemcsak az emberi lényekért vállal felelősséget, de birodalma összes mozgó és mozdulatlan élőlényéért is.

Hatalma miatt a király mindig befolyásosabb minden más vezetőnél. *Nara-nārāyaṇānak* hívják, ami arra utal, hogy Nārāyaṇa, az Istenség Legfelsőbb Személyisége jelenik meg az emberi társadalomban királyként. Az etikett szerint az alattvalók sohasem bántalmazhatják sem a *brāhmaṇāt*, sem a *ṣṣatriya* királyt. Még ha a király bűnösnek látszik is, az alattvalóknak akkor sem szabad bántaniuk.²⁶

Jelleme, mentalitása

Az ideális uralkodó meghatározott jellemmel, mentalitással bír. Szüntelenül szilárd, odaadó szolgálatot végez Kṛṣṇának, és mindig az Ő elégedettségén medítál, az Ő elégedettsége érdekében cselekszik. A Legfelsőbb Úr szolgálatához való ragaszkodása kifejeződik abban, hogy ismeri és követi a szentírások törvényeit,²⁷ követi Kṛṣṇa idősebb és tapasztaltabb híveit, hallgat lelki tanítómesterére. Uralkodik az elméje és az érzékei fölött. Nem vonzódik az anyagi világ gazdagságához, áldásaihoz és élvezetéhez, annak ellenére, hogy a társadalom

23 ŚBh. 1.4.12, magyarázat.

24 ŚBh. 1.10.3, magyarázat.

25 ŚBh.1.10.5, magyarázat.

26 ŚBh.4.13.23 és magyarázat.

27 A király, az államelnök, az apa és a tanító mindannyian az ártatlan köznép természetes vezetői. Felelősek alárendeltjeikért, ezért jól kell ismerniük a mérvadó erkölcsi és lelki törvénykönyveket (BhG. 3.21, magyarázat).

leggazdagabb embere lévén, mindezek a lehetőségek állandóan körülveszik. Lehet, hogy viselkedésében megjelenik az anyagi boldogság élvezete, de ezt Kṛṣṇa-tudatos közegben teszi.²⁸ Mindez leginkább abban nyilvánul meg, hogy ha él is az anyagi boldogság nyújtotta lehetőségekkel, mégsem ragaszkodik e javakhoz, és szükség esetén mindig kész lemondani róluk.²⁹ Vallásos mentalitásából fakadóan menedéket nyújt a meghódolt lelkek, az idősek, a gyámoltalanok számára. Mindenkit tisztel, és magát a *bhakták* szolgájának tekinti.³⁰ A nőket úgy tiszteli, mint az édesanyját, feleségével úgy bánik, mint teste másik felével. Szigorúan és példamutatóan követi a családi élet szabályozó elveit.³¹ Vendégszerető,³² nemes viselkedésű, és örökké lelki témákról beszél.³³ Mindenkiel egyformán bánik, és minden élőlénynek a javát kívánja. Mindig igaz ügyért harcol. Tökéletesen ismeri a társadalmi etikettet, így mindig hódolatát ajánlja az anyáknak, lelki tanítóinak, és elfogadja barátai és felesége imádatát.

A *Śrīmad-Bhāgavatam* leírása szerint „amikor az anyagi természet hét tulajdona [az öszszanyagi energia, az ego és az érzékkielégítés öt tárgya] rendben van, akkor az anyagi elemek között az élőlény boldog. E hét elem nélkül az ember nem létezhet. Éppen így a királyt is mindig hét elem védelmezi: tanítója (a *svāmī* vagy *guru*), miniszterei, birodalma, erődje, kincstára, királyi törvényei és barátai. Ha ezzel a hét dologgal nincs semmi baj, a király boldog.”³⁴

28 „Svāyambhuva Manu szent király volt. Noha az anyagi élvezetekbe merült, sohasem süllyedt mélyre, a legalantasabb életformába, mert az anyagi boldogságot mindig Kṛṣṇa-tudatos atmoszférában élvezte” (ŚBh. 3.22.34).

29 Rantideva király például, kṣatriya létére soha nem evett húst. Állandó lemondásban élt családjával együtt, mert mindig mindenkit megvendégtelt, a *brāhmaṇákat* éppúgy, mint a *śūdrákat* és a *caṇḍálákat*. (ŚBh. kilencedik ének).

30 A védikus illemszabályok szerint a király azonnal felajánlotta trónusát, ha egy *bhakta* ellátogatott hozzá a palotájába (ŚBh. 4.16.17, magyarázat).

31 A családosoknak kora reggel kell felkelniük, s miután megfürödtek, fel kell ajánlaniuk tiszteletüket az otthoni *mūrtiknak* imákkal, tüzelő felajánlásával az áldozati tűzben, majd földet, tehenet, gabonát, aranyat kell adományozniuk a *brāhmaṇáknak*, s végül illendően fél kell ajánlaniuk tiszteletüket és hódolatukat az idősebbeknek. Nem lehet jó ember pusztán elméleti tudásával az, aki nem áll készen arra, hogy kövesse a *sāstrákban* előírt rendelkezéseket (ŚBh. 1.13.31, magyarázat).

32 Judhiṣṭhira király abban is gyakorlott volt, hogyan kell valakit fogadni, még családtagjai esetében is. Vidurát rokonai meleg fogadtatásban részesítették, megölelték és tiszteletüket ajánlották neki. Judhiṣṭhira Mahārāja ezután fürdőt és ízletes vacsorát rendelt el Vidura számára, s pihenhetett is eleget. Pihenője után kényelmes ülőhellyel kínálták, majd a király beszélni kezdett neki arról, mi minden történt a családban és egyébként. Így kell fogadni egy szeretett barátot, de még egy ellenséget is. Az indiai erkölcsi tanítások szerint az embernek még az ellenségét is úgy kell fogadnia otthonában, hogy az ne érezzen egy parányi félelmet sem. Az ember mindig fél az ellenségétől, de ez nem történhet meg, amikor ellensége az otthonában fogadja őt. Ez azt jelenti, hogy azzal, akit az otthonunkban fogadunk, úgy kell bánni, mint egy rokonnal, egy olyan családtagról nem is beszélve, mint Vidura, aki a család minden tagjának jóakarója volt (ŚBh. 1.13.7, magyarázat).

33 Rahūgaṇa királyról például megemlíti a Śrīmad-Bhāgavatam ötödik éneke, hogy nagy hite volt az Abszolút Igazságról szóló beszélgetésekben.

34 ŚBh. 6.14.17 és a magyarázat.

Tulajdonságai

Az ideális uralkodó legfontosabb tulajdonságai a következők: felszabadult (mentes a három anyagi kötőerő hatásától), tiszta *bhakta*, vallásos, szentéletű,³⁵ alázatos, kegyes, igazságos, erkölcsös, megbízható, felelősségteljes, becsületes, realista, megfontolt, pártatlan, híres, dicsőséges, hősies, bátor, ellenállhatatlan, legyőzhetetlen, kiegyensúlyozott, rendíthetetlen, jámbor, béketűrő, türelmes, nagylelkű, lelkiismeretes, mentes a kétszínűségtől, bölcs, intelligens, erős³⁶ és szép. Rendkívül gazdag és bőkezű. Minden fenség birtokosa, minden misztikus erő ura. Minden alattvalója igazi apja.³⁷

Kötelessége

Az ideális uralkodó kötelességei egyenesen következnek az isteni képviselő felelősségéből. „A király feladata az, hogy a társadalmi, politikai, gazdasági és lelki felemelkedés minden szempontjából gondoskodjon alattvalói jólétéről. A királynak tudnia kell, hogy az emberi élet célja az anyagi feltételek börtönébe zárt lélek felszabadítása, ezért kötelessége gondoskodni arról, hogy alattvalói elérjék a tökéletesség legmagasabb szintjét”.³⁸ Egy királyt többek között az adományozás, az áldozatok (*yajñák*) végrehajtása és a meghódoltak védelmezése tesz híressé. Az uralkodó (a kormány) legfontosabb kötelessége, hogy a védikuszentírások előírásai szerint áldozatokat mutasson be.³⁹ Az áldozatok bemutatása azt a célt szolgálja, hogy legyen elég eső, amely a földet táplálja, s amely ily módon bőséges termést biztosít a birodalom lakói számára.⁴⁰

35 Khatvāṅga Mahārāját szent királynak nevezi a *Śrīmad-Bhāgavatam*, mert még az államvezetés felelősségével a vállán sem feledkezett meg az élet legfőbb kötelességéről. Ilyen volt a többi *rājaṛsi* (szent király) is, például Judhiṣṭhira Mahārāja és Parīkṣit Mahārāja. Mindannyian példamutató személyiségek voltak abban a tekintetben, hogy mindig készen álltak elsődleges kötelességük végzésére (ŚBh. 2.1.13, magyarázat).

36 A *Śrīmad-Bhāgavatam* jellemzése szerint Parīkṣit király például „olyan erős volt, akár egy tigris” (1.18.8).

37 „Dhruva Mahārāja isteni természettel rendelkezett: tisztelettel bánt a Legfelsőbb Úr *bhaktáival*, kedves volt a szegényekhez és az ártatlanokhoz, s védelmezte a vallásos elveket. E tulajdonságai alapján minden alattvalója igazi apjának tartották” (ŚBh. 4.12.12).

38 ŚBh. 1.9.49, magyarázat.

39 A királyok általában kétfajta áldozatot mutattak be. Trónra kerülésük alkalmával az ún. *rājasūya*-áldozatot, uralkodásuk alatt pedig – akár több tucatszor is – az ún. *aśvamedha*- (ló-) áldozatot, a félistenek elégedettsége érdekében.

40 Ezekhez a ceremóniákhoz több millió dollárnak megfelelő kincsrre volt szükség, s végrehajtásuk egy jelentéktelen király számára nem volt éppenséggel könnyű dolog. Egy ilyen áldozati ceremónia bemutatása – mivel túlságosan költséges és a jelen körülmények között rendkívül nehéz végrehajtani – lehetetlen e Kali-korban, s emellett senki sem tud gondoskodni a képzett papokról, akik bemutatathatnák a szertartást” (ŚBh. 1.9.41, magyarázat).

A *kṣatriya* király büszke arra, ha védelmet nyújthat a meghódolt lelkeknek. „Ahogy az apa és az anya gyermekeik barátai és eltartói, ahogy a szemhéj a szem védelmezője, ahogy a férj a feleség eltartója és gyámolítója, ahogy a családos ember a koldusok fenn tartója és oltalmazója, és ahogy a bölcs a tudatlan barátja, úgy a király minden alattvalójának a védelmezője és éltetője. A fák szintén a király alattvalói, ezért nekik is védelmet kell nyújtania.”⁴¹ A királynak ezt a viselkedését *īśvara-bhavának* nevezik, vagyis valódi hatalomnak, amellyel védelmet biztosít az igaz ügyben. A *Bhagavad-gītāban* Kṛṣṇa azt az utasítást adja az élőlényeknek, hogy hódoljanak meg Neki, s Ő cserében megígéri, hogy mindig megvédelmezi őket. Az Úr mindenható, s hű adott szavához, ezért soha nem hagyja védelem nélkül *bhaktáit*. A királynak, mivel ő Kṛṣṇa képviselője, úgy kell viselkednie, hogy mindenáron megvédelmezze a rábízottakat.⁴²

A társadalom vezetőjének kötelessége megvédeni azokat, akik betartják az állam vallásos elveken alapuló törvényeit.⁴³ Az uralkodó nemcsak az emberek, de birodalmában minden élőlény számára a legfőbb menedék.⁴⁴ A földön számtalan faj él, a vízi lényektől egészen a tökéletes emberi lényekig, s mindannyiukat *prajānak*⁴⁵ nevezik. A király képviseli az összes élőlényt, a vízi élőlényeket, a növényeket, a fákat, a hullőket, a madarakat, a többi állatot és az embert. Mindegyikük szerves része a Legfelsőbb Úrnak (Bhg. 14.4), s a királynak mint a Legfelsőbb Úr képviselőjének kötelessége, hogy megfelelő védelmet nyújtson mindegyikük számára.⁴⁶ A védelem magában foglalja a királynak azt a felelősségét is, hogy minden alattvalója végrehajtsa a közössége számára előírt kötelességeket; hogy mindenki tökéletesen eleget tegyen annak a feladatnak, amely az adott társadalmi csoportban, a *varṇákban* és az *āśramákban* rá hárul.⁴⁷

41 ŚBh. 6.4.12.

42 ŚBh. 1.12.20, magyarázat.

43 A király védelmező energiájáról azt tartják, hogy az a Legfelsőbb Úr energiája. A *Bhagavad-gītāban* (4.8) az Úr azt mondja: *paritrāṇāya sādḥunām vināśāya ca duṣkṛtām*. Azért száll alá, hogy megvédelmezze a jámborokat és elpusztítsa a gonoszokat. Ezért az az energia, amellyel valaki a jámborokat védelmezi, valamint elpusztítja a démonokat és a nemkívánatos elemeket, közvetlenül a Legfelsőbb Úr energiája (ŚBh. 3.21.50, magyarázat).

44 Śibi Mahārāja mint a meghódolt lelkek védelmezője vált híressé. Indra, a mennyek királya egyszer egy galambra vadászó madár (sas) alakját vette föl, Agni pedig, a tűzisten, galambként jelent meg. A galamb, miközben a sas üldözte, Śibi Mahārāja ölében keresett menedéket, ám a vadászó sas vissza akarta szerezni a galambot a királytól. A király arra kérte a madarat, hogy ne ölje meg a galambot, s másféle húst akart neki adni, hogy azt egye inkább. A sas először visszautasította a király ajánlatát, de később megegyeztek abban, hogy elfogad a galamb súlyának megfelelő húst a király testéből. A király elkezdte levágni a húsát a testéről, hogy lemérjen annyit, amennyi a galamb súlya, de a misztikus galamb mindig nehezebbnek bizonyult. Ekkor a király maga állt a mérlegre, hogy kiegyensúlyozza a galamb súlyát. A félistenek nagyon elégedettek voltak vele. A mennyek királya és a tűzisten felfedték kilétüket, s megáldották a királyt. Śibi Mahārāját Devarṣi Nārada is dicsőítette nagyszerű tetteiért mások védelmezése terén (ŚBh. 1.12.20, magyarázat).

45 A '*prajāḥ*' szó jelentése: „az, aki megszületett”.

46 ŚBh. 1.12.4, magyarázat.

47 ŚBh. 4.21.7, magyarázat.

A védelem magában foglalja a büntetés kötelezettségét is. A büntetés a gonosztevőkre, tolvajokra, vallástalanokra vonatkozik, akik ellenszegülnek az isteni törvényeknek, és veszélyeztetik a társadalom békéjét. Azzal, hogy megbünteti őket, a király arra tanítja alattvalóit, hogy engedelmeskedjenek az állam törvényeinek. Sőt, ha egy király vagy egy állam kormánya megöl egy gyilkost, ez az ölés a gyilkos hasznára válik, mivel így megtisztulhat minden bűnös visszahatástól.⁴⁸ Az államfő vagy a király felelős azért, ha hagyja, hogy az emberek bűnöket kövessenek el a tiltott szexuális élet, az alkohol- és kábítószerfogyasztás, a húsevés és a szerencsejáték által, s mivel főlegesen adóztatja őket, szenvednie kell bűnös életük sorozatos visszahatásai miatt.⁴⁹

Az adományozás ugyancsak a király legfőbb kötelességei közé tartozik. A *brāhmaṇáknak*, akik a szentírásokban való tökéletes jártasságukkal segítik az uralkodót az áldozatok végrehajtásában és a kormányzásban, mindig gazdag adományban kell részesülniük. Az adomány lehet föld, falu, arany, ékszer, ruha, tehén, ló, elefánt, gabona.⁵⁰

A *brāhmaṇák* bőkezű megajándékozása a bráhmaikus kultúra tiszteletének a jele. A *varṇāśrama-dharmán* alapuló bráhmaikus kultúra meghatározott kapcsolatot feltételez a társadalmi rendek, így a *brāhmaṇák* és *ṣatriyák* rendje között is. Ezt a kölcsönös kapcsolatot *bhakti-karyának* nevezik. A királyi rend megvédi a *brāhmaṇákat*, hogy azok elősegítsék a társadalom lelki fejlődését, a *brāhmaṇák* pedig értékes útmutatást adnak a királyi rendnek arra vonatkozóan, hogyan emelkedhet az állam valamennyi polgárával együtt fokozatosan a lelki tökéletesség szintjére.⁵¹

Amikor az egész világon királyság volt, a királyt a *brāhmaṇák* és a szentek tanácsa irányította. A király, az állam vezetője kötelességeit a *brāhmaṇák* szolgáljaként látta el. Ő és a *brāhmaṇák* nem voltak diktátorok, s az ország tulajdonosainak sem tartották magukat. A királyok szintén jól ismerték a védikus írásokat, így ismerték a *Śrī Īśopaniṣad* utasítását is: *īśāvāsyam idaṁ sarvaṁ* – minden, ami létezik, az Istenség Legfelsőbb Személyiségének a tulajdona.⁵²

A *brāhmaṇák* tisztelete a védikus civilizáció etikettjében is kifejeződik. Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura ezzel kapcsolatban elmondja, hogy amikor egy elnök vagy egy király a trónján ül, nem kell tisztelete tanújelét adnia mindenki előtt, aki a

48 ŚBh. 4.11.5, magyarázat. Azok az emberek, akiket a király a szemet szemért, fogat fogért elv alapján büntet meg, olyannyira megtisztulnak minden bűnűktől, hogy még arra is alkalmassá válhatnak, hogy eljussanak a mennyei bolygókra (ŚBh. 1.7.37, magyarázat).

49 ŚBh. 4.20.21, magyarázat.

50 Rāmacandra az egész birodalmát felajánlotta az áldozatot bemutató *brāhmaṇák* számára (ŚBh. 9.ének).

51 ŚBh. 3.21.56, magyarázat.

52 ŚBh. 4.22.45, magyarázat.

trónterembe lép, de olyan feljebbvalóinak, mint a lelki tanítómester, a *brāhmaṇák* és a *vaiṣṇavák*, fel kell ajánlania a hódolatát.⁵³

Államvezetése

Az ideális uralkodó államvezetési gyakorlata a bráhmanikus kultúrán alapszik. Ennek értelmében a *varṇāśrama*-társadalom irányítása kizárólag vallásos elvekre épül, abból a célból, hogy elősegítse a társadalom tagjainak lelki fejlődését, és hogy életük végén hazatérhessenek, vissza Istenhez. „Ha a király gondoskodik róla, hogy mindenki az Istenség Legfelsőbb Személyiségét, a kozmikus megnyilvánulás eredeti okát és a mindenkiben jelen lévő Felsőlelket imádjja, az Úr elégedett lesz” – jelentik ki a Bhṛgu vezette bölcsek a *Śrīmad-Bhāgavatamban*.⁵⁴ Śrīla Prabhupāda a vershez fűzött magyarázatában hozzát teszi, hogy „a kormánynak valóban kötelessége ügyelni arra, hogy az emberek és az államvezetés tetteikkel elégedetté tegyék az Istenség Legfelsőbb Személyiségét. Senki sem lehet boldog, ha a kormány vagy az emberek nem tudnak Bhagavānról, az Istenség Legfelsőbb Személyiségéről, a kozmikus megnyilvánulás eredeti okáról, vagy ha nem ismerik a *bhūta-bhāvanāt*, aki nem más, mint a *viśvātmā*, azaz a Felsőlélek, mindenki lelkének lelke. Mindebből az következik, hogy odaadó szolgálat nélkül sem a polgárok, sem a kormány nem lehet boldog, semmilyen értelemben.”⁵⁵

A király úgy védelmezze az állampolgárokat, ahogy egy apa védelmezi a gyermekeit. Szigorúan a vallásos elvek szerint uralkodjon (*dharmāvekṣamāṇa*) alattvalóin. Az állam vezetőjének kötelessége gondoskodni arról, hogy a polgárok szigorúan betartsák a vallásos elveket. A védikus vallásos elvek a *varṇāśrama-dharmával*, a négy *varṇa* és a négy *āśrama* kötelességeivel kezdődnek.⁵⁶ Az Úr ṛṣabhadeva mindezt a következőképpen foglalta össze fia számára: „Egy apának, aki fiait neveli, egy lelki tanítómesternek, aki tanítványait oktatja, vagy egy királynak, aki népét tanítja, úgy kell tanítania őket, ahogyan Én tanácsoltam. Sohasem szabad haragosnak lennie, és nem szabad abbahagynia tanítványai, fiai vagy alattvalói tanítását még akkor sem, ha azok néha képtelenek követni utasításait. A jámbor és bűnös tettekbe merülő tudatlan embereknek mindenképpen odaadó szolgálatot kell végezniük, s el kell kerülniük a gyümölcsöző cselekedeteket. Mi haszna, ha valaki transzcendentális látását veszített tanítványát, fiát

53 Erre sok példa van. Amikor az Úr Kṛṣṇa a trónján ült, és Nārada Muni belépett a terembe, még maga az Úr Kṛṣṇa is azonnal felállt rangosabb embereivel és minisztereivel együtt, hogy tiszteletteljes hódolatát ajánlja Nāradának. Nārada Muni tisztában volt azzal, hogy Kṛṣṇa az Istenség Legfelsőbb Személyisége, Kṛṣṇa pedig tudta, hogy Nārada a *bhaktája*, de annak ellenére, hogy Kṛṣṇa a Legfelsőbb Úr, Nārada pedig a híve, az Úr követte a vallási etikettet. Nārada *brahmacārī* volt, *brāhmaṇa* és nagy *bhakta*, ezért még Kṛṣṇa is, aki a király szerepét töltötte be, tiszteletteljes hódolatát ajánlotta neki (ŚBh. 6.7.13, magyarázat).

54 ŚBh. 4.14.19.

55 ŚBh. 4.14.19, magyarázat.

56 ŚBh. 5.2.1, magyarázat.

vagy alattvalóját a *karma* tetteinek börtönébe veti? Olyan ez, mintha egy vak embert a sötét kúthoz vezetne, és hagyná, hogy beleessen.”⁵⁷

Ebben a társadalomban a király csak kötelességből uralkodik, szigorúan követi és betartatja a vallásos előírásokon alapuló törvényeket.⁵⁸ A társadalom irányításában tartózkodik a saját, személyes ideológiáktól, és attól, hogy kizsákmányolja alattvalóit és a saját érzékkielégítése érdekében kihasználja őket.

A fenti tulajdonságokkal rendelkező uralkodó számára a legtokéletesebb kormányzási forma a monarchia.⁵⁹ A király mellett egy kiváló bölcsekből, elsőrendű *brāhmaṇákból* álló tanácsadó testület működik.⁶⁰ A testület tagjai *sama-darśik*, azaz egyenlően bánnak mindenkivel, az állatokkal és az emberekkel egyaránt. Önmegvalósítottak, így jól tudják, hogyan lehet minden élőlény boldog a birodalomban. E *brāhmaṇák* a szó valódi értelmében filozófusok, és jól tudják, mi az emberi élet küldetése. E kötelességeinek eleget téve a tanácsadó testület helyes útmutatással szolgál, s a király mint felelős vezető, az állam boldogulása érdekében hűen követi tanácsait.⁶¹ Az ilyen jellegű együttműködés kizárja a vezető diktatori hatalmát.

Az állam kormányzása nem más, mint a király hatalmának megnyilvánulása. Az államirányítás különféle részlegei mind más és másféle hatalmát képviseli, ám mindegyikük teljes mértékben a király döntésének van alárendelve.⁶² Ennek szellemében

57 ŚBh. 5.5.15.

58 „A királynak vagy a kormány vezetőjének példát kell mutatnia azzal, hogy vallásos életet él. Ahogyan azt a *Bhagavad-gītā* is elmondja, a vallás az Istenség Legfelsőbb Személyiségének imádatát jelenti. Nem szabad pusztán a külsőségekben vallásos életet élnünk: tökéletes odaadó szolgálatot kell végeznünk szavainkkal, elménkkel, testünkkel és jó intelligenciánkkal. Ha a király vagy a kormány vezetője ezt teszi, nemcsak ő fog megszabadulni a természet anyagi kötőerőinek szennyeződésétől, de az emberek is, és lassanként mindannyian felemelkedhetnek Isten országába, hazatérhetnek, vissza Istenhez. Ezek az utasítások összegzik, hogyan kell uralkodnia a kormány vezetőjének, s hogyan lehet boldog nemcsak jelenlegi, de a halála utáni életben is” (ŚBh. 4.14.15, magyarázat).

59 Pṛthu Mahārāja uralkodását jellemezve ugyanakkor Śrīla Prabhupāda megjegyzi, hogy „minden államfőnek követnie kell Pṛthu Mahārāja példáját a birodalma feletti uralkodás tekintetében. Függetlenül attól, hogy az állam élén király vagy elnök áll, hogy a kormányzat monarchikus vagy demokratikus, e folyamat olyannyira tökéletes, hogy követésével mindenki boldog lesz, s mindenki nagyon könnyen végezheti majd az Istenség Legfelsőbb Személyisége odaadó szolgálatát” (ŚBh. 4.21.9, magyarázat).

60 Parikṣit Mahārāja tanácsadói nem fogadtak el fizetséget szolgálatukért – nem is volt szükségük erre. Így az államnak nem kellett költenie arra, hogy jó tanácsot kapjon (ŚBh. 1.16.3, magyarázat).

61 ŚBh. 1.16.3, magyarázat.

62 Śrīla Prabhupāda a király kormányzását Kṛṣṇa uralkodásával állítja párhuzamba: „Senki se várja azonban, hogy a király személyesen legyen jelen az államvezetés különféle osztályain. Ez egy nyers példa, ám ehhez hasonlóan minden, amit az anyagi és a lelki világban látunk és létezik, az Istenség Legfelsőbb Személyiségének energiáján nyugszik. A teremtés az Ő különféle energiáinak szétáradásával történik, és ahogyan a *Bhagavad-gītā* is megmagyarázza, *viṣṭabhyāham idaṁ kṛtsnam*: Ő mindenhová kiterjed, mindenütt jelen van személyes képviselői, különféle energiáinak kiterjedései révén” (BhG. 9.4, magyarázat).

az uralkodó gondosan megválogatja a kormány tagjait, de nem szavazás útján. A minisztereket, katonai hadvezéreket alapos vizsgálat után, alkalmasságuk alapján választja ki.⁶³ A király gyakran kormányozza birodalmát testvéreivel, amint azt Judhiṣṭhira Mahārāja példája is mutatja: „Judhiṣṭhira Mahārāja öccsei miniszterekként és a birodalom vezéreként tevékenykedtek, s a király példásan vallásos fivérei között teljes volt az együttműködés.”⁶⁴

Ha egy ország fölött jó király uralkodik, a birodalom mindent megad, ami az élethez kell. Ha azonban rossz az uralkodó, az emberekre nélkülözés vár. „Ez a *kāmadhuk* szó jelentése. A Śrīmad-Bhāgavatamban egy másik helyen (1.10.4) az áll: *kāmam vavarṣa parjanyaḥ sarva-kāma-dughā mahī*. »Judhiṣṭhira Mahārāja uralkodásának idején a felhők épp annyi esőt adtak, amennyire az embereknek szükségük volt, s a föld bőségesen megtermett mindent, igényeik szerint.« Magunk is tapasztalhatjuk, hogy vannak olyan évszakok, amikor az esőnek köszönhetően bőséges a termés, más évszakokban pedig nélkülözünk. Nem áll hatalmunkban irányítani a föld termékenységét, mert az természetszerűleg teljesen az Istenség Legfelsőbb Személyiségének irányítása alatt áll. A föld az Úr parancsára ad elegendő vagy kevés termést. Ha egy jámbor király a *śāstra* utasításai szerint uralkodik a földön, akkor természetes, hogy lesz rendszeres eső és elegendő termés, hogy mindenki megkaphassa, amire szüksége van. A kizsákmányolás nem jöhet szóba, mert mindenkinek mindenből jut elegendő, s a feketepiac és a többi becstelen tevékenység is automatikusan meg fog szűnni. Ha valaki csupán uralkodik a földön, az nem oldja meg az emberiség problémáit. A vezetőnek lelki képességekkel kell rendelkeznie.”⁶⁵ Ha a király és alattvalói engedelmességek az Úrnak, akkor szabályosan érkezik az eső, s ettől a föld a legkülönfélébb terményekkel látja el a népeket. A szabályozott eső nemcsak a gabona és a gyümölcsök bőséges termését segíti elő, de a csillagok állásának hatásával együtt az értékes drágakövek és igazgyöngyök kialakulásának is kedvez. A gabonafélék és a zöldségek gazdag táplálékot nyújtanak embernek és állatnak egyaránt, s a tehenek elegendő tejet adnak, hogy bőséges energiával és életerővel lássák el az embereket.⁶⁶ Parikṣit király uralkodásával kapcsolatban Śrīla Prabhupāda megjegyzi, hogy „az emberek boldogsága a bőséges termésnek volt köszönhető, a tengernyi gabonának, gyümölcsnek, tejnek, gyógyfűnek, drágakőnek, ásványkincsnek és minden egyébnek, amire az embereknek szüksége van. Nem volt ré-

63 ŚBh. 1.9.27, magyarázat. Śrīla Prabhupāda később a következőképpen ír a védikus korok uralkodójának kormánytagokra vonatkozó felelősségéről: „A király volt a legfelsőbb végrehajtó, s ha rajtakapott egy minisztert, aki úgy lopott, mint a tolvajok és a csavargók, azonnal kivégeztette vagy elbocsátotta a szolgálatból. Ahogy a királynak kötelessége volt megölni a tolvajokat és a gonosztevőket, úgy az is kötelessége volt, hogy azonnal megölje a kormányban szolgáló becstelen minisztereket. Ilyen szigorú rendfenntartás mellett egy király kiválóan vezetheti az országot, s alattvalói nagyon boldogok lehetnek, hogy ilyen királyuk van” (ŚBh. 4.14.17, magyarázat).

64 ŚBh. 1.10.3, magyarázat.

65 ŚBh. 6.14.10, magyarázat.

66 ŚBh. 1.10.4, magyarázat.

szük még testi szenvedésben sem, elméjüknek semmi sem okozott aggodalmat, és sem természeti csapások, sem más élőlények nem zavarták meg őket. Mivel mindenki, minden tekintetben boldog volt, nem volt sehol sem harag. [...] Mindenkit arra neveltek, hogy az élet legfőbb célját kell elérnie, ezért az emberek kellőképpen felvilágosultak voltak ahhoz, hogy ne vitatkozzanak jelentéktelen dolgokon.”⁶⁷ Hasonlóképpen, Prthu király minden alattvalóját arra biztatta, végezzék el az áldozati szertartásokat annak érdekében, hogy ne sújtsa őket éhínség vagy nyomorúság.⁶⁸

A király az állam kincstárát az adókból és büntetésekből tölti fel. A királynak joga van ahhoz, hogy elvegye alattvalói termésének egynegyedét, s joga van ahhoz is, hogy az összegyűjtött vagyon egynegyedét követelje.⁶⁹ Az ideális uralkodó nem saját érzékielégítése céljából gyűjti be az adót.⁷⁰ Az állampolgároktól beszedett adókat a védikus írások utasításait követve hatalmas áldozatok végzésére kell fordítania.⁷¹ A Śrīmad-Bhāgavatam ezen felül kijelenti, hogy „ha a király megvédi a polgárokat a rosszindulatú miniszterektől, a tolvajoktól és a gonosztevőktől, jámbor tettei miatt elfogadhatja alattvalóinak adóit.”⁷² Más szóval az adóztató király vagy kormány csak akkor szedhet adót a polgároktól, ha képes védelmet nyújtani nekik a tolvajok és szélhámosok ellen.

Az adószedés másik fontos célja az inséges időkre való tartalékképzés. „Ahogy a napisten nyolc hónapon át párologtatja a vizet, majd az esős évszakban bőségesen visszaadja, úgy hajtja be adóit alattvalóitól a király is, hogy szükség esetén visszaadja nekik a pénzt.”⁷³ Amikor szükség van rá – például éhínség vagy árvíz esetén –, az adó formájában összegyűlt jövedelmet szét kell osztani az emberek között.⁷⁴ Jól szemlélteti ezt az idézett versben a nap példája. A nap millió és millió mérföldre van a Földtől, és noha valójában nem ér a Földhöz, szerte a bolygón szárazföldet biztosít azáltal, hogy elpárologtatja a vizet az óceánokból és a tengerekből, az esős évszak során pedig csapadékkal teszi termékenyvé ezt a földet.⁷⁵

67 ŚBh. 1.15.38, magyarázat.

68 ŚBh. 4.16.5, magyarázat.

69 A védikus kor adószedő gyakorlatáról Śrīla Prabhupāda elmondja, hogy „emiatt senki sem neheztelhet rá [a királyra], hiszen a jámbor királynak és a vallási harmóniának köszönhetően elegendő természeti kincs – gabona, gyümölcs, selyem, gyapjú, tej, drágakő, ásványkincs – állt az emberek rendelkezésére, s ezért anyagi szempontból nem volt boldogtalan ember (ŚBh. 1.9.27, magyarázat).

70 A nagy királyságok szerte a világon elbuknak, amióta a királyok az állampolgároktól beszedett adót saját önös élvezetükre használják (ŚBh. 4.12.10, magyarázat).

71 ŚBh. 4.12.10, magyarázat.

72 ŚBh. 4.14.17.

73 ŚBh. 4.16.6.

74 Az adókból befolyt összeg sohasem arra szolgál, hogy azt magas fizetések és egyéb járadékok formájában a kormányhivatalnokok között osszák szét.

75 ŚBh. 4.16.6, magyarázat.

A kincstárkezelés fontos kritériuma a bizalmasság. A királynak titokban kell tartania, mennyi vagyon áll a kincstárban, hogy azután a pénzt hasznos célokra költhesse.⁷⁶

A király jó uralkodásának köszönhetően az emberek mindent megkapnak, amire szükségük van. Az elégedett polgárok sohasem láznak a király ellen, így nincs szükség arra, hogy megváltoztassák a monarchia rendjét.⁷⁷ A bráhmanikus kultúra társadalmi kapcsolatrendszerében az alattvalók királyukkal szembeni tiszteletét jól illusztrálja Pṛthu Mahārāja esete: „Ahogy a király belépett a városkapun, a város népe áldásos ajándékokkal, lámpákkal, virágokkal, joghurttal fogadta őt. Emellett csodaszép hajadon leányok is jöttek elé, akiket tengernyi ékszer borított, többnyire fülbevalók, melyek minduntalan egymáshoz ütődtek. Amint belépett a palotába, kagylókürtök és üstdobok szólaltak meg, a papok védikus mantarákat énekeltek, a dalnokok pedig imákat zengtek. Ám az ünneplés, melyet a fogadására rendeztek, cseppet sem befolyásolta a királyt.⁷⁸ A város rangos polgárai és az egyszerű emberek mind nagyon szívélyesen fogadták a királyt, s viszonzásul ő is megáldotta őket azzal, amire vágytak.”⁷⁹ Egy lelkiismeretes királyhoz alattvalói bármikor elmehettek. A rangos és az egyszerű emberek általában mind vágnak arra, hogy láthassák a királyt, és megkapják áldását. Egy olyan monarchiában, amely felelősséget vállal az emberekért, az alattvalók esetleges panaszaikkal egyenesen a királyhoz mehetnek azonnali elégtételért.⁸⁰

Az államvezetés etikettjének fontos részét képezi az utódlás. Idős korában, amikor legidősebb fiát megfelelő képzésben részesítette, a király átadja a trónt és az uralkodói kötelességeket. Lemondása életmódjában is gyökeres változást idéz elő: megválik a világi ügyektől, felhagy családos életével, és önként visszavonul egy csendes, háborítatlan helyre – általában erdőbe –, ahol az Istenség Személyiségének szolgálatán meditálva készül fel következő életére és gyakorolja az önmegvalósítás elveit.⁸¹

76 ŚBh. 4.16.10, magyarázat.

A Kali-yugában azonban a király vagy a kormány kincstárát nem védelmezik megfelelően, s a pénzforgalom egyetlen eszköze a papírból készült bankjegy. Ennek következtében válság idején a kormány mesterségesen inflációt idéz elő, amikor pusztá papirokat nyomtat, s az árucikkek árát ekképpen megemelve bizonytalanná teszi az emberek helyzetét (ŚBh. 4.16.10, magyarázat).

77 ŚBh. 1.16.3, magyarázat.

78 Azt mondják, hogy a gazdag és nagyhatalmú, kiváló személyiségek sohasem lesznek büszkék. Ezt azzal a példával illusztrálják, hogy az a fa, amely gyümölcsrel és virágokkal van teli, nem áll egyenesen a büszkeségtől, hanem meghajlik, hogy kifejezze alázatosságát. Ez mutatja a nagy személyiségek csodálatos jellemét (ŚBh. 4.21.5, magyarázat).

79 ŚBh. 4.21.4–6.

80 ŚBh. 4.21.6, magyarázat.

81 Vö. Judhiṣṭhira Mahārāja (ŚBh. 1.15.39, magyarázat); Uttānapāda király (ŚBh. 4.9.67 és 4.10.1, magyarázat).

Az ideális uralkodó az államirányítási kötelezettségek mellett figyelmet fordít arra is, hogy királysága idővel megfelelő utód kezébe kerüljön. A jelöltnek, hogy maga is tökéletes vezetővé váljon, megfelelő képzésben kell részesülnie, alapos nevelést kell kapnia a harci szellem, a műveltség és az odaadó szolgálat terén.⁸² A képzés nem ér véget a felkészülési időszakban. A király, trónra kerülve is gondot fordít arra, hogy hiteles tanítóktól halljon folyamatosan, annak érdekében, hogy elméjét továbbra is képes legyen Kṛṣṇára rögzíteni.⁸³

„A királyokat úgy kell nevelni, hogy szentté váljanak, így ezek az uralkodók – akik mindannyian megfelelő oktatásban részesültek – alattvalóik jólétén kívül semmi mással nem törődtek.”⁸⁴

4. Kṛṣṇa mint király

A *Śrīmad-Bhāgavatam* két olyan töténe-tről is beszámol, amelyben Kṛṣṇa, teljes értékű kiterjedésében királyként mutatta be kedvteléseit⁸⁵ az anyagi világban. Śukadeva Gosvāmī, a Bhāgavatam elbeszélője elmondja, hogy amikor az Istenség Legfelsőbb Személyisége alászáll az anyagi univerzumba, személyes példájával azokat az alapelveket is bemutatja, amelyeket követve az ember elérheti az élet végső célját.⁸⁶ Rāmacandra történetéről a Bhāgavatam kilencedik éneke beszél összefoglalóan, mely bővebb formában a *Rāmāyaṇa* című epikus mű révén vált közismertté, Vālmiki elbeszélésében. Kṛṣṇa dvārakāi királyságáról a Bhāgavatam tizedik éneke és a *Mahābhārata* című *itihāsa*⁸⁷ tudósít.

82 ŚBh. 1.18.43, magyarázat.

83 SB 2.4.1 magyarázat. Például: Az emberiség első uralkodóját, Svāyambhuva Manut apja, Brahmā, valamint Kardama Muni képezte. Judhiṣṭhira Mahārāját Bhīṣmadéva tanította a *dharma* szerint végzett kötelességekről, Parikṣit Mahārāját pedig Judhiṣṭhira Mahārāja és Kṛpācārya oktatta. Bali Mahārāja lelki tanítómestere Śukrācārya volt. Dhruva Mahārāját nagyapja, Svāyambhuva Manu tanította az anyagi teremtésről és a Legfelsőbb Úr imádatáról, lelki tanítómestere pedig maga Nārada Muni volt. Pṛthu királyt Sanat-kumāra, Brahmā és az Úr Viṣṇu is tanította.

84 ŚBh. 4.9.65, magyarázat.

85 Kṛṣṇa anyagvilágbeli cselekedeteit kedvteléseknek nevezik, mivel az Úr saját akaratából és saját, illetve *bhaktái* örömeire jelenik meg az anyagi univerzumban.

86 Kṛṣṇa, az Istenség Legfelsőbb Személyisége, 2. kötet. BBT, 2004. pp. 187–188.

87 Az *itihāsa* a *purāṇák* elbeszélő műfajú, irodalmi változata.

Kṛṣṇa mint Rāmacandra a Nap-dinasztiában jelent meg a Tretā-yuga idején, Daśaratha király fiaként. Jog szerinti trónörökös volt bár, de eleget tett apja kérésének,⁸⁸ s a trónt átadta Bharata nevű öccsének. Ő maga feleségével, Sītával, és Lakṣmaṇa nevű öccsével tizennégy évre erdei száműzetésbe vonult. A korábban említett elvnek megfelelően, mely szerint Isten anyagi világbeli megjelenése mindig együtt jár a Földnek terhet jelentő démonok elpusztításával, e száműzetés időszakában Rāmacandra elpusztította a legnagyobb démont, Rāvaṇát, Rāvaṇa több társával együtt. Ezután vonult be a birodalom fővárosába, Ayodhyāba, ahol Bharata átadta trónját jogos tulajdonosának:

„Az Úr Rāmacandrának örömet okozott az Úr Bharata teljes meghódolása és engedelmsége, ezért elfogadta a birodalom trónját. Pontosan úgy viselte gondját alattvalóinak, mint egy apa, ők pedig, akik teljesen elmerültek *varṇájuk* és *āśramájuk* szerinti kötelességeik végzésében, atyjukként tekintettek Rá.”⁸⁹

A védikus irodalomban *rāma-rāja* néven vált ismertté az az államforma, amely Rāmacandra birodalmát jellemezte. Apaként viselte gondját alattvalóinak, megfelelően gondoskodott arról, hogy a polgárok *varṇájuk* és *āśramájuk* szerint élhessenek, s ily módon *vaiṣṇavákká* váljanak. A jó kormányzás engedelmségre, a törvények követésére sarkallta az embereket. Mindenki vallásos volt és boldog. A király által megfelelően végrehajtott áldozatok biztosították valamennyi élőlény létszükségletét. Rāmacandra birodalmában nem létezett sem testi, sem mentális szenvedés, nem volt betegség, öregkor, bánat, rettegés vagy fáradtság. Pompa és gazdagság tette virágzóvá

88 Daśaratha királynak három felesége volt. Kaikeyī nevű felesége nagyon szerette volna, ha az ő fia, Bharata öröklí a trónt, ezért egy férjétől korábban kapott áldásért cserébe ezt kérte. Daśaratha királyt köttte feleségének adott szava, így jog szerinti trónörökös fiát, Rāmacandrát arra kérte, hagyja el a birodamat (ŚBh. 9.10.8).

89 ŚBh. 9.10.50.

az egész világot.⁹⁰ Rāmacandra személyesen irányította az államügyeket, öccsei segítségével. Jelleme, viselkedése a mai napig példája az eszményi királynak és az eszményi férjnek.⁹¹ Szent király volt, aki minden tekintetben nagyszerű jellemmel rendelkezett. A művelt tudósok legkiválóbbjaként saját példájával tanított. Megvédte a vallásos társadalmat a démonoktól, áldozatokat mutatott be, adományaival elégedetté tette a *brāhmaṇákat*.⁹² Mindig az etikettnek megfelelően viselkedett családtagjaival, tanítóival: hódolatát ajánlotta az anyáknak és a lelki tanítómestereknek, elfogadta barátai és felesége imádatát. Eszményi férjként fogadalmat tett arra, hogy csak egyszer nősül meg,⁹³ s hű maradt feleségéhez, Sītādevihez.⁹⁴ Magasztos jellemével így példát mutatott a családfenntartók számára. Álruhában járta birodalmát, hogy tájékozódjon népe boldogsága felől. Amikor meghallotta, hogy az emberek feleségét hűtlennek tartják, elhagyta őt. Miután megtudta, hogy Sītādevi elhagyta a testét, cölíbátust foga-

90 Az Úr Rāmacandra uralkodása idején a főváros, Ayodhyā utcáit az elefántok ormányaikkal illatos vízzel és parfümcseppekkel locsolták fel. Amikor az ország népe látta, hogy az Úr maga irányítja a város ügyeit ilyen pompával, e gazdagságot rendkívül nagyra becsülték. A palotákat, a palotakapukat, a gyüléstermeket, a találkozóhelyeket, a templomokat és a hasonló helyeket arany vizeskorsók és különféle lobogók ékesítették. Bárhová látogatott el az Úr Rāmacandra, áldásos kapukat építettek a fogadására, banán- és bételdió-fákkal, amelyek virágoktól és gyümölcsöktől roskadoztak. A kapukat különféle színes kelmékből készült lobogók, valamint kárpitok, tükrök és füzérek díszítették. [...] Ezután az Úr Rāmacandra belépett ösytáji palotájába, amely telis-teli volt kincstárakkal és értékes ruhákat őrző szobákkal. A bejárati ajtó két oldalán az ülőhelyek korallból készültek, az udvarokat *vaīḍūrya-maṇi* oszlopok övezték, a padlót fényesre csiszolt *marakata-maṇi*ből rakták, az alapfal pedig márványból volt. Zászlókkal, virágfüzerekkel és mennyei fénnel ragyogó drágakövekkel díszítették az egész palotát. Minden igazgyöngyökkel volt teli, körben pedig mindenhol lámpások és füstölők égtek. A palotában élő férfiak és nők olyanok voltak, akár a félistenek, s a legkülönfélébb ékszerek díszítették őket, amelyek attól tűntek gyönyörűnek, hogy a testükön viselték őket” (ŚBh. 9.11.26–28, 31–34).

91 „Számomra nincs előírt tett a három bolygórendszerben. Semmire sincs szükségem, és nincs semmi, amit el kellene érnem – mégis végzem az előírt kötelességeket. Mert ha Én nem végezném lelkiismeretesen az előírt kötelességeket, az emberek bizonyosan követnék példámat, ó, Pártha! Ha Én nem végezném többé az előírt kötelességeket, romba dőlne a világok. Én lennék az oka a nemkívánatos népeességnek, s ezáltal véget vetnék minden élőlény békéjének” – tanítja Kṛṣṇa Arjunát a *Bhagavad-gītā*ban arról, miért fontos a példamutatás (BhG. 3.22–24).

92 „Az Úr Rāmacandra ezután úgy gondolta, hogy mivel a *brāhmaṇáknak* nincsenek anyagi vágyaik, legyen az egész világ az övék, s így a kelet, nyugat, észak és dél közötti területeket az *ācāryának* adta. Az Úr Rāmacandra mindent odaadott a *brāhmaṇáknak*, csupán ruháit és ékszereit tartotta meg magának. A királynőnek, Sītā anyának szintén csak egy orrkarikája maradt, semmi más. A *brāhmaṇák*, akik az áldozat különféle műveleteit végezték, mind nagyon elégedettek voltak az Úr Rāmacandrával, aki nagyon kedvelte őket, s mindig a kedvükben járt. Ellágyult szívvel visszaadtak Neki minden földet, amit Tőle kaptak, s így szóltak: Ó, Urunk, Te vagy az egész univerzum mestere! Mi az, amit nem adtál meg nekünk? Beléptél a szívünk mélyére, és ragyogással szétoszlatad tudatlanságunk sötétjét. Ez a legnagyobb ajándék. Nincs szükségünk anyagi adományra” (ŚBh. 9.11.3–6).

93 Az egyszernősülés fogadalma szanszkrit kifejezéssel: *eka-patnī-vrata* (ŚBh. 9.10.54).

94 Az Úr Rāmacandra hűsége egyetlen feleségéhez azért is példamutató, mert abban az időben természetes volt, hogy az emberek több feleséget tartanak (ŚBh. 9.10.54, magyarázat).

dott, az erdőbe vonult, majd egy hatalmas áldozat bemutatása után visszatért eredeti hajlékára, a lelki világba.

Kṛṣṇa dvārakāi kedvtelése

Kṛṣṇa eredeti alakjában Somától, a Hold istenétől származó Yadu-dinasztiában jelent meg a Kali-yuga kezdetén, mintegy 5000 évvel ezelőtt. Születésétől kezdve folyamatosan tanújelét adta isteni természetének, s számtalanszor megvédte híveit a démonok támadásaitól. Ebbéli elkötelezettségének mélységét mutatja, hogy hajlandó volt elhagyni szeretett társait, családját és barátait, csak hogy a démonokat távol tartsa tőlük. Szülőhelyétől messze, a tengeren felépíttette Dvārakā városát, mely bevehetetlen erődítménynek bizonyult.⁹⁵

„Az új, csodásan megépített tengeri várost utak, utcák, és keresztutcák szépen megtervezett rendszere hálózta be, mindenütt gyönyörű parkok és kertek zöldelltek, melyekben *kalpa-vṛkṣák* – kívánságteljesítő fák – nőttek. [...] A város palotákkal és hatalmas, díszes kapukkal, úgynevezett *gopurákkal* volt tele. [...] A palotákban és kapukon aranyból készült vízeskorsók függtek, melyek kedvező jelnek számítanak. Szinte valamennyi palota csúcsa a felhőkig ért; a házak pincéiben arannyal, ezüsttel, gabonával töltött edények, a szobákban aranyból készült vízeskorsók sorakoztak; a hálószobákat drágaköves berakások díszítették; a padló *marakata*-ékkövel kirakott mozaik volt. Viṣṇu-mūrti, Yadu leszármazottjainak imádott *mūrtija* állt minden házban. A lakónegyedeket úgy rendezték el, hogy minden kasztnak – a *brāhmaṇáknak*, a *kṣatriyáknak*, a *vaiśyáknak* és a *sūdráknak* – külön negyedben jutott hely. Ebből az derül ki, hogy a kasztrendszer már abban az időben is létezett. [...] A félistenek egy tanácskozótermet is küldtek Dvārakāba, melyet *Sudharmának* neveztek, s az volt a különlegessége, hogy aki egyetlen tanácskozáson is részt vett benne, le tudta győzni az öregkor tehetetlenségét. [...] Miután a tervek alapján minden felépült, Kṛṣṇa Mathurā minden polgárát Dvārakāba vitte.”⁹⁶

A Yadu-dinasztia egyik királyaként itt mutatta be uralkodói kedvteléseit, 16108 palotában, 16108 felesége oldalán.

„Kṛṣṇa tizenhatezer-száznyolc felesége egytől-egyig hercegnő volt, s Kṛṣṇát mindegyikük a legragaszkodóbb férjnek gondolta, mert nem mozdult mellőlük és sosem hagyta el palotáikat. Mindegyik hercegnő úgy vélte, Kṛṣṇa egyedül az ő engedelmes férje, azonban az Úr valójában egyikükhöz sem vonzódott.

95 A félistenek építésze, Viśvakarmā által tervezett és épített erőd kilencvenhat négyzetmérföldnyi területen helyezkedett el (*Kṛṣṇa, az Istenség Legfelsőbb Személyisége*, p.19).

96 *Kṛṣṇa, az Istenség Legfelsőbb Személyisége*, p. 20.

Minden feleség azt gondolta, Kṛṣṇának rajta kívül nincs más asszonya, s az Úr nagyon kedveli őt. Az Úr Kṛṣṇa azonban *ātmārāma*, azaz önmagában elégedett, s így egyikükkel szemben sem volt sem kedves, sem ellenséges. Minden feleségével egyformán bánt, tökéletes férjként örvendeztette meg őket.⁹⁷

Kṛṣṇa minden egyes palotájában „az oszlopok korallból épültek, a mennyezetet drágakövek borították, a falak és az oszlopok közötti boltívek zafiroktól csillogtak. Viśvakarmā számtalan baldachint épített szerte az egész palotában, melyeket gyöngy-sorok díszítettek. A székek a többi berendezéssel együtt arannyal és gyémánttal berakott elefántcsontból készültek, s drágakövekkel ékesített lámpák oszlatták el a sötétséget. Annyi füstölő és illatos mézga égett, hogy illatozó füstjük az ablakon át távozott, s a lépcsőkön pihenő pávák felhőnek nézve a füstöt, boldogan tánra perdültek. Számtalan szolgálóleány is tartozott a palotához, s mindegyikük arany nyakláncokat, karkötőket, szépséges szárit viselt. A férfi szolgálók is gyönyörű ruhákban, fejükön turbánnal, fülükben ékköves fülbevalókkal végezték háztartással kapcsolatos szolgálatukat.”⁹⁸

Kṛṣṇa példamutató családfői életet élt. Kora hajnalban, már napfelkelte előtt felkelt. Hiába méltatlankodtak feleségei, Kṛṣṇa az első kakasszóra felkelt, példát mutatva, hogy egy eszményi családfőnek korán kell kelnie, bármilyen kényelmesen feküdjön is ágyában, felesége ölelő karjai között. Felkelés után elvégezte reggeli tisztálkodási teendőit: kiöblítette száját, megmosta kezét és lábát, majd meditációba merült. Kṛṣṇa ezzel megtanította az embereket arra, hogy az ún. *brahma-muhūrta* ideje alatt Kṛṣṇán kell meditálni.⁹⁹ Meditációja után megfürdött, tiszta ruhát öltött, s belefogott mindennapos vallási cselekedeteibe. „Elsőként az áldozati tűznél mutatott be felajánlást, majd némán elmondta a *gāyatrī-mantrát*.¹⁰⁰ Kṛṣṇa mint eszményi családfő, a családfenntartók számára előírt vallási köteleességeket is pontosan végrehajtotta. Mikor feltűnt a kelő nap, külön imákat ajánlott a napistennek. Ezt követően teheneket adományozott a *brāhmaṇáknak*. Mindennap több, egyenként tizenháromezer-nyolcvannégy tehénből álló csordát ajándékozott el.

„A tehenek finom selyemmel voltak letakarva, nyakukban gyöngysor lógott, szarvukat arannyal, patájukat ezüsttel borították be. Tőgyük csak úgy duzzadt a sok tejtől, mivel elsőszüllött borjuk mind mellettük álldogált, s emellett nagyon szelíd és békés jószágok voltak. A teheneken kívül a *brāhmaṇák* pompás selymeket, egy-egy őzbőrt, és nagy mennyiségű szezámmagot is kaptak.”¹⁰¹

97 Kṛṣṇa, az Istenség Legfelsőbb Személyisége, p. 123.

98 Kṛṣṇa, az Istenség Legfelsőbb Személyisége, p. 182.

99 Kṛṣṇa, az Istenség Legfelsőbb Személyisége, p. 190.

100 A *gāyatrī-mantra* a kétszerszületettek számára előírt meditáció, melyet napjában háromszor kell elmondani.

101 Kṛṣṇa, az Istenség Legfelsőbb Személyisége, p. 193.

Ezután ellátogatott Isten templomaiba. Következő dolga a különböző kasztokhoz tartozó városiak, illetve a palotában lakók megörvendeztetése volt. Ezernyi vágyuk teljesítésével tette őket boldoggá, s örömük láttán Őt magát is elégedettség töltötte el. Ezután Kṛṣṇa mind a tizenhatezer palotában búcsút intett családtagjainak, majd – újra egy alaktól öltve – a Yadu-dinasztia más tagjainak kíséretében bevonult a Sudharmā csarnokba, s elfoglalta helyét a kitüntetett királyi trónuson. Színészek, táncosok, tréfamesterek próbálták szórakoztatni előadásaikkal Kṛṣṇát. A gyülekezetben jelen lévő tanult *brāhmaṇák* védikus himnuszokat énekeltek, s legjobb tudásuk szerint el is magyarázták azokat az összegyűlteknél; néhányan pedig az elmúlt korok kiváló uralkodóinak hőstetteiről beszéltek el történeteket.¹⁰² Kṛṣṇa itt fogadta saját és más uralkodók hírnökeit is.

Kṛṣṇa mindig ügyelt a helyzetének megfelelő etikett betartására. Ennek megfelelően találkozásukkor tiszteletteljes hódolatát ajánlotta családjá idősebb, rangosabb tagjainak. Megfelelő tisztelettel fordult a *brāhmaṇák* felé is. Amikor például Nārada Muni érkezett hozzá látogatóba, megmosta hírnöke lábát, a vízzel pedig meghintette saját fejét. Nārada nem tiltakozott az Úr tette láttán, hiszen tisztában volt azzal, hogy Kṛṣṇa másokat tanít arra, hogyan kell tisztelettel bánni a szentekkel.¹⁰³

A *Bhagavad-gītā* elmondja, hogy bár Kṛṣṇának semmiféle kötelessége nincs ebben a világban, közönséges ember módjára mégis példás életet él, hogy követendő utat mutasson a valóban mindennapi, feltételekhez kötött emberek számára.

5. Isten, király, vagy isten-király?

A fentiekben számos példát mutattunk be arra vonatkozóan, milyen jellemű és mentalitású egy ideális uralkodó, milyen kötelességei vannak, és hogyan irányítja birodalma társadalmát. E példák mindegyike a *Bhāgavata-purāṇából* származik, amely, mint a Védák esszenciáját tömörítő szentírás, magától Kṛṣṇától, az Abszolút Igazságtól ered és nyeri legitimitációját. Az Istenség Legfelsőbb Személyiségétől eredő szentírások egyik alapvető célja, hogy útmutatóként szolgáljanak az anyagi világbeli létezéshez. Egyfajta használati utasítást adnak, amelyek többek között vonatkoznak az emberi társadalom felépítésére, működésére és vezetésére is. Ezek az utasítások ily módon tökéletesek és teljesértékűek. Amennyiben tehát a társadalom vezetője maradéktalanul követi őket, a szentírások isteni, abszolút energiájának letéteményese lesz, és felhatalmazottá válik. Ő maga nem válik istenné, de ereje, hatékonysága isteni tulajdonsággal lesz felruházva. A *gauḍīya-vaiṣṇava* filozófia ezt az elvet *acintya-bhedabheda tattvának*, vagyis az egyidejű azonosság és különbözőség elvének hívja.

102 Kṛṣṇa, az Istenség Legfelsőbb Személyisége, p. 195.

103 Kṛṣṇa, az Istenség Legfelsőbb Személyisége, p. 183.

A példákából láthattuk, hogy maga Isten is megjelenhet, megjelenik királyként az emberi társadalomban. Az abszolút tudás fenségének birtokában tökéletes példát mutat az uralkodó kötelességeit illetően követői számára. Noha Isten személyes megjelenése meglehetősen ritka az anyagi univerzum történetében, a példáját tökéletesen követő társadalmi vezetők ugyanúgy példaértékűek lesznek az utókor számára, s minőségileg azonos szinten képviselik Istent. Ebben az értelemben Isten energiája teljes értékűen jelen van bennük, s ugyanolyan tudással és felhatalmazással vezetik a birodalmat, mint vezeti Isten saját lelki és anyagi birodalmát, teremtését. Így válik tökéletessé Kṛṣṇa kijelentése: „az emberek közül pedig a király vagyok”.

A Bhāgavata- purāṇa a tudásszer- zés legtökéletesebb forrása

Premamoya dāsa
(Németh Péter)

Gondolatmenetünket azzal kezdjük, hogy megvizsgáljuk: a tökéletes lelki tudomány forrásai (*pramāṇa*¹) közül miért a *Bhāgavata-purāṇa* a legfőbb, a legtökéletesebb. Ennek érdekében segítségül hívjuk Śrīla Jīva Gosvāmī (1511–1596) erre vonatkozó írását, a *Tattva-sandarbhāt*. E művében a szerző részletes bizonyítással válaszol a kérdésre. Terjedelmi okokból e gondolatmenetnek csak a legfőbb állomásait fogjuk most idézni, illetve esetenként röviden megmagyarázni.

1. A tudás forrásai közül a Védák a legkiválóbbak

A feltételekhez kötött élőlények a következő négy hiányossággal rendelkeznek: az illúzió hatása alatt állnak (*pramāda*), hibákat követnek el (*bhrama*), hajlamosak a csalásra (*vipralipsā*), és tökéletlenek az érzékeik (*karāṇa-apātava*). Meg kell tehát vizsgálnunk, hogyan juthatnak mindezen tökéletlenségeik ellenére is tökéletes tudáshoz.

A védikus filozófiai hagyomány az alábbi tízféle *pramāṇāt*, tudásszerzési módszert különbözteti meg.

1. **Ārṣa – a bölcssek kijelentései:** A leghíresebb bölcssek gyakran a legkülönbé-
lébb véleményeket vallják ugyanarról a témáról. A *vaiṣṇavāk* megközelítés-
módja az, hogy először meg kell vizsgálni, vajon az adott vélemény összhang-
ban áll-e a *śabda-pramāṇával* (lásd alább).
2. **Upamāna – összehasonlítás, analógia:** Ez az induktív logika egyik mód-
szere, s emiatt mindig fennáll a lehetőség, hogy lelki témák esetén elméleti
következtetésünk nem bizonyul helytállóknak.
3. **Arthāpatti – feltételezés:** Ez azt jelenti, hogy egy előfeltevést egy olyan tény-
re alapozunk, mely más módon nem lenne megmagyarázható. Ha például tud-
juk, hogy egy kövér ember nappal nem eszik, feltételezhetjük, hogy éjszaka
eszik. Máskülönben a kövérsége megmagyarázhatatlan lenne.
4. **Anupalabdhi – hiány:** Ha valamit nem tapasztalunk az érzékeinkkel, azt „a
tárgy hiányával” magyarázhatjuk. Ha például valaki nem lát egy könyvet az

1 A szanszkrit *prama* szó valódi tudást jelent, a *pramāṇa* pedig e tudás forrását vagy bizonyítékot.

üres asztalon, akkor a könyv távollétét tapasztalja. Ebben az esetben nincs kapcsolat az érzékszerv és a tárgy között.

5. **Sambhava – magában foglalás:** Ez a *pramāṇa* azon a gyakori jelenségen alapul, hogy egy nagyobb mennyiség magában foglal egy kisebb mennyiséget. Ez azonban csak a véges, anyagi kategóriák esetében teljesül maradéktalanul.
6. **Aitihya – hagyomány:** A történelmi hagyomány is közvetíthet számunkra olyan ismereteket, melyek eredeti forrása gyakran ismeretlen.
7. **Ceṣṭā – gesztus:** Ez az az eset, amikor az információ nem verbális. Példa erre, amikor valaki egy ember gesztusaiból vagy szimbólumokból ért meg valamit.
8. **Pratyakṣa – közvetlen érzékszervi tapasztalás:** Az anyagi világban az érzékszervi tapasztalás a tudásszerzés legfontosabb eszköze. Ám éppen ez a négy tökéletlenség egyike, így az érzékeken keresztül szerzett tapasztalat lehet valós, de valótlan is. Csak a valós tudáshoz vezető érzéki tapasztalást kellene *pramāṇának* tekinteni. Mindemellett Śrīla Jīva Gosvāmī szerint azok az emberek, akik közvetlen, lelki kapcsolatban állnak az Úrral, tiszta érzékekkel rendelkeznek, és felette állnak a fenti négy hiányosságnak. A *vaiṣṇavák* e tapasztalatait *vaiṣṇava-pratyakṣának*, lelki érzékelésnek hívják. Csak ez a fajta *pratyakṣa* fogadható el tökéletesnek.
9. **Anumāna – logikai következtetés:** A transzcendentális témákat nem lehet egyszerűen észérvekkel vagy logikával megérteni, hanem csakis az Úr Kṛṣṇa kegye által (lásd: *Brahma-sūtra* 2.1.11: *tarkāpratiṣṭhānāt* – „A száraz érvek nem döntöek.”; *Mahābhārata, Bhīṣma-parva* 5.22: *acintyāḥ khalu ye bhāvāna tāms tarkeṇa yojayet* – „Azt, ami *acintya*, azaz felfoghatatlan, nem lehet észérvekkel bizonyítani.”)
10. **Śabda – kinyilatkoztatott tudás:** A *śabda* kifejezés a transzcendentális valóságról szóló kinyilatkoztatott tudásra utal, mely megbízható és hiányosságoktól mentes. Így Jīva Gosvāmī szerint a *śabda-pramāṇa* a Védákkal egyezik meg. *Apauruṣeyának*, emberfölötti forrás által kinyilatkoztatott tudásnak is nevezik. Az Istenség Legfelsőbb Személyiségétől, Śrī Kṛṣṇától származik, és a tanítványi láncolaton keresztül száll alá. Az *apauruṣeya-śabda* tehát a tökéletes *pramāṇa*, mert mentes mind a négyféle tökéletlenségtől.

A *Vedānta-sūtra* több helyen is megerősíti: *śāstra-yonitvāt* – a tiszta tudást a hitteles szentírásokból kell megszerezni (1.1.3); *śrutes tu śabda-mūlatvāt* – az Istenség Legfelsőbb Személyiségét, aki felfoghatatlan a közönséges ember számára, csak a védikus tanítások bizonyosságán keresztül lehet megérteni (2.1.27).

A tíz *pramāṇāt* Jīva Gosvāmī a következőképpen sorolja be a *pratyakṣa*, az *anumāna* és a *śabda* főbb kategóriáiba:

- az összehasonlítás, a feltételezés, a magában foglalás és a gesztus az *anumāna* válfajai;
- a hiány a *pratyakṣāé*;
- a hiteles kijelentések és a hagyomány pedig a *śabdāé*.

„Habár a tudásszerzésnek tízféle eszköze van, a *śabda* a legfőbb módszer, hiszen az összes többi eszközt megbízhatatlanná teszi a négy emberi hiányosság. A többi módszer esetében egy hétköznapi embernek nehéz megítélnie, hogy a megszerzett tudás valós-e vagy sem.”²

A *pratyakṣa* és az *anumāna* által szerzett tudás csak abban az esetben fogadható el, ha alátámasztja a *śabdát*. Logikusan tehát semelyik más *pramāṇa* nem igazolhatja a Védákat, ezért azokat „anyának” tekintjük. Ha valaki tudni szeretné, ki az apja, közvetlen érzékelés vagy következtetés útján erre nem tud rájönni. Ha meg akarja ismerni apja személyazonosságát, el kell fogadnia anyja állítását. Ugyanígy kell elfogadnunk a Védákban kinyilatkoztatott tudást is annak érdekében, hogy megismerhessük az anyagon túli valóságot.

„Számunkra tehát, akik tudni szeretnénk, mi az, ami minden mögött ott van, ami mindent fenntart, s ami a természetben a legfelfoghatatlanabb és a legcsodálatosabb, a közvetlen érzéki tapasztalás, a következtetés stb. nem alkalmas eszköz a tudás megszerzésére. Erre a célra egyedül a Védák öröktől fogva létező transzcendentális szavai alkalmasak, melyek minden földi és lelki tudás forrásai, s a *paramparán* keresztül szálltak alá.”³

A Védák és a hozzájuk kapcsolódó írárok alatt a következőket értjük: A négy Veda (*ṛg-*, *Yajur-*, *Sāma-* és *Atharva-veda*), *upaniṣadok*, *Vedānta-sūtra*, *itihāsák*, *purāṇák*, *vedāṅgák* és az *upavedák*.

A hagyomány szerint Vyāsadeva először a négy Védát írta le, s csak utána a többi írást. Ehhez hasonlóan az indológusok is a Védákat tekintik a legrégebbieknek. Korábban egyetlen Veda létezett, de Vyāsadeva négy részre osztotta azt azért, hogy az áldozatokat bemutató négy pap feladatát megkönnyítse. Az első pap a felajánlást végzi (*hotā*), a második a *mantrákat* énekli (*udgātā*), a harmadik tűz segítségével nélkül, csupán a *Yajur-veda mantrái* által fellobbantja az áldozati lángot, a negyedik pedig felügyel az áldozat helyes végrehajtására (*brahmā*).

A Védák *mantráit* másképpen *samhitáknak* is nevezik. Ezekhez kapcsolódnak az ún. *brāhmaṇák*, melyek prózai alkotások, és magyarázatokat tartalmaznak a papok részére.

2 Idézi Jīva Gosvāmī: *Tattva Sandarbha* (Translation and Commentary: Satya Nārāyaṇa dāsa, Kuṇḍali dāsa), Jīva Institute for Vaisnava Studies, Rekha Printers Pvt. Ltd., New Delhi, 1995. p. 25.

3 i.m. p. 27.

Az *āraṇyakák* a visszavonult (*vānaprastha*) életrend tevékenységeit írják le, míg az *upaniṣadok* főleg filozófiai jellegű írásokat tartalmaznak Isten természetének titkairól, valamint a lélek és az anyag kapcsolatáról.⁴ A *Muktikopaniṣad* 30–39. verseinek tanúsága szerint 108 fő *upaniṣad* létezik,⁵ de az ezeken kívüliekkel együtt jelenleg összesen kb. 220 elérhető.

A *Vedānta-sūtra* a négy Védá és az *upaniṣadok* filozófiai végkövetkeztetéseinek rövid, tömör formába öntése, melyek a jelen kor emberei számára már nagyon nehezen értelmezhetőek.

Az *itihāsák* és a *purāṇák* a Védák sokszor talányosan, burkoltan megfogalmazott gondolatait fejtik ki részletes történeteiken keresztül, s így a Védák kiegészítéséül szolgálnak. Ezért ezeket a hagyomány gyakran az ötödik Védaként is említi. Az *itihāsák* olyan történelmi témájú elbeszélések, melyek az Úr valamelyik inkarnációjáról – a *Rāmāyaṇa* az Úr Rāmacandráról –, vagy nagy *bhaktáiról* – a *Mahābhārata* a Pāṇḍavákról – szólnak. Az *itihāsa* kifejezés (*iti* – így, *ha* – múlt, *āsa* – volt) azt jelenti: „ahogyan a múltban volt”, de utalhat történelmi hagyományra⁶ is. A *purāṇák* szintén a régmúlt történelmét (a *purāṇa* szó jelentése: ősi) mutatják be – nem feltétlenül csak egy korszakot –, s emellett öt jellemezhető témával is foglalkoznak.⁷

A hat *vedāṅgát* szintén a Védák kiegészítőihez sorolják. Ide tartozik a *sikṣa* (hangtan), a *vyākaraṇa* (nyelvtan), a *nirukti* (jelentéstan), a *caṇḍa* (versmértékek, verselés), a *vyotiṣa* (asztrológia, asztronómia) és a *kalpa* (szertartástan).

Végezetül említsük meg a négy *upavedát*, melyek közül az *Āyur-veda* az orvostudománnyal, a *Dhanur-veda* a hadtudománnyal, a *Gāndharva-veda* a zene- és táncművészettel, a *Sthāpatya-veda* pedig az építészettel⁸ foglalkozik.

Miután megállapítottuk a védikus szentírások elsődlegességét, a következőkben vizsgáljuk meg, milyen kapcsolat áll fenn ezen szentírások között, és melyik az összes közül a legkiemelkedőbb!

4 Tóth-Soma László: Varázslatok könyve – Válogatás az *Atharva-veda saṁhitāból*, Bába és Társai Kiadó, Szeged, 1998. pp. 14–15.

5 Bhaktivedanta Swami, A. C.: *Śrī Caitanya-caritāmṛta, Ādi-līlā* 7. fejezet 108. vers magyarázata, p. 185. Bhaktivedanta Book Trust, Los Angeles-Stockholm-Mumbai-Sydney, 1996.

6 Monier-Williams: *A Sanskrit-English Dictionary* (Corrected Edition), Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, Delhi, 2002, p. 165.

7 Monier-Williams: *A Sanskrit-English Dictionary*, p. 635.

8 Bhaktivedanta Swami, A. C.: *Śrīmad-Bhāgavatam* 3. ének 12. fejezet 38. vers, Bhaktivedanta Book Trust, Los Angeles-Stockholm-Mumbai-Sydney, 1993, p. 427.

2. A purāṇák és az itihāsák⁹ védikusak

Jīva Gosvāmī számos idézetet sorol fel annak alátámasztására, hogy a *purāṇák* és az *itihāsák* az ötödik Védaként ismertek. Nézzünk meg ezek közül néhányat!

*ṛg-yajuh-sāmātharvākhyān vedān pūrvādibhir mukhaiḥ
śāstram iḥyām stuti-stomam prāyaścittam vyadhāt kramāt*

„Brahmā előre néző arcától kezdve sorra megnyilvánult a négy Veda – a *ṛk*, a *Yajuh*, a *Sāma* és az *Atharva*.”¹⁰

És rögtön utána:

*itihāsa-purāṇāni pañcamam vedam īśvaraḥ
sarvebhya eva vaktrebhyaḥ sasrje sarva-darśanaḥ*

„Akkor szájaiból megteremtette az ötödik Védát – a *purāṇákat* és a történelmi leírásokat.”¹¹

Itt egyértelműen a *veda* szó szerepel az *itihāsákkal* és a *purāṇákkal* kapcsolatban. Másutt pedig:

*ṛg-yajuh-sāmātharvākhyā vedās catvāra uddhṛtāḥ
itihāsa-purāṇam ca pañcamo veda ucyate*

„A tudás eredeti forrását [a Védát] négy különálló részre osztották fel, a *purāṇákban* említett történelmi tényeket és hiteles történeteket pedig az ötödik Védának nevezik.”¹²

Hasonló idézet a *Mahābhāratából*:

vedān adhyāpayāmāsa mahābhārata-pañcamān

„Tanította a Védákat és a *Mahābhāratát*, az ötödik Védaként.”¹³

9 Az *itihāsa* elnevezés a történelmi leírásokra vonatkozik, például a *Rāmāyaṇára* és a *Mahābhāratára*.

10 *Śrīmad-Bhāgavatam* 3. ének 12. fejezet 37. vers, p. 426.

11 *Śrīmad-Bhāgavatam* 3. ének 12. fejezet 39. vers, pp. 427–428.

12 *Śrīmad-Bhāgavatam* 1. ének 4. fejezet 20. vers, p. 177.

13 Dutt, M. N.: *Mahābhārata, Mokṣadharmā* 340.21, p. 218.

A *Chāndogya-upaniṣadban* ezt találjuk:

*ṛg-vedaṁ bhagavo 'dhyemi yajur-vedaṁ sāma-vedaṁ ātharvaṇaṁ caturtham itihāsaṁ
purāṇaṁ pañcamaṁ vedānāṁ vedam*

„Uram, áttanulmányoztam a *ṛg-vedát*, a *Yajur-vedát*, a *Sāma-vedát*, és a negyediket, az *Atharva-vedát*, valamint az *itihāsákat* és a *purāṇákat*, az ötödik *Védát* a *Védák* közül.”¹⁴

Azt az érvet, hogy mivel a *purāṇák* nem a védikus szanszkrit nyelvet, hanem a klasszikus szanszkritot használják (ami jóval egyszerűbb, ezért a nyelvtanban kevésbé járatos emberek is megértik), a *Védák* magasabb rendűek a *purāṇáknál*, éppen az előbbi *upaniṣad* idézete cáfolja meg, hiszen az a *Védákból*, és nem a *purāṇákból* való.

Ezen kívül azonban meg kell említeni a *śruti-smṛti*-elvet is. A *śruti* az *upaniṣadokat* és a védikus *mantrákat* jelenti, míg a *smṛti* a védikus állításokból levont következtetésekre utal. Így valójában legfeljebb formai különbség lehet e kettő között, tartalmi azonban nem. Olyan ez, mint a *sāstra* egyik verse és annak magyarázata közötti kapcsolat. Természetes, hogy a magyarázat ugyanarról szól, mint amiről az adott vers. Ebből kifolyólag a *Védáknál* nem tekinthetőek alacsonyabb rendűeknek a *Védák* magyarázatai, a *purāṇák*. Sőt, ahogy a következő pontban látni fogjuk, ennek éppen az ellenkezője igaz.

3. A *purāṇák* és az *itihāsák* magasabb rendűek a *Védáknál*

A *Védákkal* kapcsolatban fennáll néhány olyan probléma, ami miatt a *purāṇák* és az *itihāsák* megfelelőbbek a jelen kor embere számára.

A *Védák* olyan terjedelmesek, hogy még az elolvasásuk is rendkívül hosszú időt venne igénybe. Ez már önmagában problémát jelent. Ráadásul eredetileg összesen 1140 *saṁhitát* (himnuszt) tartalmaztak, ezek közül azonban jelenleg csak 18-20 érhető el. Ezek alapján egyértelmű, hogy nem lehet megfelelő ismeretünk a *Védák* teljes üzenetéről. Ha például csak 10-20 verset ismernénk a *Bhagavad-gītából*, hogyan tudnánk megérteni az egész művet, kiváltképp, ha az ismert rész mondjuk az első fejezetből származna?

Arra a kérdésre, hogyan semmisült meg a védikus korpusz ilyen nagy százaléka, természetesen többfajta válasz is adható. Indiát több alkalommal meghódították (mogulok, britek), s e viharos időszakok során a védikus irodalom számos darabja elveszett. Emellett a buddhizmus elöretörése és elterjedése is jelentősen feledtette a *Védák* jelentőségét.

14 Prajnan Yati, B.: *Twelve Essential Upaniṣads I-IV*, Śrī Gauḍīya Maṭha, Madras, 1983. *Chāndogya-upaniṣad* 7.1.2, vol. III, p. 256.

Végső soron azonban, mivel a Kali-yuga előrehaladtával az emberek egyre kevésbé képesek megérteni a „Védák virágos szavait” (lásd *Bhagavad-gītā* 2.42–43), a *śrutit*, a Legfelsőbb Úr lépéseket tesz annak érdekében, hogy a kevésbé burkoltan fogalmazó, az Úr különböző inkarnációinak kedvteléseit részletesen bemutató, s a kor kevesebb intelligenciával megáldott emberei számára is egyszerűbben érthető *smṛti* írások, azaz a *purāṇák* és az *itihāsák* maradjanak fenn sértetlenebbül.

4. A purāṇák magasabb rendűek az itihāsáknál

A *Skanda-purāṇa* így ír:

*vedavan niścalaṁ manye purāṇārtham dvijottamāḥ
vedāḥ pratiṣṭhitāḥ sarve purāṇe nātra saṁśayah
bibhety alpa-śrutād vedī mām ayaṁ cālayiṣyati
itihāsa-purāṇais tu niścalo 'yaṁ kutah purā
yan na drṣṭam hi vedeṣu tad drṣṭam smṛtiṣu dvijāḥ
ubhayaḥ yan na drṣṭam hi tat purāṇaiḥ pragīyate
yo veda caturo vedān sāṅgopaniṣado dvijāḥ
purāṇaṁ naiva jānāti na ca sa syād vicakṣaṇaḥ*

„Ó, kétszerszületettek legkiválóbbja! Úgy vélem, a *purāṇák* jelentése megalapozza a Védákét. Egyszer réges-régen Veda anya megijedt azoktól, akik alkalmatlanok, hogy halljanak róla, ezért így szólt: 'Az efféle emberek eltorzítják jelentésemet.' Ekkor az *itihāsák* és a *purāṇák* segítettek rajta, s részletesen kifejtették a Veda jelentését. Ami nem található meg a Védákban, az megvan a *smṛtiben*, s ami még ott sincs meg, azt világosan kifejtik a *purāṇák*. Ó, tanult *brāhmaṇák*! Ha valaki tanulmányozza is a négy Védát a *vedāṅgakkal* és az *upaniṣadokkal* együtt, nem tekintik tanultnak a *purāṇák* ismerete nélkül.”¹⁵

Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy még ha a *dharma* négy elvét részletesen bemutató *itihāsákat* tanulmányozza is az ember, nem tehet szert teljes és tökéletes tudásra, ha nem tanulmányozza a *purāṇákat*, melyek fokozatosan az Úr Kṛṣṇa odaadó szolgálata felé terelik az embereket. Erről a fokozatosságról szól a következő rész.

15 *Ancient Indian Tradition and Mythology, Skanda-purāṇa* (Edited by Dr. G. P. Bhatt, Translated by Dr. G.V. Tagare), Motilal Banarsidass Publishers Pvt. Ltd., Delhi, 1997, 2.90–93, p. 71.

5. A purāṇák között hierarchia áll fenn

Kétféle szempontról is beszélnek az írások, melyek alapján hierarchia állítható fel a purāṇák között. A *Matsya-purāṇában* ez áll:

*pañcāṅgam ca purāṇam syād ākhyānam itarat smṛtam
sāttvikeṣu ca kalpeṣu mātmyam adhikam hareḥ
rājaseṣu ca mātmyam adhikam brahmaṇo viduḥ
tadvad agneś ca mātmyam tāmaseṣu śivasya ca
sankīrṇeṣu sarasvatyāḥ pitṛṇām ca nigadyate*

„Egy purāṇának öt témát kell tartalmaznia. Az Úr Hari imádatáról leginkább a jószág kötőerejében [*sattva*] lévő írások beszélnek, az Úr Brahmā imádatáról a szenvedély [*rajas*] kötőerejében lévők, míg Agni és Śiva imádatát a tudatlanságban [*tamas*] lévők dicsőítik.”¹⁶

Az egyik szempont tehát az, hogy milyen témákkal foglalkozik az adott purāṇa, a másik pedig az, hogy milyen kötőerőben lévő emberekhez szól.

Minden purāṇa legalább öt témát tárgyal. Ezek az alábbiak:

1. *sarga* – elsődleges teremtés,
2. *pratisarga* – másodlagos teremtés,
3. *vamśa* – dinasztiák leírása,
4. *vamśānucarita* – a dinasztiák tagjainak tettei,
5. *manvantara* – a Manuk váltakozása.

Azokat a purāṇákat, melyek ezeken kívül még öt, s így összesen tíz témát tartalmaznak, *mahāpurāṇáknak* nevezzük, míg az előbbieket *upapurāṇáknak*. A purāṇák e két csoportja a következő:

Mahāpurāṇák:

Bhāgavata, Bṛhan-nārādīya, Garuḍa, Padma, Varāha, Viṣṇu, Bhaviṣya, Brahmā, Brahmā-vaivarta, Brahmāṇḍa, Mārkaṇḍeya, Vāmana, Agni, Kurma, Liṅga, Matsya, Skanda, Śiva.

Upapurāṇák:

Sanat-kumāra, Narasiṃha, Nārādīya, Śiva-dharma, Durvāsa, Kapila, Mānava, Uśanasa, Varuṇa, Kalki, Sāmba, Nandi, Saura, Parāśara, Āditya, Maheśvara, Devi-bhāgavata, Vasiṣṭha.

¹⁶ *Matsya-purāṇa* 190.13–14, Nag Publishers, Delhi, 1997, p. 314.

A másik szempont a kötőerőket tekinti a beosztás alapjának. A három kötőerő alapján mind a *mahāpurāṇákat*, mind az *upapurāṇákat* kategorizálni lehet.

A tudatlanság kötőerejében lévő személyekhez szóló *purāṇák* a félistenek vagy az Úr Śiva imádatát javasolják (*Agni, Kurma, Liṅga, Matsya, Skanda, Vāyu*), a szenvedélyben lévőknek szólók az Úr Brahmā imádatát (*Bhaviṣya, Brahmā, Brahmā-vaivarta, Brahmāṇḍa, Mārkaṇḍeya, Vāmana*), a jóság kötőerejében lévőknek pedig az Úr Viṣṇu imádatát (*Bṛhan-nāradiya, Garuḍa, Padma, Varāha, Viṣṇu*). A *Bhāgavata* az egyetlen olyan *purāṇa*, amely a kötőerők feletti tiszta jóság szintjére emeli fel olvasóját. Ez a szeplőtlen *purāṇa*, amely a legkiemelkedőbb az összes írás közül. A következő, befejező rész ezt fejt ki még alaposabban.

6. A Śrīmad-Bhāgavatam – a legfőbb írás

Amellett, hogy a *Bhāgavata* a legkiemelkedőbb a *purāṇák* között, sok más fontos jellemzővel rendelkezik. Nemcsak transzcendentális, vagyis az anyagi kötőerők feletti célhoz vezet, hanem a Védák, a *Vedānta-sūtra*, a többi *purāṇa* és az *itihāsák* teljes kifejtését is tartalmazza. Mindezek igazolásaképpen nézzünk meg néhány erre vonatkozó idézetet!

*artho 'yaṁ brahma-sūtrāṇāṁ bhāratārtha-vinirṇayaḥ
gāyatrī-bhāṣya-rūpo 'sau vedārtha-paribr̥hitaḥ
purāṇānāṁ sāma-rūpaḥ sākṣād-bhāgavatoditaḥ
dvādaśa-skandha-yukto 'yaṁ śata-viccheda-saṁyutaḥ
grantho 'ṣṭādaśa-sāhasraḥ śrīmad-bhāgavatābhidhaḥ*

„A *Vedānta-sūtra* jelentése benne van a *Śrīmad-Bhāgavatamban*, a *Mahābhārata* teljes magyarázatával együtt. A *brahma-gāyatrī* értelmezése a teljes védikus tudással részletesen kifejtve szintén megtalálható benne. A *Śrīmad-Bhāgavatam* a legfőbb *purāṇa*, melyet az Istenség Legfelsőbb Személyisége Vyāsadeva inkarnációjában állított össze. Tizenkét énekből, háromszázharmincöt fejezetből és tizennyolcezer versből áll.”¹⁷

*yatrādhikṛtya gāyatrīm varṇyate dharma-vistarāḥ
vṛtrāsura-vadhoptaṁ tad-bhāgavatam iṣyate
likhītvā tac ca yo dadyād dhema-simha-samanvitam
prauṣṭha-padyāṁ paurṇamāsyāṁ sa yāti paramāṁ gatim
aṣṭādaśa-sahasrāṇi purāṇāṁ tat prakīrtitam*

17 *Garuḍa-purāṇa* (idézi a *Caitanya-caritāmṛta Madhya-lilā* 25.143–144, p. 1187).

„Azt az írást, mely kifejtí a legfőbb vallásos elveket, amely a *gāyatrīn* alapul, és amely leírja Vṛtrāsura megölésének történetét, *Śrīmad-Bhāgavatam*nak nevezik, és tízenyolcezer versből áll. Ha valaki másolatot készít a *Bhāgavatam*ról, aranytrónusra helyezi, Bhadra hónap (augusztus-szeptember) teliholdján pedig elajándékozza azt, az eléri a legfőbb célt.”¹⁸

*purāṇam tvam bhāgavatam paṭhase purato hareḥ
caritam daitya-rājasya prahlādasya ca bhūpate
rātrau tu jāgaraḥ kāryaḥ śrotavyā vaiṣṇavī kathā
gītānām asahasraṁ ca purāṇam śuka-bhāṣitam
paṭhitavyam prayatnaena hareḥ santoṣa-kāraṇam
ambarīṣa śuka-proktaṁ nityam bhāgavatam śṛṇu
paṭhasva sva-mukhenaiva yadīcchasi bhava-kṣayam*

„Ó, király! Ismételd el az Úr Hari *mūrtija* előtt a templomban a *Bhāgavatamot*, mely leírja a démonok királya, Hiraṇyakaśipu, és fia, Prahlāda történetét! [...] Egész éjszaka hallgatnod kellene az Úr és *bhaktái* dicsőségének leírását a *Bhagavad-gītā*ból, a *Viṣṇu-sahasra-nāmá*ból és a *Bhāgavata-purāṇá*ból, amiket Śukadeva Gosvāmī mondott el. Ezek az írások nagyon kedvesek az Úrnak, ezért figyelmesen kell őket elmondani. [...] Ó, Ambarīṣa! Ha arra vágysz, hogy felülemelkedj a születésen és halálon, mindig hallgass és ismételd a Śukadeva Gosvāmī által elmondott *purāṇát*!”¹⁹

A *Skanda-purāṇa Prahlāda-saṁhitā*jában ez áll:

*śrīmad-bhāgavatam bhaktyā paṭhate hari-sannidhau
jāgare tat-padam yāti kula-vṛnda-samanvitaḥ*

„Ha valaki *ekādaśī* éjszakáján virraszt, és odadással ismétli a *Śrīmad-Bhāgavatamot* az Úr Hari *mūrtija* előtt, akkor az összes családtagjával együtt el fogja érni az Úr hajlékát.”

A következő idézet szintén a *Skanda-purāṇá*ból származik:

*śataśo’tha sahasraś ca kim anyaiḥ śāstra-saṅgrahaiḥ
na yasya tiṣṭhate gehe śāstram bhāgavatam kalau*

18 *Matsya-purāṇa* 53.20–22, p. 213.

19 Ancient Indian Tradition and Mythology, *Padma-purāṇa Uttara-khaṇḍa* 22.115, (Translated by G.V. Tagare), Motilal Banarsidass Publishers Pvt. Ltd., Delhi, 1991, p. 343.

*katham sa vaiṣṇavo jñeyah śāstram bhāgavatam kalau
grhe na tiṣṭhate yasya sa viprah śvapacādhamaḥ
yatra yatra bhaved vipra śāstram bhāgavatam kalau
tatra tatra harir yāti tridaśaiḥ saha nārada
yah paṭhet prayato nityam ślokaḥ bhāgavatam mune
aṣṭādaśa-purāṇānām phalam prāpnoti mānavaḥ*

„Ha a Kali-yugában valakinek az otthonában nincs meg a *Bhāgavatam*, mi-
nek tart többszáz, többezer kötetes gyűjteményt? Hogyan lehet *vaiṣṇavának*
tekinteni azt, akinek a Kali-yugában nincs meg a házában a *Bhāgavatam*?
Még ha *brāhmaṇa* is, alacsonyabb rendű, mint egy kasztonkívu. Ó, Nārada!
Ó, bölcs! Ahol a Kali-yugában megtalálható a *Bhāgavatam*, ott megnyilvánul
az Úr Hari, az összes félistennel együtt. Ó, Muni, ha valaki mindennap hittel
elismétel egy *Bhāgavatam*-verset, az learatja a tizennyolc *purāṇa* elolvasásá-
nak minden gyümölcsét.”²⁰

Végezetül hadd idézzük magát a *Śrīmad-Bhāgavatamot*:

*Kṛṣṇe sva-dhāmopagate dharmajñānādibhiḥ saha
kalau naṣṭa-dṛśām eṣa purāṇārko 'dhunoditaḥ*

„Ez a *Bhāgavata-purāṇa* oly ragyogó, mint a nap, s akkor kelt fel, amikor az
Úr Kṛṣṇa a vallás és a tudás kíséretében visszatért saját hajlékára. Azok, akik
a Kali-korban a tudatlanság sűrű sötétsége miatt elvesztették látásukat, ebből
a *purāṇából* merítenek majd fényt.”²¹

Ha most visszatekintünk erre az először Jīva Gosvāmī által megfogalmazott csodála-
tos gondolatmenetre, azt láthatjuk, hogy kezdeti kérdésselvetésünkre (mi a legtokélete-
sebb *pramāṇa*?) egy fokozatosan közelítő folyamaton keresztül kaptuk meg a választ.

Mindezek után bízom benne, senkiben nem maradt kétség afelől, hogy ha el sze-
retnénk érni az emberi élet végső célját, a tiszta istenszeretetet, akkor ez egyedül a
Śrīmad-Bhāgavatam és az annak üzenetét megvalósított tiszta *bhakták* kegyéből le-
hetséges.

om tat sat

20 *Skanda-purāṇa, Viṣṇu-khaṇḍa* 16.40, 42, 44, 331, pp. 115–142.

21 *Śrīmad-Bhāgavatam* 1. ének 3. fejezet 43. vers, p. 158.